

Enlirt. tsto 167/20.5.1985

KERTOMUS PUOLANGAN KUNNAN MUINAISJÄÄNTEIDEN
INVENTOINNISTA

Joulukuu 1984

Katrimaija Mäki vuoti

SISÄLLYS

	sivu
Alkulause	1
Kohdeluettelo peruskarttalehdittöin	3
Kohteiden sijainti: yleiskartta	5
Puolangan esihistorialliset suojelukohteet: luettelo	6
Suojelukohteiden sijainti: yleiskartta	15
Esinelöydöt: luettelo museonumeroiden mukaisesti	16
Negatiiviluettelo	17
Dialuettelo	18
Kohteiden kuvaukset (1 - 58)	19
Peruskarttaotteet	84
Valokuva-liitteet	

Inventoin Puolangan kunnan muinaisjäänteitä syyskuun 1984 ajan. Tätä ennen Puolangalta tunnettiin neljä kivikautista asuinpaikkaa, kymmenkunta kivikautista irtolöytöä sekä kaksi rautakautista löytöpaikkaa. Nyt tekemäni inventoinnin tarkoituksena oli kunnan muinaisjäänteiden peruskartoitus. Matti Huurre oli tehnyt pohjatyöt valmiiksi Museovirastossa, ja sain häneltä 16 tarkastettavan kohteen luettelon. Näiden lisäksi tarkastin listaan kuulumattomia O.A.F. Mustosen kertomuksessaan Kajaanin kihlakunnasta mainitsemia paikkoja, paikkakuntalaisten ilmoittamia kohteita, luonnonolojen puolesta kivikautiseksi asuinpaikaksi sopivia järvenrantoja sekä joitain paikkoja, joiden nimi viittasi mahdolliseen muinaisjäänteeseen. Tarkastin kaikkiaan 52 paikkaa. Tässä yhteydessä kävin 11 varmalla ja 5 mahdollisella kivikautisella asuinpaikalla. Muut muinaisjäännetyypit olivat erilaisia kuoppia, pyyntikuoppajärjestelmiä, röykkiöitä ja vanhoja hautauspaikkoja.

Puolangalle ovat ominaisia laajat erämaat ja aseman syrjäisyys. Kunta sijaitsee syrjässä suurista vesistöistä, tosin Oulujärven ja Kiihinkijoen vesistöjen latvavedet ulottuvat tänne. Suurin osa kivikautisista asuinpaikoista löytyikin kunnan eteläosassa olevan, Oulujärven vesistöön yhteyksissä olevan Osmankajärven rannoilta. Kivikautisen asutuksen merkkien löytäminen avoimilta hiekkarannoilta on vaivatonta, mutta monien järvien rannat ovat vedenpinnan muutosten vuoksi kasvaneet umpeen, eikä mahdollista muinaisjäännettä pysty paikallistamaan. Näin on laita Puolankajärven, Vihajärven ja Lylyjärven, joiden kaikkien pintaa on laskettu. Näiden kaikkien rannoilta on kivikautisia irtolöytöjä. Toinen muinaisjäänteiden havaitsemista vaikeuttava seikka on tilojen autioituminen. Yhä useampi pelto jää viljelemättä ja mahdollinen muinaisjäännetös jää heinän ja pajujuen alle. Myös muistitieto katoaa, kun tilat joko autioituvat kokonaan tai jäävät kesäasunnoiksi.

Tämän hetken tietämyksen mukaan Puolangalla on ollut asutusta jo kivikaudella, mahdollisesti esikeraamisella ajalla. Keramiikan puuttuminen saattaa olla näennäistä, sillä hauraat keramiikan palat hajoavat nopeasti maanpinnalle jouduttuaan. Vasta mahdolliset kaivaukset paljastavat Puolangan kivikautisten asuinpaikkojen todellisen luonteen. Puolangalta on myös tieto mahdollisesta hukkaan menneestä vasarakirveestä. Puokion Karilasta on peräisin piinuolenkärki, joka viittaa kampakeraamiseen kulttuuriin. Viitteitä kivikauden eri jaksoilta siis on, mutta vielä tässä vaiheessa tietämys Puolangan esihistoriasta on niukkaa. Erämaat ovat tarjonneet kalaa, riistaa ja turkiksia. Pyyntielinkeinoista ovat merkinä pyyntikuoppajärjestelmät. Moneen paikkaan liittyy myös perimätietoa lappalaisasutuksesta.

Inventointikertomuksessani olen järjestänyt tarkastetut kohteet peruskarttalehdittäin siten, että jokaista peruskarttalehteä kohden on juoksevat numerot ykkösestä lähtien. Peruskarttalehdellä olevat paikat on luonnehdittu kukin omalle paperilleen. Kunkin karttalehden kohteiden jälkeen on kartta, jonka numerot viittaavat edellä kuvattujen paikkojen numeroihin. Päädyin tähän ratkaisuun siksi, että inventointikertomuksesta tulisi mahdollisimman helposti täydennettävä. Mahdolliset myöhemmät inventointikertomukset voidaan liittää elimellisiksi osiksi perusinventointia.^{x)}

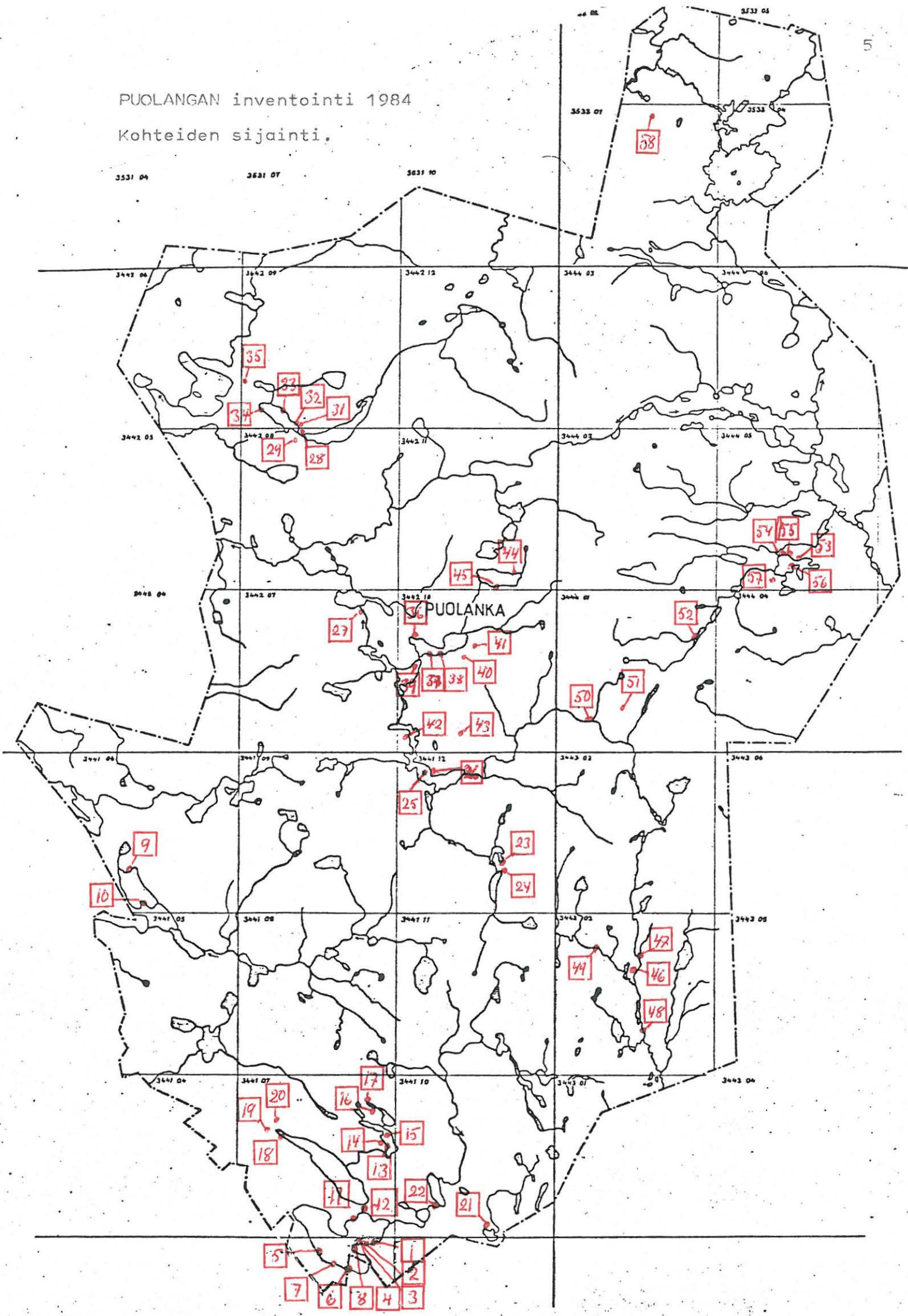
Oulussa 18. joulukuuta 1984

Katriina Mäkinen
Katriina Mäkinen

^{x)} M. Huurre muuntanut kertomuksen esihistorian toimiston käytäntöä vastaavaksi ja tehnyt jonkin verran lisäyksiä ja täydennyksiä.

PUOLANKA inventointi 1984

Kohteiden sijainti.

KOHDELUETTELO PERUSKARTTALEHDITTÄIN

kartta	inv. n:o	nimi	kohteen laatu	suojelu- kohde
3432 09	1.	Mustaniemi	kivik. as.p.	5
KIVESJÄRVI	2.	Haapaniemi 1	kivik. as.p. ?	15
	3.	Haapaniemi 2	rautak. löytö	-
	4.	Haapaniemen hietikko	kivik. as.p.	6
	5.	Kotalahti	kivik. as.p.	7
	6.	Kaarto	kivik. as.p.	14
	7.	Putikko	kivik. as.p.	13
	8.	Suihkoniemi	kivik. (?) löytö	-
3441 06	9.	Karila	kivik. as.p. ?	2
PUOKIOVAARA	10.	Hakoniemi	rakkakuoppa	-
3441 07	11.	Kerälä	kivik. as.p.	8
KONGASJÄRVI	12.	Salmenjoki	"lapinhauta"	-
	13.	Pikarinniemi	kivik. as.p.	12
	14.	Paakanajärvi	"lapinhautoja" (tervahautoja)	-
	15.	Aataminsaari	kivik. löytö	-
	16.	Kolmisoppinen	"lapinhautoja"	-
	17.	Myllypuro	"lapinhauta"	-
	18.	Lummerinnanniemi	pyyntikuoppia ? ja tervahautoja	16
	19.	Järvenpää	pyyntikuoppia ? ja tervahautoja	17
	20.	Teeriharju	"lapinhauta"	18
3441 10 TÖRMÄNMÄKI	21.	Arola	kivik. as.p. ja rautak. löytö	4
	22.	Välijoki	"lapinpato"	-
3441 12	23.	Vanhalahti	"lapinhautoja"	19
VIHAJÄRVI	24.	Karila	tervahauta	-
	25.	Pirunsaari	kivik. löytö	-
	26.	Pahkaniemi	kivik. löytö	-
3442 07 PUUTIOKANGAS	27.	Myllylä	kivik. as.p. ?	-
3442 08	28.	Hautala	kivik. as.p.	9
AUHO	29.	Hietala	pyyntikuoppia ?	20
	30.	Auhojärvi	kivik. löytö	-

3442 09	31.	Salmi	pyyntikuoppia	21	
PIRTTIJOKI	32.	Talvihieta	kivik. as.p.	10	
	33.	Katamoniemi	väliaik. hautausmaa	22	
	34.	Rantala	kivik. as.p.	11	
	35.	Kalhamajärvi	kivik. (?) löytö	-	
	36.	Pappila	kivik. löytöjä	-	
3442 10	37.	Ryhtälänniemi	kivik. löytöjä	-	
PUOLANKA	38.	Puoskarinniemi	lapinraunio ?	23	
	39.	Ristijärvi kirkkosaari	vanha hautausmaa	24	
	40.	Roinilan autio	hist.ajan as.p.	-	
	41.	Takala	kiviaita	-	
	42.	Valtala	kivik. löytöpaikka	-	
	43.	Saukonpuro	kiviröykkiöitä	-	
	3442 11	44.	Kuonaniemi	suomalmipaikka	-
	AITTOKYLÄ	45.	Talvilahti	paikannimi	-
	3443 02	46.	Rakennuskangas	"lapinkuoppia"	25
	KOTILA	47.	Patonen	"jättiläisenkuoppia"	26
		48.	Latvalampi	kuoppia	-
		49.	Kalmakoski	tarinapaikka	-
	3444 01	50.	Hepoköngäs	kivik. as.p. ?	3
HEPOKÖNGÄS	51.	Rahvaanaho	väliaik. hautausmaa ?	-	
	52.	Martinjärvi	kiviröykkiö	-	
3444 05	53.	Hiltula	kivik. as.p.	1	
LYLYKYLÄ	54.	Tapanila	kivik. löytöpaikka ?	-	
	55.	Anttila	kivik. löytöpaikka	-	
	56.	Kalmosaari	vanha hautauspaikka ?	27	
	57.	Hautakangas	kuoppa	-	
	3533 01	58.	Kometonkallio	luola	-
Siikavaara					

Puolangan esihistorialliset suojelukohteet

Luettelo 1984

1. **Hiltula**

Kivikautinen asuinpaikka. II.

Inv. n:o 53

Lylykylä, Hiltula RN:o 8

3444 05 LYLYKYLÄ

x = 7201 58, y = 555 10, z = 205

Kirkosta n. 23 km pohjoiskoilliseen, Lylyjärven pohjoisrannalla olevalla pellolla.

Löydöt: kirves, kvartssia (KM 8639, 18852)

Tark. 1972 A. Erä-Esko; inv. 1984 K. Mäkivuoti.

2. **Karila**

Kivikautinen asuinpaikka? II.

Inv. n:o 9.

Puokio Autionperä, Karila RN:o 6:7

3441 06 PUOKIOVAARA

x = 7182 64, y = 513 04, z = n. 155

Kirkosta n. 23,5 km lounaaseen, Puokiojärven pohjoispäässä Karilan talon luona Autioniemessä. Löytöjä pellostä.

Löydöt: piinuoli, taltta, kirves (KM 12487, PPM 4458:1-2)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

3. **Hepoköngäs**

Kivikautinen asuinpaikka?. II.

Inv. n:o 50

Puolanka, valtionmaa.

3444 01 HEPOKÖNGÄS

x = 7191 62, y = 541 78, z = 175

Kirkosta n. 11 km kaakkoon, Hepoköngään alapuolella olevan suvannon rannalla. Asuinpaikkana hyvin epävarma.

Köngään luona olevissa kallioissa on kvartsijuonteita, joista luontaisesti (?) lohkeillutta kvartssia on alueella paljon.

Löydöt: muodosteltu (?) kivi, kvartssia (KM 20945)

Tark. 1983 Huurre; inv. 1984 K. Mäkivuoti.

4. **Arola**

Kivikautinen asuinpaikka, rautakautinen löytöpaikka. II.

Inv. n:o 21

Kotila Arola Uusitalo RN:o 16:26

3441 10 TÖRMÄNMÄKI

$x = 7160\ 36$, $y = 535\ 70$, $z = 167,5 - 170$

Kirkosta n. 36 km etelään, Puolangalta Paltamoon menevän tien itäpuolella, Paltamon rajalla olevan Heiluanjärven länsipään pohjoisrannalla.

Löydöt pellolta talon ja maantien väliltä.

Löydöt: kivesineitä, kvartsia, tuluskivi (KM 21167, 21564; 21291)

Tark. 1981 Huurre; inv. 1984 K. Mäkivuoti.

5. **Mustaniemi**

Kivikautinen asuinpaikka. II.

Inv. n:o 1

Osmanka, valtionmaa

3432 09 KIVESJÄRVI

$x = 7159\ 42$, $y = 528\ 60$, $z = n. 167,5$

Kirkosta n. 37,5 km etelään. Osmankajärven itäosan etelärannalla, Mustaniemen hietikolla. Löytöjä n. 200 m matkalla.

Löydöt: kvartsia (KM 22471)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

6. **Haapaniemen hietikko**

Kivikautinen asuinpaikka. II.

Inv. n:o 4

Osmanka, valtionmaa

3432 09 KIVESJÄRVI

$x = 7159\ 64$, $y = 527\ 90$, $z = n. 167,5$

Kirkosta n. 37,5 km etelään, Osmankajärven itäosan etelärannalla, Haapaniemen hietikolla. Löytöjä n. 150 m matkalla.

Löydöt: kvartsia (KM 22470)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

7. Kotalahti

Kivikautinen asuinpaikka. II.

Inv. n:o 5

Kotila, Seläntaus RN:o 31:49, Kotaranta RN:o 31:48

3432 09 KIVESJÄRVI

$x = 7159\ 60$, $y = 525\ 50$, $z = n. 167,5$

Kirkosta n. 38 km etelälounaaseen, Osmankajärven Matalanselän länsirannalla. Löydöt rantahietikolta ja vedestä n. 350 m matkalta.

Löydöt: kvartsia (KM 22469)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

8. Kerälä

Kivikautinen asuinpaikka. II.

Inv. n:o 11.

Kotila, Kerälä RN:o 30:3

3441 07 KONGASJÄRVI

$x = 7160\ 76$, $y = 527\ 52$, $z = n. 167,5$

Kirkosta n. 36 km etelään, Osmankajärven itäosan pohjoisrannalla. Löydöt rantahietikolta n. 200 m matkalta.

Löydöt: kvartsia (KM 22472)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

9. Hautala

Kivikautinen asuinpaikka. II.

Inv. n:o 28

Auho, Hautala RN:o 18:4

3442 08 AUHO

$x = 7209\ 88$, $y = 524\ 66$, $z = 140 - 142,5$

Kirkosta n. 15 km luoteeseen, Auhojärven länsipään pohjoisrannalta. Kvartsia metsätiellä, reikäkivi läheltä ojan vartta.

Löydöt: reikäkivi, kvartsia (KM 22474)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

10. Talvihieta

Kivikautinen asuinpaikka. II.

Inv. n:o 32

Auho, Salmi RN:o 18:6

3442 09 PIRTTIJOKI

$x = 7210\ 30$, $y = 524\ 24$, $z = 136 - 140$

Kirkosta n. 15,5 km luoteeseen, Pirttijärven itärannalla, Talvihieta-nimisellä hietikolla.

Löydöt: kvartssia (KM 22575)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

11. Rantala

Kivikautinen asuinpaikka. II.

Inv. n:o 34

Auho, RN:o 20:19

3442 09 PIRTTIJOKI

$x = 7211\ 50$, $y = 521\ 70$, $z = 136 - 140$

Kirkosta n. 18 km luoteeseen, Pirttijärven länsirannalla. Löydöt rantavedestä pienen ojan suulta.

Löydöt: kvartssia (KM 22476)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

12. Pikarinniemi

Kivikautinen asuinpaikka. II.

Inv. n:o 13

Kotila, Pikarinniemi 42:3

3441 07 KONGASJÄRVI

$x = 7165\ 34$, $y = 529\ 74$, $z = 175 - 180$

Kirkosta n. 31 km etelään, Paakanajärven länsirannalla Pikarinniemessä olevalla pellolla.

Löydöt: kvartssia (KM 22478)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

13. **Putikko**

Kivikautinen asuinpaikka. II.

Inv. n:o 7

Kotila, Takalo 31:40

3432 09 KIVESJÄRVI

$x = 7158\ 04$, $y = 526\ 30$, $z = n. 167,5$

Kirkosta n. 39 km etelälounaaseen. Osmankajärven etelärannalla. Löydöt rantahietikolta.

Löydöt: kvartsia (KM 22628)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

14. **Kaarto**

Kivikautinen asuinpaikka. II.

Inv. n:o 6

Kotila, Kaarto 31:47

3432 09 KIVESJÄRVI

$x = 7157\ 66$, $y = 527\ 30$, $z = n. 167,5$

Kirkosta n. 39 km etelälounaaseen, Osmankajärven etelärannalla, ulottuu osaksi Paltamon puolelle (Melalahti RN:o 35:7). Löydöt rantahietikolta.

Löydöt: kvartsia (KM 22627)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

15. **Haapaniemi 1**

Kivikautinen asuinpaikka?. II.

Inv. n:o 2

Kotila, Mäntylä RN:o 111:1 (tai 111:2)

3432 09 KIVESJÄRVI

$x = 7159\ 58$, $y = 528\ 32$, $z = n. 168,5$

Kirkosta n. 37,5 km etelään, Osmankajärven itäosan etelärannalla olevan Haapaniemen itäreunalla; kesämökkien luona on mahdollinen kodanpohja, jonka vierestä on kvartsinsirpale.

Löytö: kvartsiesine ? (KM 22473)

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

16. **Lummerinnanniemi**

Pyyntikuoppia ? ja tervahautoja. II.

Inv. n:o 18

Kotila, Kongasmäki RN:o 31:1

3441 07 KONGASJÄRVI

$x = 7166\ 10$, $y = 522\ 62$, $z = n.\ 170$

Kirkosta n. 32 km etelälounaaseen, Kongasjärven luoteispään etelärannalla. Niemessä olevien kesämökkien luona on rantatörmän päällä neljä kuoppaa, joista ainakin kaksi on tervahautoja, kaksi muuta saattaa olla pyyntikuoppia.

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

17. **Järvenpää**

Pyyntikuoppia ? ja tervahautoja. II.

Inv. n:o 19

Kotila Kongasmäki, valtionmaa

3441 07 KONGASJÄRVI

$x = 7166\ 40$, $y = 522\ 30$, $z = 175 - 180$

Kirkosta n. 32 km etelälounaaseen, Kongasjärven luoteispohjukasta n. 200 m, mäntykankaalla on useita halkaisijaltaan 2 - 4 m olevia kuoppia, osa rivissä. Ne ovat ilmeisiä pyyntikuoppia. Alueella on myös ainakin pari tervahautaa.

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

18. **Teeriharju**

"Lapinhauta". II.

Inv. n:o 20

Kotila Kongasmäki, valtionmaa

3441 07 KONGASJÄRVI

$x = 7166\ 54$, $y = 522\ 44$, $z = 180 - 185$

Kirkosta n. 32 km etelälounaaseen, Kongasjärven luoteispohjukasta n. 200 m pohjoisluoteeseen, on kivikkoisella kankaalla kiviseinämainen kuoppa, halkaisija n. 3 m, syvyys n. 1,2 m. Tämä "lappalaisten haudaksi" sanottu kuoppa saattaa olla säilytyskuoppa.

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

19. **Vanhalahhti**

"Lapinhautoja". II.

Inv. n:o 23

Väyrylä, Mäki RN:o 2:34

3441 12 VIHAJÄRVI

$x = 7182\ 80$, $y = 536\ 86$, $z = 167 - 170$

Kirkosta n. 14,5 km eteläkaakkoon, Pikku-Salmisen järven Vanhanlahden eteläpuolella. Rannasta n. 100 m on hiekkankaalla eri-ikäisiä kuoppia. Niistä yksi on suorakulmainen, 4 x 1,5 m, ja kiviseinäinen, ehkä kalkinpolttouuni. Sen ja uuden hiekkakuopan välillä on pari isohkoa vanhaa kuoppaa. Aikoinaan alueelta on mainittu "lapinhautoja".

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

20. **Hietala**

Pyyntikuoppia. II.

Inv. n:o 29

Auho, Hietala RN:o 16:16

3442 08 AUHO

$x = 7209\ 40$, $y = 524\ 10$, $z = 142$

Kirkosta n. 15 km luoteeseen, n. 500 m etelään Auhojärven ja Pirttijärven välisestä salmesta, suoalueen keskellä olevalla hiekkasärkällä on kymmenkunta kuoppaa, jotka todennäköisesti ovat pyyntikuoppia.

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

21. **Salmi**

Pyyntikuoppia. II.

Inv. n:o 31

Auho, Salmi RN:o 18:6

3442 09 PIRTTIJOKI

$x = 7210\ 18$, $y = 524\ 32$, $z = 135 - 140$

Kirkosta n. 15 km luoteeseen, Pirttijärven ja Auhojärven välisen salmen pohjoispuolella, Pirttijärven rannasta n. 200 m kaakkoon, on mäntykankaalla ainakin 12 kuoppaa, jotka näyttävät muodostavan pyyntikuoppajärjestelmän.

Tossuperän tie kulkee alueen halki.

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

22. **Katamonniemi**

Väliaikainen hautausmaa. II.

Inv. n:o 33.

Auho, RN:o 14:6

342 09 PIRTTIJOKI

$x = 7211\ 22$, $y = 523\ 21$, $z = 137 - 140$

Kirkosta n. 17 km luoteeseen, Pirttijärven koillisrannan keskivaiheilla. Suon ympäröimällä niemellä on ainakin kolme haudanmuotoista painumaa. Muistitiedon mukaan paikalla on ollut väliaikainen hautausmaa ja niemi tunnetaan Kalmoniemenä.

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

23. **Puoskarinniemi**

"Lapinraunio" ? II.

Inv. n:o 38

Puolanka, Alapiha RN:o 12:1

3442 10 PUOLANKA

$x = 7195\ 90$, $y = 533\ 04$, $z = 150 - 152,5$

Kirkosta n. 1,2 km kaakkoon, Puolankajärven etelärannalla. Kostealla kankaalla n. 10 m rannasta on pyöreä kivistä kiviröykkiö, halkaisija n. 3 m, korkeus n. 0,5 m.

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

24. **Kirkkosaari**

Historiallisen ajan hautausmaa. I.

Inv. n:o 39.

Puolanka, Kiviranta RN:o 9:14

3442 10 PUOLANKA

$x = 7194\ 26$, $y = 530\ 74$, $z = 150 - 155$

Kirkosta n. 2,4 km lounaaseen, Ristijärvessä oleva pieni saari. Ainakin parikymmentä hautapainumaa. Saaresta on löytynyt 1600- ja 1700-luvun rahoja.

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

25. Rakennuskangas

"Lapinkuoppia". I.

Inv. n:o 46

Kotila, RN:o 5:6

3443 02 KOTILA

$x = 7176\ 12$, $y = 544\ 96$, $z = 185 - 190$

Kirkosta n. 24 km kaakkoon, Rakennusjärven eteläosan itärannalla, sen ja maantien välillä. Kankaalla on hiekkakuopan eteläpuolella kuusi kuoppaa, halkaisija 2 - 5 m. Mahdollisesti ne ovat pyyntikuoppia.

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

26. Patonen

"Jättiläisen kuoppia". II.

Inv. n:o 47

Kotila, Kerkkä RN:o 49

3443 02 KOTILA

$x = 7176\ 96$, $y = 545\ 60$, $z = n. 170$

Kirkosta n. 24 km kaakkoon, Louhenjoen länsirannalla olevan kesämökin luona ja siitä n. 20 m etelään ainakin viisi kuoppaa, joita aikoinaan on sanottu jättiläisenkuopiksi.

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

27. Kalmosaari

Historiallisen ajan hautausmaa. I.

Inv. n:o 56

Lylykylä, Saarela RN:o 8:20

3444 05 LYLYKYLÄ

$x = 7201\ 12$, $y = 554\ 54$, $z = n. 205$

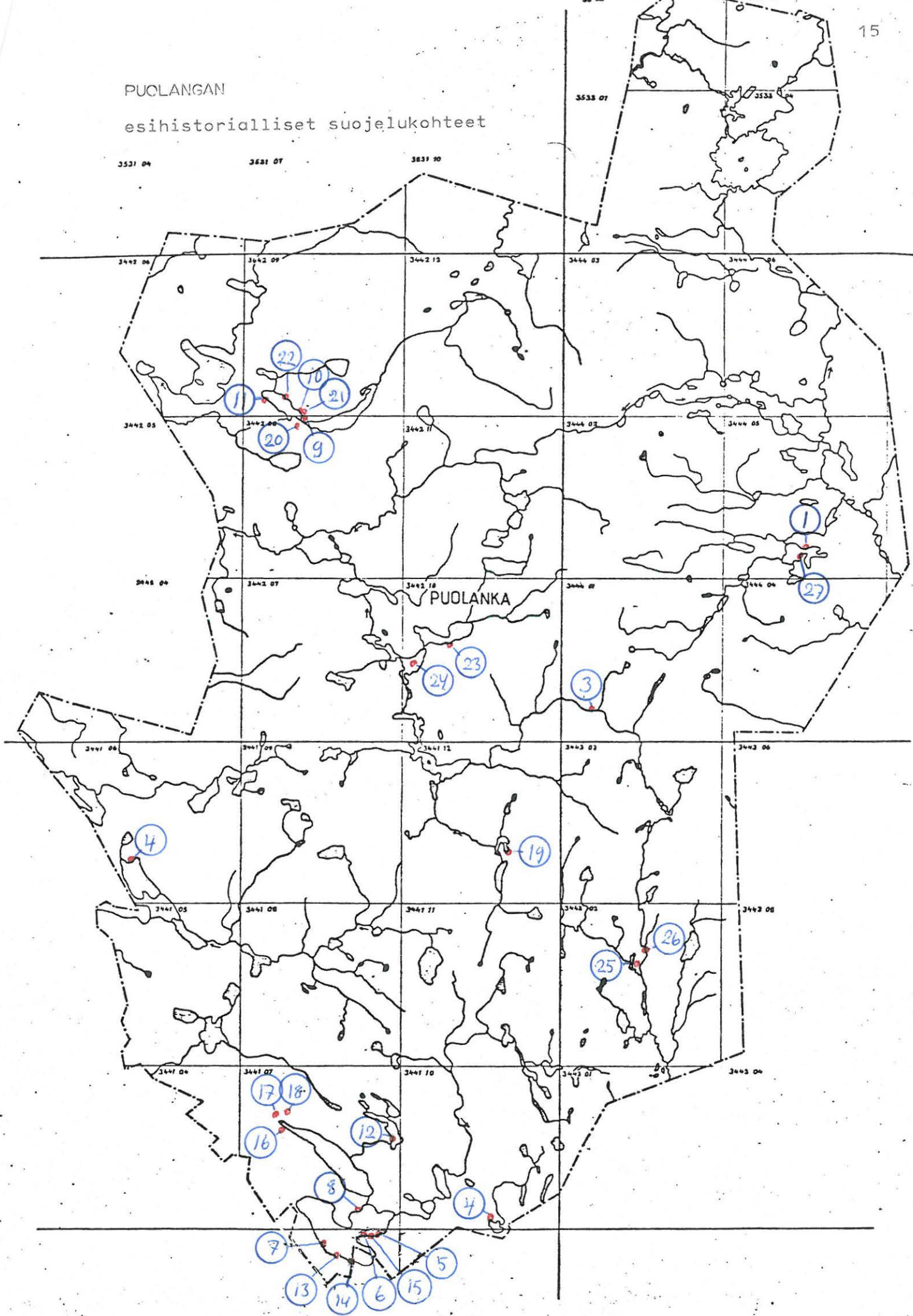
Kirkosta n. 23 km itäkoilliseen, Lylyjärven saarella (peruskartalla Venäläissaari) on perimätiedon mukaan ollut hautausmaa. Sieltä lienee löytynyt pääkallo.

Inv. 1984 K. Mäkivuoti.

PUCLANGAN

esihistorialliset suojelukohteet

ESINELÖYDÖT

Kivikausi		inv. n:o
KM 3215:1	pohjalainen tasataltta	15
:2	alkeellinen kirves	42
8639	kaksoistaltta	53
12487	piinuoli	9
13297	pohjalainen kirves	36
17051	kaksoistasataltta	26
17786	tuura ?	25
18852	kvartsia	53
20945	kvartsia	50
21167	tuura, taltta, kirves, kvartsia	21
21564	kvartsia	21
22469	kvartsia	5
22470	kvartsia	4
22471	kvartsia	1
22472	kvartsia	11
22473	kvartsiesine ?	2
22474	reikäkivi, kvartsia	28
22475	kvartsia	32
22476	kvartsia	34
22477	teelmä ?	35
22478	kvartsia	13
22479	tuluspii, kuonaa ym.	36
22627	kvartsia	6
22628	kvartsia	7
Kainuun Museo 32 kirves		54
	33 taltta	54
Pohjois-Pohjanmaan Museo, Oulu		
608 = 1800	reikäkivi	30
4458:1-2	pohjalainen taltta ja kirves	9
Rautakausi		
KM 1592	tuluskivi = Paltamo Raappananmäki	
2378:9-17	kirveitä, nuolenkärki, atraimen paloja	3
21291	tuluskivi	21

NEGATIIVILUETTELO

neg.n:o	kuva	inv.n:o	aihe
61586-87	12	37	Ryhtälänniemi (panoraama). Kadonneet kiviesineet on löydetty perunamaan vasemmalla puolella olevasta kesantopellosta. Kuvattu päärakennuksen vierestä.
61588	2	4	Haapaniemen hietikon kivikautinen asuinpaikka. Kuvattu koillisesta.
61589	10	20	Teeriharjun kivikuoppa ("lapinhauta") kuvattu kaakosta. Kuvassa Markku Mäkivuoti.
61590	11	20	Teeriharjun kivikuoppa koillisesta.
61591-92	8	13	Pikarinniemi (panoraama). Kivikautinen asuinpaikka takana vasemmalla näkyvällä kynnöspellolla. Taustalla Paakanajärveä. Kuvattu lännestä.
61593	9	15	Aataminsaari Paakanajärvässä. Kuvattu lounaasta.
61594-95	6	9	Puokion Karilan kivikautista asuinpaikkaa. Ihmiset löytöpaikan PPM 4458:1-2 kohdalla. Piinuoli KM 12487 oikeassa reunassa näkyvän kasvi- maan kohdalta. Kuvattu pohjoisesta.
61596	17	54	Lylykylän Tapanilan aluetta, josta on löytynyt hukkaantunut kiviesine. Taustalla Lylyjärvi. Kuvattu pohjoisesta.
61597-98	-	54	Tapanilan aluetta.
61599	18	55	Lylykylän Anttilan hukkaan menneen kiviesineen löytöpaikka mäntyjen ja rantamökin välisellä pellolla. Taustalla Lylyjärvi. Kuvattu pohjoisesta.
61600-01	-	38	Puoskarinniemen kiviröykkiö.
61602-03	-	-	Lylykylä kuvattuna Lylyjärveltä (panoraama).
61604	16	53	Lylykylän Hiltulan kivikautinen asuinpaikka rantapellolla kuvan keskellä. Kuvattu Lylyjärveltä.
61605	-	38	Puoskarinniemi kuvattuna Huosiusniemestä, Puolankajärven yli etelään.
61606	-	37	Ryhtälänniemi kuvattuna Huosiusniemestä, Puolankajärven yli lounaaseen.
61607	14	43	Saukonpuron kiviröykkiöitä.
61608	-	43	Kuten ed.
61609	15	43	Kuten ed.
61610	13	43	Kuten ed.
61611	7	10	Hakoniemen rakkakuoppa.
61612-13	4	5	Kotalahden asuinpaikkaa idästä.
61614	5	5	Kotalahden asuinpaikkaa pohjoisluoteesta.
61615	3	6	Kaarron asuinpaikkaa itäkaakosta
61616-617	1	1	Mustaniemen asuinpaikkaa, taustalla Haapaniemi.

DIALUETTELO

Dia	inv.	
n:o	n:o	
8923	4	Haapaniemen hietikko idästä, kohti Pölhöniemeä.
8924	4	Yleiskuva Haapaniemestä ja Pölhöniemestä, pohjoisesta.
8925	4	Haapaniemen hietikon asuinpaikka koillisesta.
8926	5	Kotalahden asuinpaikka kuvattu koillisesta Juurikkaniemestä.
8927	6	Kaarron asuinpaikka itäkaakosta, Varisniemestä.
8928	20	Teeriharjun "lapinhauta" kaakosta.
8929	20	Teeriharjun "lapinhauta" koillisesta.
8930	15	Paakanajärven Aataminsaari, kivikautinen löytöpaikka etelästä.
8931	13	Pikariniemen asuinpaikka, löydöt kynnöksestä.
8932	46	Näkymä Rakennuskankaalle idästä.
8933	47	Patosen jättiläisenkuoppa.
8934	52	Martinjärven röykkiö, kuvattu idästä järven puolelta.
8935	36	Yleiskuva Pappilanrannan löytöalueesta, kuvattu lounaasta, leirintäalueen rannasta.
8936	36	Pappilan rannan rinnettä kuvattuna etelästä. Löydöt KM 22479 etualalta, nurmikentältä.
8937	37	Ryhtäläniemen rantapeltoa etelästä. Hukkaan menneet löydöt kesantopellosta.
8938	37	Ryhtälänniemen pelto pohjoisesta. Löytöpaikka ihmisen kohdalla.
8939	37	Ryhtälänniemi kuvattuna Huosiusniemen kärjestä SW.
8940	38	Puoskarinniemen lapinraunio (?) kaakosta.
8941-42	41	Takalan kiviaitaa.
8943	55	Anttilan hukkaantuneen kiviesineen löytöpaikka pohjoisesta.
8944-45	54	Tapanilan hukkaantuneen kiviesineen löytöpaikka pohjoisesta.
8946-47	29	Hietalan pyyntikuoppia (?)
8948	9	Puokion Karilan aluetta pohjoisesta. Ihmiset taltan kirveen PPM 4458:l löytöpaikalla. Piinuoli KM 12487 löydetty oikeassa reunassa olevan vihannesmaan kohdalta.
8949	10	Hakoniemen rakkakuoppa.
8950-53	43	Saukonpuron kiviroykkiöitä.

1. MUSTANIEMI

Peruskartta 3432 09

KIVESJÄRVI

Kivikautinen asuinpaikka

Kylä: Törmänmäki x)

Omistaja: Martti Härkönen, Ahvenniemi, 88310 Melalahti

Koordinaatit: x=7159 42

y=528 60

z=167-168

Löydöt: KM 22471:1-16 kvartsiesineitä, -iskoksia ja -kappaleita

Kartta: 1

Valokuvat: f. 61616-17

Asuinpaikka sijaitsee Osmankajärven eteläpuolella olevan Mustanniemen länsipuolella, n. 38 km etelälounaaseen kirkosta ja noin 3 km pohjoiseen Raappananmäen kylästä.

Mustanniemen länsipuolella on noin 200 metriä pitkä ja tarkastushetkellä noin 5 metriä leveä rantahietikko. Välittömästi hietikon takana on suoperäinen maasto, jossa kasvaa mäntyä ja kavervaa. Hietikolla oli kauttaaltaan siellä täällä kvartseja. Rannan tuntumassa ja rantavedessä, jossa suurimmat kvartsikeskittymät olivat, oli kvartseja ainoastaan hietikon länsipäässä, noin 50 metrin pituisella alueella. Tältä kohtaa hiekka oli vesirajassa värjäytynyt aivan mustaksi 10 - 50 cm leveydeltä ja 1/2 - 2 cm syvyydeltä.

M. Huurre:

x) Kotila. Peruskartalla 1972 valtionmaa

Suojelukohde n:o 5

2. HAAPANIEMI 1

Peruskartta 3432 09

KIVESJÄRVI

Kivikautinen asuinpaikka ?

Kylä: Törmänmäki¹⁾Tila: 111¹ Mäntylä tai 111²

Omistaja: Juhani Hautala Sarapolku 38 87500 Kajaani tai

Reino Vilho Pyykkönen, Kätönkuja 42, 87200 Kajaani

Koordinaatit: x=7159 58

y=528 32

z= n. 168,5

Löydöt: kvartsiuurin²⁾ KM 22473

Kartta: 1, Piirros 1.

Mahdollinen asuinpaikka sijaitsee Osmankajärven eteläpuolella, n. 38 km etelälounaaseen kirkosta.

Haapaniemessä, Mustanniemen puoleisessa niemen itäosassa, on neljä melko uutta kesämökkiä. Mökit sijaitsevat noin 10 - 20 m päässä rantatörmästä, joka putoaa jyrkästi yli metrin korkuisena seinämänä veteen. Törmässä on veden kuluttamia poukamia. Läntisin mökeistä sijaitsee noin 200 metrin päässä Mustanniemen hietikosta. Tämän mökin ja rannan välissä, noin 2 metrin päässä rantatörmästä ja noin 7 metrin päässä mökistä oli maassa laakea, muodoltaan soikea, säännöllinen painuma, joka oli kauttaaltaan hienon sammalen peitossa. Painuman koko oli noin 5 m x 2 m, syvyys 0,5 m. Reunoilla kasvoi suuria mäntyjä, joiden juuret kasvoivat osittain painumassa: 1,5 metriä painumasta luoteeseen, rantaa kohti, oli lähes kokonaan maan sisään painunut kvartsiuurin.²⁾

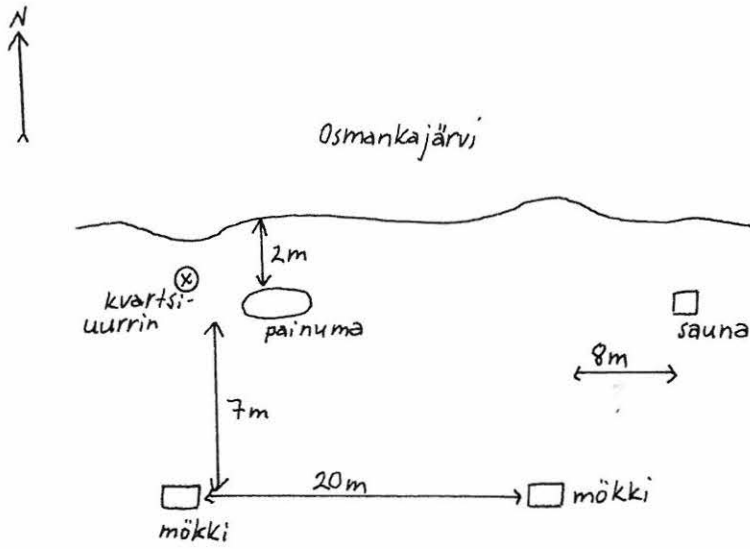
Tarkastushetkellä oli kova tuuli ja vesisade, joten rantaa ei voinut tarkastaa.

Li.Huurre:

1) Kotila. (Peruskartalla 1972 valtionmaa)

2) kvartsiurine ?

Suojelukohde n:o 15

3. HAAPANIEMI 2

Peruskartta 3432 09

KIVESJÄRVI

Rautakautinen löytöpaikka

Kylä: Törmänmäki¹⁾Tila: Väyrylä 1 - 24 yht²⁾

Koordinaatit: x=7159 68

y=528 10

z= n. 168

Esinelöydöt: KM 2378: 9 - 17, rautapuukko, kolme nuolenkärkeä, kaksi atraimen piikkiä ja kolme kirvestä. Löydetty Haapaniemestä Osmangalta, vanhan pajan sijalta peltoa tehtäessä 1880-luvulla.

Kartta: 1

Lähteet: Mustonen, s. 750 - 751.

Löytöpaikka sijaitsee noin 38 km etelälounaaseen kirkosta, Osmankjärven etelärannalla.

Haapaniemeä ei ole merkitty peruskarttaan, mutta Raappananmäen kylässä kerrottiin, että Pölhönniemen ja Mustanniemen välistä leveää nientä kutsutaan nimillä Haaponen, Haaponiemi tai Haapaniemi. Niemessä on autio talo, joka on nykyisin kesämökinä. Myös Osmangan tila on autio, joten lähimmät asutut talot ovat Paltamon puolella olevassa Raappananmäessä. Esineet ovat löytyneet jo 1880-luvulla, eikä kukaan ollut kuullut niistä. Mitään vanhan pajan pohjaa ei niemestä löytynyt, sen sijaan vanhojen peltojen pohjia oli ympäriinsä. Tarkastushetkellä paikalla kasvoi pitkää heinää, maitohorsmaa ja vatukkoa sekä lehtipuita ja katajaa. Mukana olleella metallinilmaisimella löytyi vain moderneja rautaesineitä. Näin ollen löytöpaikkaa ei voitu paikallistaa.

M.Huurre:

1) Peruskartta 1972: Väyrylä

2) yhteismaa

4. HAAPANIEMEN HIETIKKO

Peruskartta 3432 09

KIVESJÄRVI

Kivikautinen asuinpaikka

Kylä: Törmänmäki¹⁾Tila: Väyrylä 1 - 24 yht. ¹⁾

Koordinaatit: x=7159 66

y=527 90

z=n. 167-168

Löydöt: KM 22470:1-7 kvartsiesineitä, - iskoksia ja -kappaleita

Kartta: 1

Valokuvat: 61588

Paikka sijaitsee Osmankajärven etelärannalla, noin 38 km etelälou-
naaseen kirkosta.

Haapaniemen ja Pölhönniemen välissä olevalla hietikolla oli aivan vesirajassa ja noin 2 metrin levyisellä vyöhykkeellä rantavedessä kvartsiesineitä ja -iskoksia. Pehmeää, hienoa hiekkaa oleva ranta-hietikko oli tarkastushetkellä vain muutaman metrin levyinen, ja sen takana oli varvikkoinen suo. Rantavedessä oli muutamia palaneita kiviä ja hieman hiiltä. Aivan hietikon itäpäässä, Haapaniemessä, on kesämökki, jonka pihalle oli vasta kaivettu ojia. Näissä ei kuitenkaan näkynyt mitään merkittävää. Hietikon länsipuolella olevassa Pölhönniemessä oli myös kesämökki, jonka pihatyöt olivat kesken. Tämän mökin pihapiirissä oli erittäin paljon palaneita kiviä.

Samassa yhteydessä tarkastettiin myös Pölhönniemen eteläpuoleinen Laajankaarten hietikkoalue aina Suihkonniemeen saakka. Laajankaarten ranta on erittäin hienoa valkoista hietikkoa, mutta koko ranta oli täysin puhdas, paikalla ei ollut ainoatakaan kvartsia.

Kainuun Museossa oleva reiällisen kivinuijan teelmä on esineen löytäjän Pirkko-Liisa Jylkän mukaan löytynyt Suihkonniemestä, rantavedestä.²⁾

M.Huurre:

1) (Kotila), peruskartan mukaan valtionmaa

2) Ks. kohde 8

Suojelukohde n:o 6

5. KOTALAHTI

Peruskartta 3432 09

KIVESJÄRVI

Kivikautinen asuinpaikka

Kylä: Förmänmäki 1)

Tila Seläntaus 31⁴⁹ ja Kotaranta 31⁴⁸Omistajat: Vihtori Jalmari Toivonoja, Porthaninkatu 7 A 10,
00530 Helsinki 53

Satu Karjalainen, Vantakorventie 3, 05470 Hyvinkää 47

Koordinaatit: x=7158 60

y=525 50

z=167 - 168

Löydöt: KM 22469:1-11, kvartsiesineitä, -iskoksia ja -kappaleita.

Kartta: 1

Valokuvat: f. 61612 -14

Paikka sijaitsee Osmankajärven eteläisellä rannalla, noin 39 km etelälounaaseen kirkosta ja noin 3 km luoteeseen Raappananmäestä.

Koko Kotalahden ranta on hienoa hietikkoa, tarkastushetkellä 2 - 3 metrin levyinen. Hietikon takana on 0,5 - 1,5 m korkea törmä, jonka päällä on hiekkapohjainen suopursua, puolukkaa, mustikkaa ja kanervaa kasvava mäntykangas. Törmän päällä on autio talo. Talon ja Juurikka-niemen välisellä alueella oli rantahietikolla ja -vedessä kvartsiesineitä, mm. kaavin (KM 22469:1) sekä runsaasti iskoksia. Rantahietikko oli paikoin värjäytynyt mustaksi ja paikalla oli myös palaneita kiviä. Autiotalosta noin 80 m pohjoiseen, rantavallin päällä kulkevan polun länsipuolella oli halkaisijaltaan n. 4 m, syvyydeltään n. 0,5 m pyöreä painuma. On mahdollista, että painuma johtuu paikalla olleesta kotamaisesta rakennelmasta. Mitään liesikiveystä ei painumassa kuitenkaan tuntunut olevan.

M. Huurre:

Suojelukohde 7

1) Kotila

6. KAARTO

Peruskartta 3432 09

KIVESJÄRVI

Kivikautinen asuinpaikka

Kylä: Törmänmäki¹⁾Tila: Kaarto R 31⁴⁷

Omistaja: Moilanen Paavo Antero, Piitie 10, 87200 Kajaani 20

Koordinaatit: x=7157 66

y=527 30

z=167 - 168

Löydöt: Kvartseja

Kartta: 1

Valokuvat: f. 61615

Paikka sijaitsee Osmankajärven etelärannalla, noin 39 km etelälounaaseen kirkosta.

Kaarron asuinpaikka sijaitsee rantahietikolla, jossa on myös karkeampaa kiviainesta. Rannan Varisniemeä lähinnä olevassa päässä oli melko runsaasti kvartsi-iskoksia ja joitain esineitä. Varisniemessä kasvaa suopursua ja variksenmarjaa sekä havupuita. Itse rantahietikon takana on muutama kesämökki.

M.Huurre:

Suojelukohde n:o 14

1) Kotila . Osaksi Paltamon puolella: Melalahti 35:7

7. PUTIKKO

Peruskartta 3432 09

KIVESJÄRVI

Kivikautinen asuinpaikka

Kylä: Törmänmäki¹⁾Tila: Takalo 31⁴⁰

Omistaja: Väisänen Kalle perik. Patomäentie 26, 15610 Lahti

Koordinaatit: x=7158 04

y=526 30

z= 167 - 168.

Löydöt: Kvartsi-iskoksia ja -esineitä

Kartta: 1

Paikka sijaitsee n. 39 km etelälounaaseen kirkosta, Osmankajärven etelärannalla.

Putikon kohdalla olevalta rantahietikolta löytyi sieltä täältä kvartsi-iskoksia ja -esineitä. Maaperä paikalla oli hienoa pehmeää hiekkaa. Kvartsit löytyivät laajalta alueelta.

M. Huurre:1)

Suojelukohde n:o 13

1) Kotila

8. SUIHKONNIEMI

Peruskartta 3432 09
KIVESJÄRVI

Kivikautinen (?) irtolöytö

Kylä: Kotila

Tila: valtionmaa

Koordinaatit: x = 7159 ..

y = 527 ..

z = n. 167,5

Löytö: Kainuun Museo, reikäkiven teelmä

Suihkonnieniemi on Osmankajärven Matalanselän itärannalla. Löytäjän, Pirkko-Liisa Jylkän mukaan esine on löydetty sen rannalta, ranta-vedestä. Ks. inv. n:o 4.

9. KARILA

Peruskartta 3441 06

PUOKIOVAARA

Kivikautinen asuinpaikka?

Kylä: Puokio Autionperä

Tila: Karila R 6⁷

Omistaja: A. Kemppaisen perikunta.

Koordinaatit: x=7182 64

y=513 04

z= n. 155

Löydöt: KM 12487 piinuolenkärki ja PPM 4458:1-2 kivitaltta ja -kirves

Kartta: 2

Valokuvat: f. 61594 - 95

Tarkastukset: Leppäaho 1953

Paikka sijaitsee 24 km lounaaseen kirkosta, Puokiojärven pohjoisrannalla.

Esineiden löytäjä A. Kemppainen oli näyttänyt löytökohdat moneen kertaan pojalleen Tarmo Kemppaiselle. Ne ovat löytyneet n. 150 m itäkaakkoon asuinrakennuksesta olevasta rantapellostä. Kirves ja taltta ovat löytyneet, kun pellossa kyntämistä haitannutta suurta laakakiveä on upotettu maahan. T. Kemppaisen mukaan hänen isänsä oli kertonut esineiden olleen laakakiven alla. Itse laakakivessä oli näkynyt hiomajälkiä, joten A. Kemppainen oli arvellut paikkaa työpajaksi. Leppäahon tarkastuskertomuksessa mainitaan, että paikalla on ollut iskoksia. Piinuolenkärki on löytynyt n. 30 m lounaaseen laakakivestä ja samalta korkeudelta. Tarkastushetkellä kirveen ja taltan löytöpaikka oli kesannolla. Summittaiselle löytöpaikalle tehtiin koekuoppa. Hieman hiilensekainen peltokerros oli n. 30 cm paksuinen. Sen alla oli 2 - 5 cm kerros valkeaa hiesua, joka etenkin alaosasta oli hiilensekaista. Tämän kerroksen alla oli savi. Piiesineen löytöpaikalla oli porkkanapenkki, jossa ei päällisin puolin tarkasteltuna näkynyt mitään kiinnostavaa. Pellon ympärillä oli mäntykangas, jossa Kemppaisen mukaan on pyyntikuoppia.

Puokiojärven pohjoispään hiekkarannoilla ei ollut viitteitä kivikautisesta asutuksesta.

10. HAKONIEMI

Peruskartta 3441 06

Rakkakuoppa

PUOKIOVAARA

Tila: Puokio, RNo 2:4

Omistaja:

Koordinaatit: x=7180 50

y=514 20

z=165

Kartta: 2

Valokuvat: f. 61611

Paikka sijaitsee kirkosta

Tarmo Kemppainen kertoi Hakoniemessä olevan kiviröykkiön, jota kylän miehet olivat hänen lapsena ollessaan lähteneet eräänä juhannuksena penkomaan. Niemestä ei löytynyt röykkiötä, mutta sen korkeimmalla kohdalla oli n. 3 m halkaisijaltaan oleva rakka-kuoppaa muistuttava rakenne, jota oli joskus pengottu. Hakoniemi on mäntykangasta.

11. KERÄLÄ

Peruskartta 3441 07
KONGASJÄRVI

Kivikautinen asuinpaikka

Kylä: Kongasmäki¹⁾Tila: Kerälä R 30³,

Omistaja: Väisänen Heikki Kalevi, Kaivoniitty, 89110 Törmänmäki

Koordinaatit: x=7160 76

y=527 52

z=167-168

Esinelöydöt: KM 22472:1-4 kvartsiesineitä, -iskoksia ja -kappaleita. Sijainti noin 36 km etelälounaaseen kirkosta Osmankajärven pohjoisrannalla.

Kerälä sijaitsee noin 6 km kaakkoon Kongasmäen kylästä Osmankajärven ja Kongasjärven välisellä kannakselle Osmankajärven pohjoisrannalla. Talon eteläpuolella on hieno hiekkaranta, josta löytyi kvartsiesineitä, -iskoksia ja -lohkareita.

M.Huurre:

Suojelukohde n:o 8

1) Kotila

Kartta 3

12. SALMENJOKI

Peruskartta 3441 07
KONGASJARVI

Lapinhauta

Lähteet: Mustonen, s. 746 - 747: "Osmangan ja Kongaksen välillä Salmenjoella on neliskulmainen kuoppa törmässä, jota on aina mainittu lapinhautana. Se on laajuudelleen kaksi sylvä."

Kohdetta ei löydetty.

Tarkastuskäynnin jälkeen Koivulan tilan isäntä kertoi nähneensä nuorena ollessaan Salmenjoen itärannalla törmässä nelikulmaisen kuopan. Nykyään Salmenjoen itärannalla on kesämökki. On mahdollista, että lapinhauta on tuhoutunut tai täyttynyt mökin rakennustöissä.

M.Huurre:

Kylä: Kotila

Koordinaatit: x = 7161 .. , y = 528 .. , z = n. 170

Kartta 3

13. PIKARINIEMI

Peruskartta 3441 07
KONGASJÄRVI

Kivikautinen asuinpaikka

Kylä: Törmänmäki ¹⁾
Tila: Pikariniemi R 42²⁾

Omistaja: Vilho Rusanen

Koordinaatit: x=7165 34

y=529 74

z= n. 179

Löydöt: KM 22478:1-5 kvartseja ja palanutta luuta

Kartta: 4 , Piirros 2a

Valokuvat: f. 61591 -92

Pikariniemi sijaitsee noin 32 km etelälounaaseen kirkosta, Paakanajärven etelärannalla.

Asuinpaikka sijaitsee Pikariniemen tilan päärakennuksesta itä-kaakkoon olevalla pellolla, noin metrin vedenpintaa korkeammalla olevalla rantaterassilla. Tarkasteluhetkellä pelto oli kynnetty. Suunnilleen pellon puolivälissä oli rannan puolella havaittavissa vanhan tervahaudan paikka. Tällä kohtaa maa oli voimakkaasti hiilen sekaista, ja paikalla oli hiukan tervankuonaa. Muualla pellossa, etenkin sen luoteisosassa oli palanutta kiveä, hieman hiiltä, muutamia kvartsi-iskoksia ja -esineitä sekä hieman palanutta luuta, joka tosin on voinut joutua peltoon myöhemminkin. Myös päärakennuksen ja järven välissä olevassa kynnöspellossa oli kaksi kvartsi-iskosta.

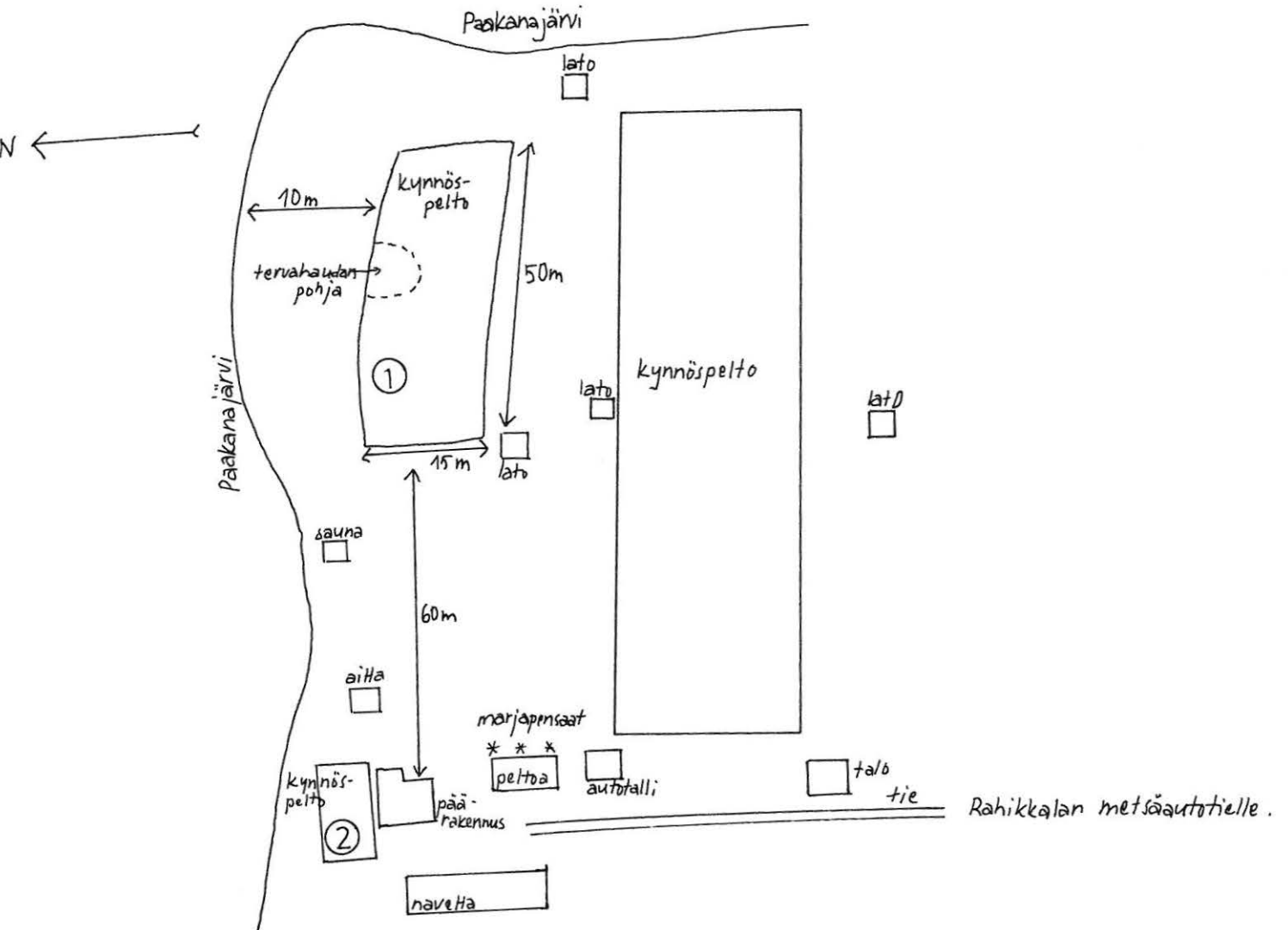
M.Huurre:

Suojelukohde n:o 12

1) Kotila. 2) peruskartalla PNo 42:3

Peruskartta 3441 07
KONGASJÄRVI

Piirros 2a.
13. Pikariniemi.
Kivikautinen asuinpaikka.

- ① Kvartseja, palanutta luuta
- ② Muutama kvartsi-iskos

14. PAAKANAJÄRVI

Peruskartta 3441 07
KONGASJÄRVI

Kolme lapinhautaa

Kylä: Kotila

Tila: PNo 28:12

Omistaja:

Koordinaatit: x=7165 65

y=529 14

z=178 - 180

Esinelöydöt: - , Kartta: 4

Lähteet: Mustonen, s. 746 - 747.

Paikka sijaitsee noin 31,5 km etelälounaaseen kirkosta, Paakana-järven länsilaidalla Aataminsaaren kohdalla.

Ainoat Pikariniemen talossa tiedetyt mahdolliset lapinhaudat olivat talosta n. 1/2 km luoteeseen sijaitsevat kolme suurta tervahautaa. Haudat sijaitsevat Aataminsaaren kohdalla, kaksi n. 50 m päässä rannasta, kolmas n. 150 m rannasta. Rannempana olevien tervahautojen halkaisija oli noin 5 m, kauempana olevan noin 7 m. Kaikkien ympärillä oli selvä maavalli ja tervan laskupaikka näkyi selvästi. Alue oli hakattu, aurattu ja ollut siemenpuuasennossa. Tarkastushetkellä paikalla kasvoi heinää ja männyntainta. Tervahaudat ovat hyvin vanhoja, sillä suurimman päällä oli paksujen puiden kantoja. Ilmeisesti nämä kolme tervahautaa ovat Mustosen mainitsemat kolme lapinhautaa.

15. AATAMINSAARI

Peruskartta 3441 07
KONGASJÄRVI

Kivikautinen löytöpaikka

Omistaja: Antti Aurivuo, Toivoniementie 7 A 10, 90500 Oulu 50

Koordinaatit: x=7165 86

y=529 30

z=n. 179

Esinelöydöt: KM 3215 tasataltta, pohjalaista tyyppiä; kvartsikärjen teelmä KM ~~22478-7~~. 22651

Kartta: 4

Valokuvat: f. 61593

Saari sijaitsee Paakanajärnessä, noin 31, 5 km etelälounaaseen kirkosta.

Esineen KM 3215 löytötiedoissa sanotaan, että esine on löytynyt Paakanajärven saaresta peltoa kuokittaessa ja toimitettu museoon v. 1896. Aataminsaari on ainoa Paakanajärnessä oleva saari. Sen pinta-ala on vain 125 - 150 m², mutta lähitaloista kerrottiin, että 1900-luvun alkupuolella Paakanan työmies Aatami Karhu kasvatti saarella perunaa ja vihanneksia. Hänen mukaansa saarta on alettu kutsua Aataminsaareksi, vaikka saarella oli aiemminkin ollut nimi, Kalmosaari. Pikariniemen talosta kerrottiin, että Antti Paloniemi oli 30 - 40 vuotta sitten löytänyt saaresta ihmisen pääkallon.

Nykyään saarella on kesämökki, johon liittyy pieni ulkorakennus ja rinteeseen kaivettu perunakellari. Saaren laki, jossa itse mökki sijaitsee, on tasainen ja sitä peittää nurmikko. Veteen viettävillä rinteillä kasvaa muutama lehtipuu. Saaren rinteet ovat kauttaaltaan nyrkinkokoisten kivien peitossa. Pihamaalle kootun kivikasan päällä oli kvartsikärjen teelmä.

M. Huurre:

Kylä: Kotila

16. KOLMISOPPINEN

Peruskartta 3441 07

KONGASJÄRVI

Hautoja

Kylä: Kotila

Tila: Soppela 28²⁴

Omistaja: Helka Hentunen, Kasarminkatu 1 B 4, 87100 Kajaani 10

Koordinaatit: x=7167 54

y=528 46

z=n. 185

Kartta: 4

Esinelöydöt:-

Lähteet: Mustonen, s. 746 - 747.

Kolmisoppinen on pieni lampi, joka sijaitsee noin 600 m Paakana-järvestä pohjoiseen, noin 29,5 km etelälounaaseen kirkosta.

Maasto on jyrkästi kumpuilevaa kanerva-jäkäläkangasta. Maaperä on hiekkaa. Alueella on useita lampia sekä lisäksi useita suopohjaisia syvänteitä, Ainoat Kolmisoppisen ympäriltä löydetyt painanteet olivat lammen itärinteen yläosassa. Paikalla oli kaksi, mahdollisesti kolme epämääräistä, halkaisijaltaan n. 2 m, epämääräistä painumaa. Lisäksi edellisistä noin 100 m kaakkoon, kahden syvänteen välisellä kannaksella, oli kaksi edellisten kaltaista painumaa.

17. MYLLYPURO

Peruskartta 3441 07
KONGASJARVI

Maakuoppa

Kylä: Kotila

Tila: Vesanto R 28³⁶

Omistaja: Tauno Tolonen, Vesanto, 89110 Törmänmäki

Koordinaatit: x=7168 04

y=528 04

z=180

Esinelöydöt:-

Kartta: 4

Lähteet: Mustonen, s. 746 - 747.

Paikka sijaitsee noin 29 km etelälounaaseen kirkosta, noin 1/2 km luoteeseen Kolmisoppisesta.

Myllypuron eteläpuolella näkyy vanha myllyn perusta. Tämän kohdalla puron toiselle puolella, noin 4 m päässä purosta on hiekkasärkässä pyöreä maakuoppa, jonka halkaisija on 8 m, syvyys yli 2 m. Kuopan keskellä on pyöreä painuma. Kuopan ja joen välissä, noin metrin päässä kuopan reunasta, on alempana soikea pienempi kuoppa. Varsinaisen kuopan päällä kasvoi puita. Koekuopissa tuli esiin vain soraa ja kiviä, ei hiiltä, mutta muuten kuoppa vaikutti tervahaudalta.

18. LUMMERINNANNIEMI

Peruskartta 3441 07
KONGASJÄRVI

Kylä: Kongasmäki (Kotila)

Tila: R 31¹

Omistaja: Kajaani Oy, 87100 Kajaani 10

Koordinaatit: x= 7166 10

y= 522 62

z= n. 170

Esinelöytöjä:-

Kartta: 5

Lähteet: Mustonen, s. 746-747.

Lummerinnaniemi sijaitsee noin 32 km etelälounaaseen kirkosta, Kongasjärven pohjoispään etelärannalla.

Kongasjärven pohjoisin pää pistää kapeana sormimaisena lahtena aivan Törmänmäen tien tuntumaan. Järven pää etelärannalla, noin 100 metriä tiestä on kaksi kesämökkiä. Koko niemi on hiekkapohjaista mäntykangasta, ja mökkien eteläpuolella on hiekkakuoppia. Rantatörmän päällä, aivan mökkien pihapiirissä, on neljä kuoppaa, joista ainakin kaksi on tervahaudan pohjia. Kummassakin näkyi tervan juoksutuskohta. Toisen tervahaudan rinteeseen puolella oleva osa oli osittain kaivettu auki tervan juoksutusaukon kohdalta. Paikalla oli paksultti hiiltä. Itse tervahaudan pohjalla oli kesämökin käymälä. Tervahautojen lisäksi rinteessä oli ainakin kaksi epämääräisen muotoista kuoppaa, joista toinen oli pitkänomainen, noin kolmen metrin pituinen, toinen pyöreäkö, halkaisijaltaan noin 1,5 metriä. Paikalla on saattanut olla useampiakin kuoppia, jotka ovat voineet tuhoutua hiekanotossa ja kesämökkien pihätyissä. Osa kuopista saattaa olla pyyntikuoppia.

Useat paikkakuntalaiset kertoivat, että Lummerinnanniemen kohdalla on järven pohjassa nähty yksipuinen ruuhi. Ruuhen sanotaan olevan sen lappalaisen vene, joka on tehnyt Teeriharjun kivirakennelman. Törmänmäessä asuva Aino Tervonen (63 v.) kertoi nähneensä veneen lapsena ja tietävänsä sen tarkan paikan.

M. Huurre:

Suojelukohde n:o 16

19. JÄRVENPÄÄ

Peruskartta 3441 07

KONGASJÄRVI

Pyyntikuopat

Kylä: Kongasmäki (Kotila)

Valtionmaa

Koordinaatit: x= 7166 40

y= 522 30

z= 175 - 180

Esinelöytöjä: -hukkaan mennyt reikäkivi ?

Kartta: 5

Lähteet: Mustonen, s. 746 - 747.

Sijainti noin 32 km etelälounaaseen kirkosta.

Kuopat sijaitsevat aivan Kongasjärven pohjoispään kohdalla Törmänmäen tien länsipuolella, noin 50 metrin päässä tiestä. Maasto on hiekkapohjaista mäntykangasta. Paikalla on melko laajalla alueella useita maakuoppia, joiden halkaisija on 2 - 4 metriä. Kuopat ovat muodoltaan kartiomaisia ja osa niistä sijaitsee rivissä. Kuopat ovat todennäköisesti pyyntikuoppia. Samalla alueella on ainakin kaksi tervahaudan pohjaa.

Törmänmäessä asuva Aino Tervonen (62 v.) kertoi, että noin 50 vuotta sitten Törmänmäen tietä tehtäessä oli Kongasmäen läheltä Järvenpäästä löydetty "lappalaisten kivileipä", noin 15 - 20 cm halkaisijaltaan oleva kivi, jossa oli reikä keskellä. Reikäkiven oli löytänyt joku työmies.

20. TEERIHARJU

Peruskartta 3441 07
KONGASJÄRVI

Lappalaisten hautoja
Kylä: Kongasmäki (Kotila)
Valtionmaa
Koordinaatit: x=7166 54
                  y=522 44
                  z=180-185

Esinelöytöjä: -
Kartta: 5
Valokuvat: f. 61589 - 90

Teeriharju sijaitsee noin 32 km etelälounaaseen kirkosta. Paikka, johon liittyy tietoja lappalaisasutuksesta, sijaitsee Kongasjärven pohjoispäässä noin 300 metriä Törmänmäen tiestä länteen.

Maasto on kivikkoista harvaa kangasmetsää. Rakenne, jota paikkakuntalaiset nimittävät lappalaisten haudaksi, sijaitsee harjun päällä. Paikalla on kivistä ladottu soikea kuoppa, jonka halkaisija on noin 3 metriä, syvyys noin 1,2 metriä. Suurimpien kivien halkaisija on noin metri, osa kivistä on pienempiä, noin päänkokoisia. Rakenne muistuttaa rakkakuoppaa. Saamelaisten tiedetään tehneen kivikkoon lihan säilytystä varten purnukuoppia. Rakenne on todennäköisesti tällainen säilytyskuoppa.

On ilmeistä, että Kongasjärven pohjoispäässä on todella ollut lappalaisasutusta, kuten perimätieto kertoo. Tästä ovat purnukuopan lisäksi merkkeinä Järvenpään ja Lummerinnanniemen mahdolliset pyyntikuopat sekä tarinat järven pohjassa olevasta lappalaisen yksipuises-ta veneestä ja löytyneestä lappalaisen kivileivästä.

21. AROLA

Peruskartta 3441 10

TÖRMÄNMÄKI

Kivikautinen asuinpaikka, rautakautinen löytöpaikka

Kylä: Törmänmäki (Kotila)

Tila: Arola Uusitalo 16²⁶

Omistaja: Eeli Härkönen

Koordinaatit: x=7160 36

y=535 70

z=167,5-170

Löydöt: Kiviesineitä, tuluskivi, kvartssia KM 21167, 21564, 21291

Tark. Huurre 1981.

Paikka sijaitsee 36 km_{x)} etelään kirkosta, Puolangalta Paltamoon menevän tien länsipuolella olevan Heiluanjärven pohjoisrannalla.

Tarkastushetkellä pellosta oli juuri nostettu perunat. Maassa näkyi siellä täällä kvartseja.

x) itäpuolelta

22. VÄLIJOKI

Peruskartta 3441 10
TÖRMÄNMÄKI

Lapinpato

Kylä: Kotilo Törmänmäki

Tila:

Koordinaatit: x = 7161 ..

y = 532 ..

z = n. 171

Mustonen s. 749: Voipuan ja Keskisen järven välillä on joessa
Lapinpato.

23. VANHALAHTI

Peruskartta 3441 12
VIHAJARVI

Lapin kuopat

Kylä: Väyrylä

Tila: Mäki 2³⁴

Omistaja: Mikko Mäkäräinen, Mäki, 89130 Väyrylä

Koordinaatit: x=7182 80

y=536 86

z=167 - 170

Kartta: 7.

Lähteet: Mustonen, s. 746 - 747.

Paikka sijaitsee noin 14,5 km eteläkaakkoon kirkosta, Puolangalta Paltamoon menevän tien länsipuolella, Pikku-Salmisessa olevan Vanhanlahden etelärannalla.

Pikku-Salmisen Vanhanlahden eteläpuolella on useita eriaikuisia kuoppia. Kuopat sijaitsevat n. 100 m etelään Vanhastalahdesta ja n. 20 m itään Saukonniemeen menevän tien itäpuolella olevasta sorakuopasta. Alue on hiekkapohjaista mäntykangasta. Lähimpänä rantaa oleva kuoppa on kaivettu osittain rinteeseen. Se on suorakulmainen, 4 m x 1,5 m, syvyys rinteessä n. 2 m, alempana kuoppa on lähes maan tasalla. Seinät on ladottu liuskekivistä, kuopan puolivälissä on parin kivikerran korkuinen väliseinä. Paikkakuntalaisten mukaan kuoppa on vanha kalkinpolttouuni. Tämän kuopan ja hiekkakuopan välillä on kaksi suurta kuoppaa. Toinen on pyöreähkö, halkaisijaltaan 6 m, toinen 7 m x 2 m ja muodoltaan epämääräinen. Alueelta on otettu hiekkaa muuraukseen yms., joten pieniä kuoppia oli ympäriinsä.

(2. Vanhanlahden ja Ison-Salmisen välillä olevan tien eteläpuolella, aivan tien vieressä, n. 200 m Paltamo-Puolanka -tieltä, oli pyöreä kuoppa, jonka halkaisija oli n. 5 m. Kuopan ympärillä oli selvä reuнавalli ja eteläpuolella tervanlaskuoja. Rakenne on vanha tervahauta.)^x

x) ks. n:o 24

M. Huurre:

Suojelukohde n:o 19

24. KARILA

Peruskartta 3441 12
VIHAJÄRVI

Tervahauta

Kylä: Väyrylä

Tila: Karila R 2³⁹

Omistaja, Mikko Mäkäräinen, Mäki, 89130 Väyrylä

Koordinaatit: x=7182 53

y=536 90

z=170

Kartta: 7

Paikka sijaitsee n. 14,5 km kirkosta.

Ison-Salmisen ja hiekkatien välisellä alueella oli suuri tervahauta.

Se on aivan tien eteläpuolella, n. 200 m Paltamo-Puolanka tieltä ja halkaisijaltaan n. 5 m.

25. PIRUNSAARI

Peruskartta 3441 12

VIHAJÄRVI

Kivikautinen löytöpaikka

Kartta: 8

Löydöt: KM 17786 kivituura

Sijainti kirkosta n. 8 km 200 m etelään.

Vihajärvessä oleva Pirunsaari on merkitty kartalle nimellä Pekan-
saari. Saari on saanut nimensä siellä vielä paikkakuntalaisten muis-
tin aikana asuneen, Piru-Pekaksi nimitetyn miehen mukaan. Paikalla
ei ole käyty.

M.Huurre:

Kylä: Puolanka

Koordinaatit: x = n. 7188 45, y = 532 00, z = n. 152,5

Löytö on saaren itärannalta vesirajasta Pekan mökin jäännösten
kohdalta.

26. PAHKANIEMI

Peruskartta 3441 12
VIHAJÄRVI

Kivikautinen löytöpaikka

Kylä: Vihajärvi (Puolanka)

Tila: Pikkarainen 23¹⁷

Omistaja: Juntunen Helvi Katri, PPA 1 Jylhä

Löydöt: KM 17051 kaksoistasatalta, pohjalaista tyyppiä.

Kartta: .8

Paikka sijaitsee n. 8 km 200 m etelään kirkosta.

Kaksoistasataltan löytäjä Mirja Heikkinen kertoi löytäneensä esineen aivan Pahkaniemen eteläkärjen kohdalta veneessä ollessaan. Esine oli ollut rantavedessä. Löytötiedoissa mainittua suurta siirtolohkarettä hän ei muistanut. Järven pintaa on laskettu n. 70 cm, joten Pahkaniemen rannat ovat leppää ja pajua kasvavaa vesijättömaata.

M.Huurre:

Koordinaatit: x = n. 7188 48, y = 532 24, z = n. 152.

Löytö niemen länsikärjestä ?

27. MYLLYLÄ

Peruskartta 3442 07

PUUTIOKANGAS

Kivikautinen asuinpaikka?

Tila: Myllylä R 7¹

Omistaja: Mirja Taipale, 665 Kärryskoski, 91999 Oulu

Kartta: '9

Löydöt: Hukkaan mennyt kivikirves ?

Lähteet: Kusti Väisäsen kirje 22.5.1930 Museovirastoon ja Yrjö Kotisaaren ilmoitus Yrjö Väisäsen löytämästä kiviesineestä.

Paikka on 4 km 200 m kirkosta länsiluoteeseen, Puolangalta Utajärvelle menevän tien eteläpuolella Keskijoen varrella oleva rantapello.

Kusti Väisänen kertoo kirjeessään löytäneensä tilan mailta, Peltokosken törmällä olevasta, pohjoiseen viettävän rinteen pellosta 40 - 50 cm syvyydestä tulisijan, jossa oli palaneita kiviä ja hiiliä. Oppaana oli Kusti Väisäsen poika Yrjö Väisänen, joka oli tulisijan löytymisen aikana ollut armeijassa, joten hän ei tiennyt asiasta mitään. Peltokoskea ei tunnettu. Kyseessä täytyy olla Kertuskoski, jonka kohdalla Myllylän tilalla on peltoa pohjoiseen viettävällä rinteellä. Kertuskosken kohdalla oleva pelto on ollut viime vuosina viljelemättömänä lammashakana. Joen puolella oli useita metrejä korkea jyrkkä törmä. Lännessä pelto rajoittui kuivaan hiekkapohjaiseen mäntykankaaseen. Peltoa oli käännetty velttiauralla, jonka kääntämissä kohdissa näkyi siellä täällä hiiltä. Peltokerros oli hyvin paksu. Yrjö Väisänen oli löytänyt Myllylän mailta pellosta kivikirveen, joka oli hukkunut. Tarkkaa löytöpaikkaa hän ei muistanut. Paikka sopisi luonnonolojen puolesta erinomaisesti kivikautiseksi asuinpaikaksi.

Kylä: Puolanka

28. HAUTALA

Peruskartta 3442 08

AUHO

Kivikautinen asuinpaikka

Kylä: Auho

Tila: R 18⁴

Omistaja: Santaholma PL 33, 85191 Kalajoki

Koordinaatit: x=7209 88

y=524 66

z=140

Löydöt: KM 22474:1 reikäkivi ja KM 22474:2 kvartsi-iskoksia

Kartta: 10

Asuinpaikka sijaitsee n. 15 km luoteeseen Puolangan kirkosta.

Luppoperän tiestä kääntyy Auho- ja Pirttijärven välisen kapean salmen kohdalta Hiltulanniemeen menevä tie. N. 1/2 km risteyksen jälkeen kääntyy tieltä itään metsäautotie. Teiden risteyskohdasta virtaa puro Auhojärveen. Reikäkivi on löytynyt n. 50 m metsäautotien eteläpuolelta puron varresta kohdassa, jossa purossa on putous. Esine on löytynyt 1950-luvulla lasten leikeissä. Puro virtaa lähes kahden metrin syvyydessä uomassa, jonka hiekkaisia seinämiä vesi kuluttaa.

Reikäkiven löytöpaikan itäpuolella oli n. 50 m leveä hakkuuaukea, jonka itäpuolella oli hiekkapohjainen puolukkaa ja sammalta kasva-va mäntymetsä. Rantaterassit näkyivät selvästi metsikön kohdalla. 2. terassilla oli maassa lähes pyöreä painuma, halkaisijaltaan n. 4 m. Painuman syvyys oli keskeltä n. 70 cm, ja se kohosi loivasti reunoja kohti. Painuman reunaosan koekuopissa näkyi n. 7 cm hiilen värjäämää hietaa, n. 7 cm valkeaa hiesua, sitten punaista hiesua. Keskellä painumaa oli turpeen alla ainakin lapionpiston verran valkeaa hietaa, jossa oli hiilijuovia. 3. terassilla oli samantapainen painuma. Sen halkaisija oli n. 3 m, syvyys n. 50 cm. Koekuopassa oli painuman keskellä n. 20 cm hiilen sekaista vaaleaa hiesua, sen alla puhdas maa. Samalla terassilla, painuman itäpuolella oli vanha tervahauta. Puron ja metsän välisellä hakkuuaukealla oli myös painumia, mutta kaadetut puut vaikeuttivat havaintojen tekemistä.

Ylempänä metsäautotiellä, n. 10 - 20 m teiden risteyksestä oli tiellä muutama kvartsi. Löytöpaikat ja painumat sijaitsevat n. 300 - 500 m päässä rannasta ja n. 4 m vedenpinnan yläpuolella.

Samassa yhteydessä tarkastettiin Hiltulanniemen tien ja puron välisellä alueella olevat hiekkakuopat. Niissä näkyi täysin raaka maa.

M. Huurre :

Suojelukohde n:o 9

29. HIETALA

Peruskartta 3442 08

AUHO

Maakuopat

Kylä: Auho

Tila: Hietala RNo 16:6

Omistaja: Puolangan kunta

Koordinaatit: x=7209 40

y=524 10

z=142

Kartta: 10

Valokuvat:

Lähteet: S. Santaholman kirjeet 25.9.1907 ja 20.8.1930 sekä S. Paulaharjun kirje 14.10.1929.

Paikka sijaitsee n. 15 km luoteeseen kirkosta.

Auhojärven ja Pirttijärven välisen salmen eteläpuolella, n. 250 m etelään Luppoperän tieltä, on hiekkasärkässä ainakin 10 maakuoppaa. Maasto on harvaa kangasmetsää. Paulaharjun kirjeessä oleva piirros kuoppien keskinäisestä sijainnista pitää paikkansa. Santaholma oli miestensä kanssa kaivellut joitain kuoppia ja havainnut niissä olevan palaneita kiviä, hiiltä ja raakaa maata. Kuopissa sammalen alla olevat kivet olivat palaneita, kuten Santaholma kertoo. Kuopat ovat luultavimmin pyyntikuoppia.

M. Huurre:

Suojelukohde n:o 20

30. AUHOJÄRVI

? Peruskartta 3442 08

AUHO

Kiviesinelöytö

Esine: PPM 608 (= 1800 ?) reikäkivi

Löytötiedot PPM 608: Löydetty Puolangan Auhon kylästä Auhon järven rannalta. Lahj. kauppaneuvos J. Santaholma 1905.

PPM 1800: L. Auhon kylästä Auhon järven rannalta kes. 1905.
Aug. Joh. Dahlin kautta 1906.

Kysymyksessä sama esine. Pohjois-Pohjanmaan esineet numeroitu monta kertaa.

31 . SALMI

Peruskartta 3442 09

PIRTTIJOKI

Pyyntikuoppajärjestelmä

Tila: Salmi R 18⁶

Omistaja: Santaholma, PL 32, 85101 Kalajoki

Koordinaatit: x=7210 18

y=524 32

z=136 - 140

Kartta 111, Piirros 5.

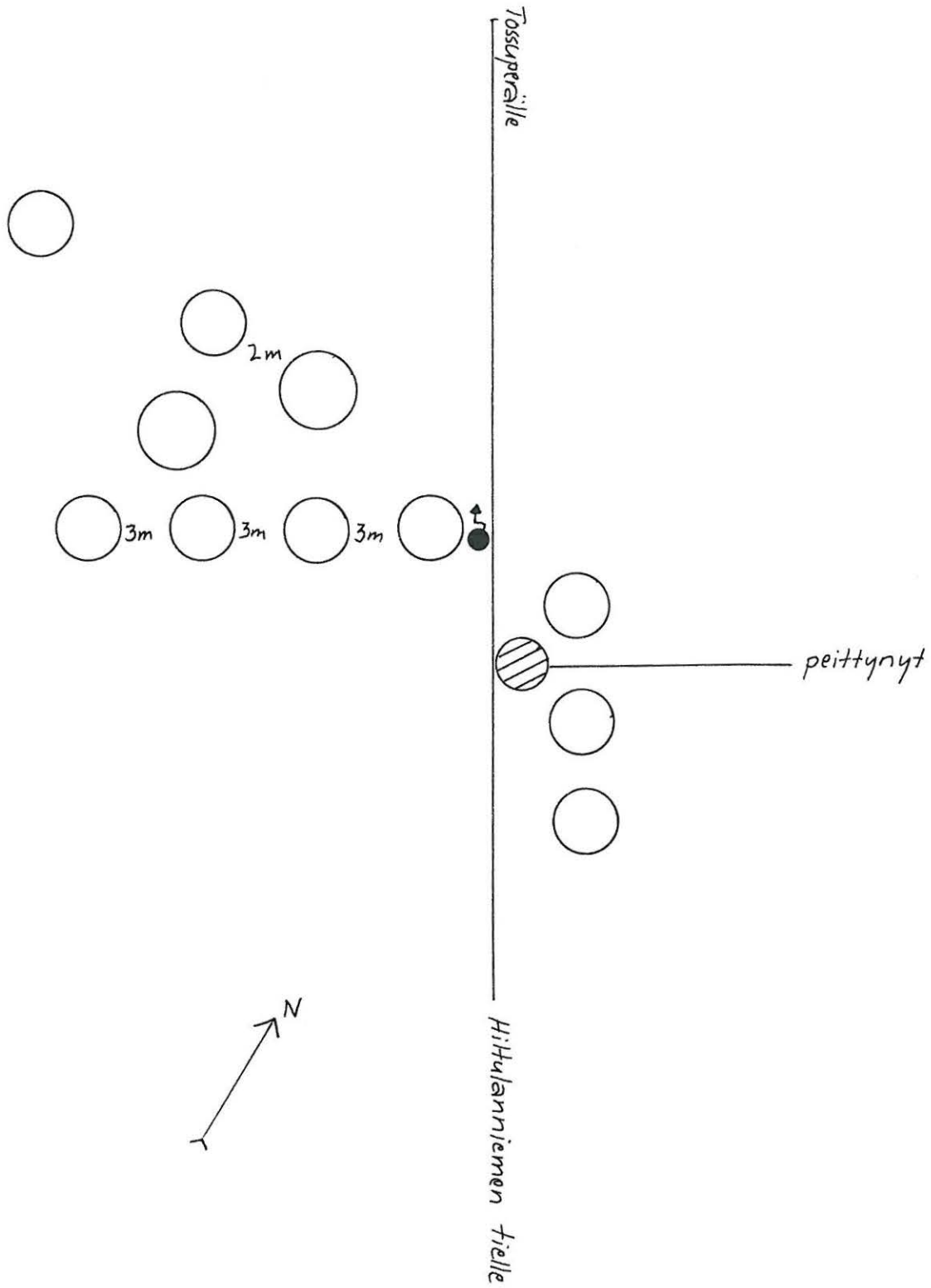
Alue sijaitsee n. 15 km luoteeseen kirkosta, Auhojärven ja Pirtti-
järven välisen kapean salmen itäpuolella;^{x)} Talvihiedasta n. 200 m
kaakkoon.

Alueella oli useita kuoppia, joiden halkaisija oli 1,5 - 2 m.
Suurin osa kuopista sijaitsi tien eteläpuolella. Kuopat olivat
osaksi riveissä. Tie on rakennettu melko keskelle kuoppajärjes-
telmää, ja ilmeisesti se on tuhonnut jonkun kuopan. Paikalta oli
hakattu metsää, joten joitain kuoppia saattoi jäädä huomaamatta
oksien alta. Kuopat ovat ilmeisesti pyyntikuoppia.

Kylä: Auho

x) koillispuolella

Suojelukohde n:o 21

32 . TALVIHIETA

Peruskartta 3442 09

PIRTTIJOKI

Kivikautinen asuinpaikka ?

Tila: Salmi R 18⁶

Omistaja: Santaholma, PL 33, 85101 Kalajoki

Koordinaatit: x=7210 30

y=524 24

z=136 - 137

Löydöt: muutama kvartsi KM 22475

Kartta: 11

Mahdollinen asuinpaikka sijaitsee kirkosta n. 15 km luoteeseen Pirttijärven koillispuolella^{x)} rantahietikolla.

Luppoerältä Hiltulanniemeen menevästä tiestä erkanee länteen Tossuperän tie. Noin 600 m risteyksen jälkeen tie tulee aivan rannan tuntumaan. Tällä kohdalla on Talvihieta. Hiekkaranta oli n. 100 m pitkä ja tarkastushetkellä n. 5 m leveä. Hietikko kohosi kapeaksi kannakseksi, jonka takana oli suo. Maaperä oli hyvin hie-
noa, pehmeää hiekkaa. Hietikolla oli muutama kvartsi. Noin 400 m päässä Talvihiedasta, Tossuperän tien päässä olevan Tossukan talon isäntä kertoi pikkupoikana keränneensä Pirttijärven rannoilta "kivikauden aikuisia" esineitä, jotka ovat kuitenkin ajan mittaan men-
neet hukkaan.

M.Huurre:

Kylä: Auho

x) kaakkoispuolelle

Suojelukohde n:o 10

33. KATAMONIEMI

Peruskartta 3442 09

PIRTTIJOKI

Väliaikainen hautausmaa

Tila: ENo 14:6

Omistaja: Alma Väyrynen, Harjukatu 5, 89200 Puolanka

Koordinaatit: x=7211 22

y=523 21

z=137 - 140

Kartta: 11

Paikka sijaitsee n. 17 km luoteeseen kirkosta.

Pirttijärven itärannan puolivälissä oleva niemi on merkitty karttaan nimellä Katamoniemi. Paikkakuntalaiset tuntevat niemen kuitenkin nimellä Kalmoniemi. Niemeä ympäröi joka puolelta suo, joten sinne pääsee parhaiten veneellä. Paikalla kasvaa mäntyjä ja lehtipuita. Tossukan isäntä näytti maassa kolme painumaa, joista yksi oli erittäin selvä, 2 m x 1 m , syvyys n. 0,5 m. Kaksi muuta painumaa olivat melko epämääräisiä, mutta oppaan mukaan nekin olivat vielä hänen lapsuudessaan olleet hyvin selviä. Oppaan isoisa oli muistanut ajan, jolloin paikkaa oli käytetty väliaikaisena hautausmaana.

Kylä: Auho

Suojelukohde n:o 22

34. RANTALA

Peruskartta 3442 09

PIRTTIJOKI

Kivikautinen asuinpaikka

Tila: R 20¹⁹

Omistaja: Puolangan kunta

Koordinaatit: x=7211 50

y=521 70

z=n. 136

Löydöt: KM 22476: 1-3 kvartseja ja palaneen luun siru, poimittu rantavedestä.

Asuinpaikka sijaitsee n. 18 km luoteeseen kirkosta, Pirttijärven luoteispäässä.

Kartta: 11

Pirttijärven luoteispäässä kääntyy Lippoperän tiestä oikealle hiekkatie kunnan uimarannalle. Tien päässä on n. 200 m pitkä hiekkaranta, joka oli käyntihetkellä leveydeltään n. 10 m. Ilmeisesti paikalle on tuotu lisää hiekkaa muualta. Uimarannan takana oli mäntyä ja puolukkaa kasvava hiekkapohjainen kangasmetsä. Hietikolla ei näkynyt kvartsi-iskoksia tai mitään muuta muinaisjäänteeseen viittaavaa.

Samalla tarkastettiin ranta uimarannan eteläpuolelta aina Rantalantilaan saakka. Järvessä oli hiekkapohja. Ranta nousi jyrkästi n. 2 m korkuisena hiekkatörmänä, johon vesi oli kuluttanut poukamia. Rantavedessä oli muutamia kvartseja sekä palaneen luun kappale. Rantatörmän ja tien välinen alue oli muodoltaan kumpuilevaa mänty-puolukka-kangasta.

Kylä: Auho

Suojelukohde n:o 11

35. KALHAMAJÄRVI

Peruskartta 3442 09
PIRTTIJOKI

Kivikautinen (?) löytöpaikka

Kylä: Auho

Tila: BNo 20:4

Koordinaatit: x = 7213 .. , y = 520 .., z = n. 135

Löytö: KM 22477 teelmä ?

Löytö on Kalhamajärven rantahietikolta

36. PAPPILA

Peruskartta 3442 10

PUOLANKA

Kivikautinen löytöpaikka

Kylä: Puolanka

Omistaja: Puolangan srk.

Koordinaatit: x=7196 94

y=531 24

z=152 - 155

Löydöt: KM 13295 pohjalainen kirves; KM 22479:1-4 palanutta luuta, kvartssia, kuonaa ja tuluspii; hukkaan menneet kivikirves ja kaksi kivitalttaa, jotka yo Armas Tanskanen löytänyt Pappilalahdesta, rantavedestä.

Kartat: 12

Valokuvat:

Sijainti kirkosta n. 900 m länsiluoteeseen.

Päärakennuksen eteläpuolella on järveä kohti viettävä rinne, joka oli menneenä kesänä tehty nurmikoksi. Tätä varten maa oli tasotettu ja paikalta oli leikattu 1/2 - 1 m korkuinen törmä, josta maa oli levitetty alueelle. Maan pinnalla näkyi joitakin kvartsin palasia, kuonaa sekä tuluspii ja palanutta luuta. Paikka oli niin sekoittunut, ettei sen luonteesta voi sanoa mitään.

Rantaan oli ajettu hiekkaa muualta. Lisäksi Puolankajärven pintaa on laskettu, joten rannan tarkistaminen ei antanut mitään apua paikan luonteen selvittämiseen.

Talo: Pappila 10:59

37. RYHTÄLÄNNIEMI

Peruskartta 3442 10

PUOLANKA

Kivikautinen löytöpaikka

Kylä: Puolanka

Tila: Alapiha R 12¹

Omistaja: Yrjö Kotisaari, Alapiha, Puolanka

Koordinaatit: x=7195 70

y=532 40

z=152 - 155

Kartat: 12, Piirros 4.

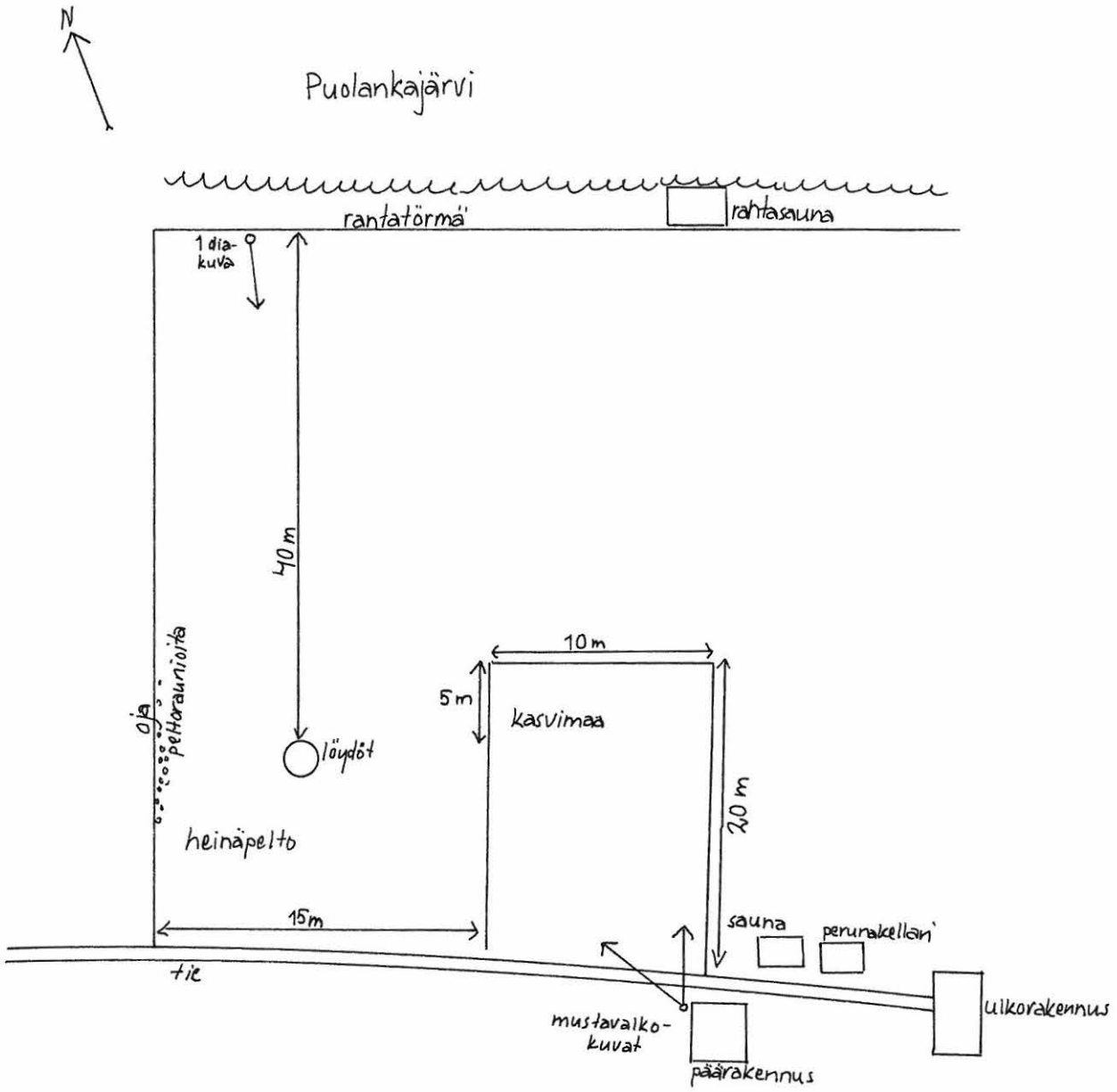
Valokuvat: f, 61586-87

Löydöt: Hukkaan menneet vasarakirves ja pohjalaisen tyyppin (?) kirves

Paikka sijaitsee kirkosta n. 1,1 km eteläkaakkoon Puolankajärven etelärannalla.

Löytöpaikka on Puolankajärven Susilahden rannalla olevan Ryhtälänniemen tilan pohjoiseen viettävä rantapeltö. Yrjö Kotisaari kertoi 1950-luvulla ensimmäisiä kertoja traktorilla peltoa kyntäessään löytäneensä n. 20 m päärakennuksesta pohjoiseen kaksi kiviesinettä, jotka ovat myöhemmin menneet hukkaan. Toisen esineen Kotisaari oli tunnistanut kirveeksi, sillä hän oli 1930-luvulla Itä-Karjalassa linnoitustöissä ollessaan nähnyt samanlaisen Metelinmäki-nimisessä paikassa. Hukkaan mennyt kirves oli ollut suippopäinen, toinen päätylppä, toinen kirveen tapaan viistollaan. Esineen pituus oli ollut alle 20 cm. Kirveessä oli ollut keskellä reikä ja esine oli ollut kauttaaltaan hiottu. Toisen esineen tarkoitusta Kotisaari ei ymmärtänyt, mutta hän kertoi sen olleen pulleanpyöreä ja samoin kauttaaltaan hiottu. Myöhemmin kuvia näytettäessä Kotisaari totesi esineiden muistuttaneen kirjassa M. Huurre, 9000 vuotta Suomen esihistoriaa, olevista kuvista s. 77 kuvaa 1 (yleiseurooppalaisen tyyppin vasarakirves) ja s. 50 kuvaa 1 (pohjalaisen tyyppin kirves).

Esineet oli aluksi heitetty peltoraunion päälle, sittemmin ne olivat joutuneet vajaan, josta oli joitakin vuosia sitten haettu koneella roskia. Kotisaari pystyi näyttämään melko tarkan löytöpaikan. Aivan löytöpaikan vieressä oli vanhan rakennuksen pohja. Tarkastushetkellä pelto oli kesannolla, mutta maanomistaja ei halunnut mitään koekuoppia tehtäväksi. On mahdollista, että paikalla on ollut hauta, joka on tuhoutunut kynnetäessä.

38. PUOSKARINNIEMI

Peruskartta 3442 10

PUOLANKA

Kiviröykkiö (lapinraunio ?)

Kylä: Puolanka

Tila: Alapiha 12:1

Omistaja: Yrjö Kotisaari, Alapiha, Puolanka

Koordinaatit: x=7195 90

y=533 04

z= n. 151

Sijainti n. 1,2 km kaakkoon kirkosta Puolankajärven etelärannalla olevassa niemessä.

Kartta: 12

Valokuvat:

Maasto on etupäässä mäntyä kasvavaa kosteaa kangasta. Muinaisjään-
nös sijaitsee avaralla paikalla veden ääressä, noin 10 m päässä
vesirajasta. Paikalla oli matala, pyöreä kiviröykkiö, jonka halkai-
sija oli noin 3 m ja korkeus n. 0,5 m. Röykkiön reunoilla oli selvä
isoista kivistä tehty kehä, jonka keskellä oli pienempiä kiviä.
Osa kivistä oli palaneita. Sotien jälkeen vanhan raunion päälle
oli vedetty kiviä läheisestä pellosta. Maanomistaja oli penkonut
rauniota parista kohtaa. Rauniosta n. 2 m rantaan päin oli kaareva
n. 3 m pituinen kivivalli, joka voi olla vanhaa rantakivikkoa tai
pellosta ajettuja kiviä.

Niemeä kutsutaan Puoskarinniemi, koska siellä kerrotaan joskus
asuneen puoskarin, jonkunlaisen velhon, jota on pelätty. Kiveystä
pidetään puoskarin mökin rauniona. Kotisaaren vaimon (n. 60 v.)
vanhemmat ja isovanhemmat olivat puhuneet puoskarista, mutta hekin
olivat kuulleet asian perimätietona vanhemmiltaan. Raunion muoto
ja sijainti viittaavat siihen, että rakenne voisi olla hautaraunio.
Lapinraunio-nimitystä paikkakunnalla ei tunneta. Puoskarinniemen
raunion luonnetta ei voida ilman tarkempaa tutkimusta selvittää.

Suojelukohde n:o 23

39. RISTIJÄRVI KIRKKOSAARI

Peruskartta 3442 10

PUOLANKA

Vanha hautausmaa

Tila: Kiviranta 9¹⁴

Omistaja: Reino Heikkisen perik. PPA 1 Kiviranta

Koordinaatit: x=7194 26

y=530 74

z=150-155

Kartta: 12

Lähteet: Mustonen, s. 787.

Sijainti kirkosta n. 2 km 400 m lounaaseen.

Kumpumaisena järvestä nousevan Kirkkosaaren koko on vain n. 50 m x 130 m. Saarella kasvaa rehevä sekametsä, ja maata peittää paksu sammal. Maaperä on hiekkaa. Saarella oli yhteensä parikymmentä painumaa, joista suurin osa oli itä-länsi -suuntaisia. Osa painumista oli niin epämääräisiä, ettei niiden suuntaa voi määrittää. Saaresta löytyi metallinilmaisimella lähes heti turpeen alta eri painumista kaksi rahaa sekä pari rautanaulaa. Toinen rahoista on ruotsalainen yhden äyrin kupariraha vuodelta 1749. Toinen on kunin-gatar Kristiinan aikainen, ilmeisesti vuodelta 1637. Läheisessä Tapiolan talossa kerrottiin, että saaresta on löydetty ihmisen luita.

Suojelukohde n:o 24

40. ROINILAN AUTIO

Peruskartta 3442 10

PUOLANKA

Vanha asuinpaikka

Tila: Roinila 13:9

Omistaja:

Koordinaatit: x=7195 76

y=534 40

z=165 - 170

Kartta: 1.2

Etäisyys kirkosta n. 1,5 km itäkaakkoon.

Paikka on vanhojen peltojen vieressä olevaa niittyä. Niittyä ympäröi harva männikkö. Paikalla oli noin 20 m matkalla kolme maakuoppaa, joista suurimman halkaisija oli n. 3 m, syvyys yli metrin. Lisäksi paikalla oli täysin heinän peittämä, n. metrin korkuinen kivikasa. Läntisimmän kuopan vieressä oli suuri maa- ja kivikasa, jonka päällä kasvoi tuuhea katajikko. Paikkaa on ennen pelätty, koska siellä sa-
nottiin kummittelevan. Pimeän aikaan oli nähty valojen palavan kuop-
pien kohdalla. Paikalla kerottiin asuneen Junkkari-nimisen miehen,
joka oli ollut tietäjä.

Kylä: Puolanka

41. TAKALA

Peruskartta 3442 10
PUOLANKA

Kiviaita

Tila: Takala 13:5

Omistaja: Tauno Oikarinen.

Kartta: 12

Valokuvat:

Sijainti kirkosta n. 2 km 900 m itäkaakkoon.

Muinaisjäännös on vaaran rinteessä oleva kiviaita. Aita oli noin 40 m pitkä ja koillinen-lounas -suuntainen. Aidan reunassa oli kiinni kaksi pyöreää, halkaisijaltaan n. 1,5 m kivikasaa, joista toista oli hajoitettu. Vaaran rinteeltä on näköala Puolankajärvelle. Rinteessä kasvoi harvassa mäntyjä, männyntaimia, katajaa ja varpuja. Kaivausvälineen puuttumisen vuoksi ei koekuoppaa voitu tehdä, mutta aivan aidan alapuolella oli kaatunut puu, ja sen juuret olivat rikkoneet maanpinnan. Syntyneessä kuopassa näkyi ruskeaa peltomaata. Paikalla ei muisteta koskaan olleen peltoa, mutta todennäköisesti rakenne on kaskiraunio.

Kylä: Puolanka

42 . VALTALA

Peruskartta 3442 10

PUOLANKA

Kivikautinen löytöpaikka

Tila: Valtala R 39

Omistaja: Hulkkonen Kostti ja Kanniainen Esko, Puolangan Osuuspankki

Koordinaatit: x=7190 86

y=530 80

z=155-160

Löydöt: KM 3215:2 pohjalainen tasataltta, toimitettu museoon v. 1896

Lähteet: Mustonen, s. 789 ja 762.^{x)}

Paikka sijaitsee Vihajärven länsirannalla, noin 6 km kaakkoon kirkosta.

Taltta on löydetty jo 1800-luvulla, eikä tarkkaa löytöpaikkaa voida selvittää. Tila on ollut autiona jo pitkään, joten entiset pellot kasvavat pitkää heinää, vesakkoa, horsmaa ja vatukkoa. Vihajärven pintaa on laskettu, joten ranta oli tiheää pensaikkaa. Nykyisin tila on osuuspankin johtajan kesäpaikkana, eikä hän tiennyt mitään taltasta eikä myöskään mahdollisesta hautauspaikasta.^{x)}

Entinen vihajärveläinen Jaakko Juntunen kertoi, että v. 1930 oli Valtalan talon takana olevalta Kettusuolta löydetetty ojituksen yhteydessä nuotionpohja 1,20 m syvyydestä.

Kylä: Puolanka

x) " Valtalan aidan takana on ollut vanha hautapaikka, löydetty ihmisen luita. Talo hävitetty Ison vihan aikana".

43. SAUKONPURO

Peruskartta 3442 10

PUOLANKA

Kiviröykkiöt

Omistaja: Kajaani Oy

Koordinaatit: x=7191 28

y=534 90

z=175 - 180

Valokuvat: f. 61607-10

Paikka sijaitsee 6 km kaakkoon kirkosta.

Lähde: Yrjö Huuskon ilmoitus.

Paikalle pääsee kääntymällä Vihajärven tieltä itään kaatopaikan tietä. Tien päästä on paikalle 1/2 kilometrin kävely metsälinjaa pitkin. Muinaisjäännöksi sijaitsee metsälinjan länsipuolella.

Maasto oli niukasti jäkälää ja puolukkaa kasvavaa mäntykangasta, maaperä oli melko hienoa moreenia. Etelään viettävässä rinteessä oli 7 kiviröykkiötä, joista 6 oli pyöreähköjä, halkaisijaltaan 1 - 1,5 m ja korkeudeltaan 0,5 - 1 m. Alimpana oli pitkä, aitamainen, peltorauniota muistuttava röykkiö. Äärimmäisten röykkiöiden etäisyys toisistaan oli n. 25 m. Röykkiöt olivat maanrajassa melko sammaleisia ja maatuneita, mutta yläosastaan täysin sammaleettomia, vain ohut jäkälä peitti kiviä. Maassa näkyi siellä täällä pieniä kuoppia, joista ilmeisesti oli nostettu kiviä. Alueella oli sammalen alla erittäin ohut (0,5 cm - 1 cm) hiilensekainen kerros, sen alla lyijyhiekka ja sitten punertava raaka moreenimaa. Peltokerrosta ei ollut.

Rinteen alapuolella virtaa Saukonpuro, joka on liian kapea kulkuväyläksi. Röykkiöt eivät todennäköisesti ole kovin vanhoja, koska niihin nostettujen kivien jättämät kuopat erottuvat vielä selvästi maassa. Kyseessä voisi olla etelärinteellä ollut kaskipelto, josta kivet on nostettu raunioihin.

Kylä: Puolanka. Tila: ENo 20:23

44. KUONANIEMI

Peruskartta 3442 11

ÄITTOKYLÄ

Suomalmia, ei muinaisjäännettä

Koordinaatit: x=7200 66

y=537 82

z=181

Paikka sijaitsee n. 7 km koilliseen kirkosta, Vilpusjärven koillisosassa olevassa niemessä

Kartta: 14

Alueelle kaivetuissa ojissa näkyi runsaasti huokoista suomalmia, josta niemi ilmeisesti on saanut nimensä.

KYLÄ: Aittokylä, Tila: PNo 8:7

45 . TALVILAHTI

Peruskartta 3442 11

AITTOKYLÄ

Paikka on Vilpusjärven etelärannalla, s. 5,5 km kirkosta.
Talvilahti on saanut nimensä siitä, että Puolangan kirkolta Lyly-
kylään kulki ennen talvitie , joka ylitti Vilpusjärven Talvilahden
kohdalta. Paikalla ei ole käyty.

Talvilahti ulottuu peruskartan 3442 10 PUOLANKA alueelle

46. RAKENNUSKANGAS

Peruskartta 3443 02

KOTILA

Lapinkuopat

Kylä: Kotila

Omistaja: Reino Kalevi ja Eila Tolonen, Leivola, 89140 Kotila

Koordinaatit: x=7176 12

y=544 96

z=185 - 190

Kartta: 1.7, Piirros 2

Valokuvat: -

Lähteet: Mustonen, s. 748 - 749.

Paikka sijaitsee n. 24 km kaakkoon kirkosta.

Kotilasta Hoikanvaaraan lähdetäessä on noin 3 km päässä tien molemmin puolin hiekkakuoppa. Tien länsipuolella olevan hiekkakuopan eteläpuolella on 6 isoa kuoppaa. Kuopat sijaitsevat Rakennusjärven eteläosan kohdalla hiekkapohjaisella mäntykankaalla, ja niiden länsipuolella on Rakennusjärveen laskeva harju. Kuopista lähinnä hiekkakuoppaa oleva eli pohjoisin kuoppa oli osaksi täytetty. Kuopat sijaittivat rivissä. Ne olivat pohjoisesta etelään luetellen seuraavanlaisia:

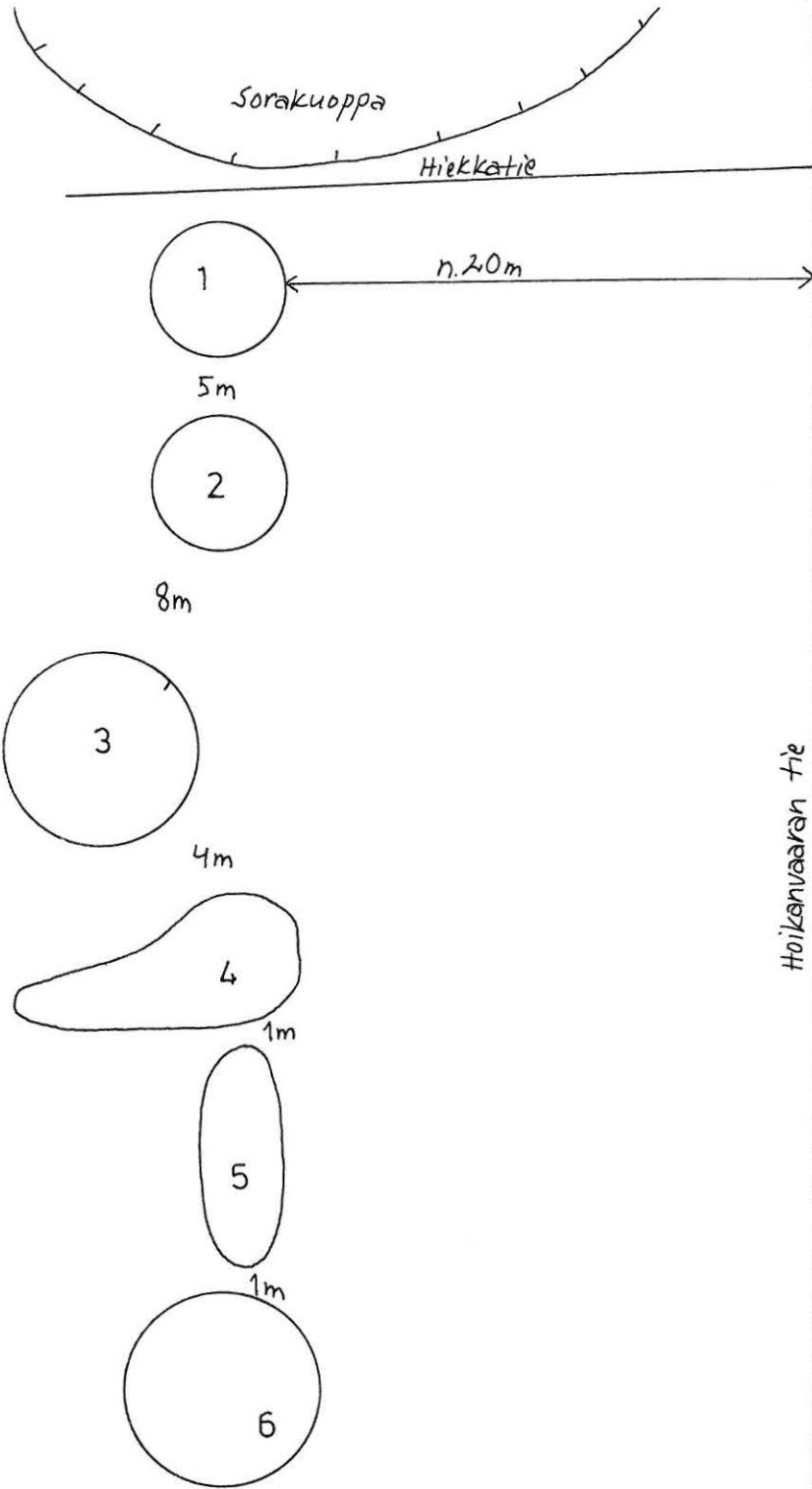
1. ja 2. halkaisijaltaan n. 3 m, syvyys n. 1 m, muoto pyöreä.
3. Halkaisijaltaan n. 5 m. syvimmältä kohdaltaan n. 1 metrin syvyinen. Kuoppa sijaitsee rinteessä, ja sen päällä kasvaa puita. n. 8 m edellisen kuopan eteläpuolella. Muoto pyöreä.
4. Epämääräisen muotoinen, 5 m x 2 m, syvyys n. 1 m. Sijaitsee n. 4 m edellisestä etelään.
5. Hieman pitkänomainen, halkaisija n. 2 m, sijaitsee vain n. 1 m päässä edellisestä.
6. Pyöreä, halkaisijaltaan n. 5 m, yli metrin syvyinen. Sijaitsee n. 1 m edellisen eteläpuolella.

Kuoppia on voinut olla enemmänkin, mutta ne ovat saattaneet jäädä tien alle. Näiden lisäksi hiekkakuopan länsipuolella on yksi uudempi, melko jyrkkäseinäinen kuoppa. Kotilan kylästä oleva Pentti Tolonen kertoi joskus kaivelleensa jotain kuopista löytämättä kuitenkaan mitään. Kuopat sijaitsevat rivissä. On mahdollista, että ne ovat pyyntikuoppia. Tosin eteläisimmät kuopat ovat hyvin lähekkäin.

Tila: DNo 5:6

Suojelukohde n:o 25

45. Rakennuskankaan
Lapinkuopat

Hoikanvaaran tie

← Kotilaan

47. PATONEN

Peruskartta 3443 02

KOTILA

jättiläisten kuopat

Tila: Patonen R 49 = Kerkkä RNo 49

Omistaja: Heikki Karhu perik. Kerkkä, 89140 Kotila

Koordinaatit: x=7176 96

y=545 60

z= n. 170

Kartta: 17, Piirros 3

Valokuvat:

Lähteet: Mustonen, s. 748.

Paikka sijaitsee noin 24 km kaakkoon kirkosta.

Patoseksi kutsutaan Louhenjoen ylityspaikkaa. Maasto on kosteaa kangasmetsää. Patosesta n. 10 m koilliseen on kesämökki. Mökin pihalla, n. 7 m mökistä länteen, on suuri, soikea kuoppa, jonka mitat ovat 7 m x 5 m. Kuoppaa on käytetty mökin jätekuoppana, joten se oli osittain täyttynyt. Tästä n. 20 m etelään, tilustien ja voimalinjan välisellä alueella oli yksi iso ja ainakin 3 pienempää kuoppaa. Suuri kuoppa oli jyrkän kartiomainen, kuopan yläosan halkaisija oli n. 5 m, syvyys yli 2 m. Kuoppa oli paksun sammalen peitossa, mutta lastan kärjellä tunnustelemalla saattoi havaita, että seinämät olivat kauttaaltaan kivien peitossa. Kuopan seinämään tehdyssä koeaukossa näkyi palaneita, noin nyrkinkokoisia kiviä ja hieman hiilensekaista maata.

Noin 2,5 m Patosesta etelään, Louhenjoen rannalla, näkyi traktorin pyörän urissa punamultaläiskä, jonka paksuus oli n. 5 cm.

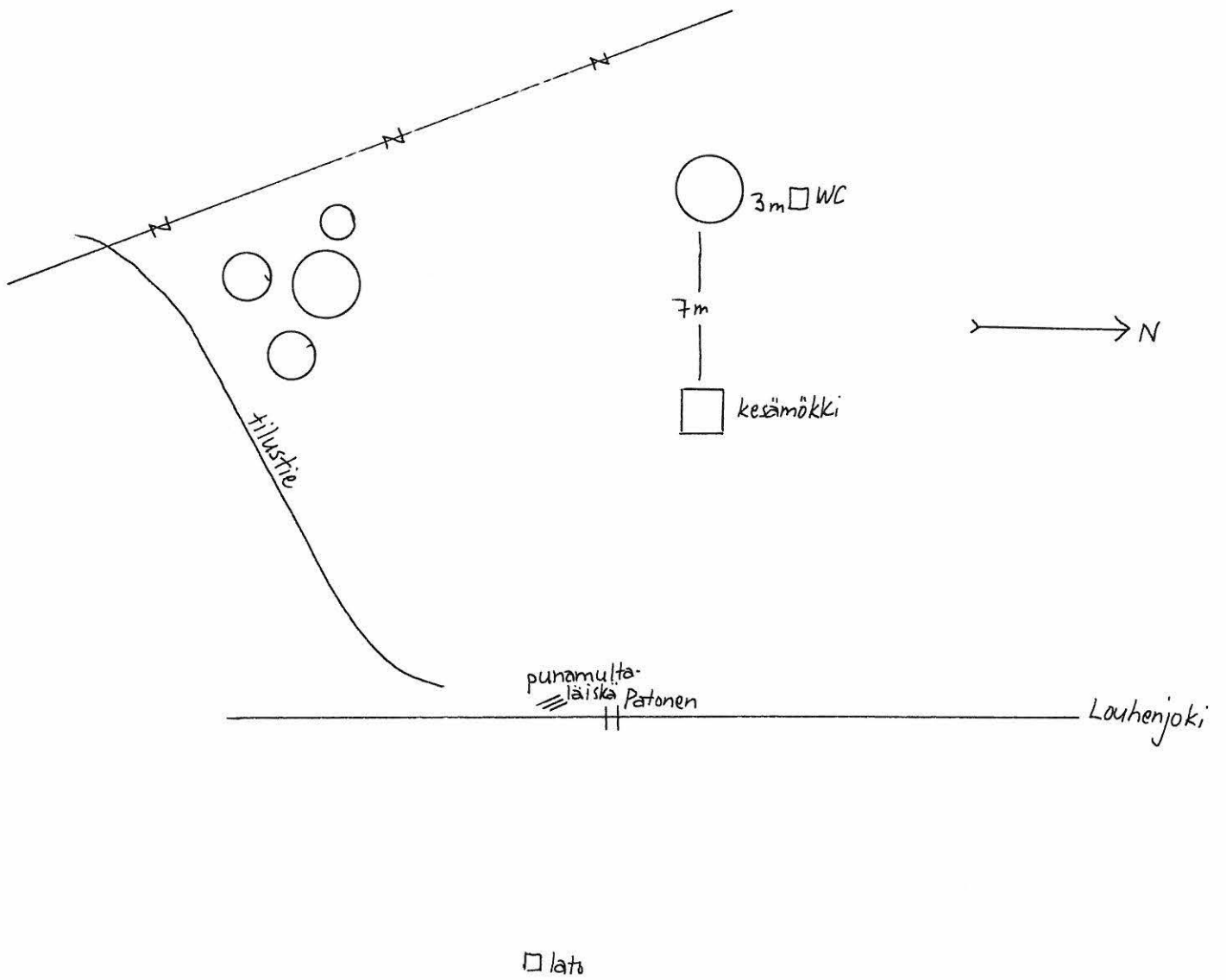
Kylä: Kotila

Suojelukohde n:o 26

ⓧ Patonen, ks. piirros 3.

Peruskartta 3443 02
KOTILA

Piirros 3
Patonen
"jättiläisen kuopat"

48. LATVALAMPI

Peruskartta 3443 02

KOTILA

Maakuopat

Kylä: Latva (Kotila)

Tila: R 8¹⁴

Omistaja: Reino Kalevi ja Eila Tolonen, Leivola, 89140 Kotila

Koordinaatit: x=7172 50

y=545 94

z= n. 170

Lähde: Pentti Tolosen ilmoitus.

Paikka sijaitsee n. 27,5 km kaakkoon kirkosta.

Pienelle Särkijärvelle johtavan tien itäpuolella hiekkapohjaisella mäntykankaalla olevalla hakkuualueella oli kuoppia, joista yhtä Tolonen kertoi kaivelleensa. Paikalla oli 2 - 3 kuoppaa, joiden halkaisija oli n. 2 m, syvyys n. 1/2 m. Tolosen kaiveleman kuopan reunoille oli nostettu runsaasti osittain hiiltynyttä, palanutta puuta, jossa saattoi havaita kirveen jälkiä. Todennäköisesti kuopat ovat hiilimiiluja.

49. LEHTOJOKI KALMAKOSKI

Peruskartta 3443 02

KOTILA

Perimätiedon mukaan paikka on saanut nimensä siitä, että nälkävuosina kaksi lasta oli paleltunut kuoliaaksi kosken rannalle.

Lehtojoki virtaa syvässä kanjonissa. Kasvillisuus on hyvin rehevää ja lehtomaista, Siellä täällä joen rannoilla on pieniä pirunpeltoja. Paikalla ei havaittu mitään muinaisjäänteeseen viittaavaa.

Kylä: Kotila

50 . HEPOKÖNGÄS

Peruskartta 3444 01

HEPOKÖNGÄS

Kivikautinen asuinpaikka ?

Puolanka, valtionmaa

Koordinaatit: x= 7191 62

y= 541 78

z= 175

Kartta: 15

Sijainti kirkosta n. 11 km kaakkoon. Hepoköngään luona olevissa kallioissa on kvartsijuonteita, joista luontaisesti lohkeillutta kvartssia alueella on paljon.

Löydöt: muodosteltu kivi (?), kvartssia KM 20945

Tark. Huurre 1983

Hepoköngäällä on oletettu olevan kivikautinen asuinpaikka, joka sijaitsee putouksen alapuolella olevan suvannon rannalla. Putouksen luona olevissa kallioissa on kvartsijuonteita, joista luontaisesti lohkeillutta kvartssia oli alueella paljon. Varsinaisia iskoksia ei tarkastuksen yhteydessä kuitenkaan havaittu. Myös luonnonolojen puolesta paikka vaikutti sopimattomalta asuinpaikaksi, sillä putouksen alla käy jatkuva kylmä viima.

Suojelukohde n:o 3

51. RAHVAANAHO

Peruskartta 3444 01

HEPOKÖNGÄS

Väliaikainen hautausmaa

Kylä: Rasinkylä

Tila: RNo 4:9

Omistaja:

Koordinaatit: x=7192 38

y=543 76

z=n. 240

Kartta: 15

Sijainti 13 km itäkaakkoon kirkosta.

Paikka sijaitsee n. 400 m länsiluoteeseen Kuivalan talosta. Paikalla on maassa 3 - 5 painumaa itä-länsi -suunnassa. Painumat ovat n. 2 m pitkiä ja alle metrin levyisiä. Paikka on kangasmetsää ja painumat ovat hiekkasärkässä. On arveltu, että paikalla on ollut väliaikainen hautausmaa.

52. MARTINJÄRVI

Peruskartta 3444 01

HEPOKÖNGÄS

Kiviröykkiö

Kajaani Oy:n omistama maa

Koordinaatit x=7196 60

y=548 74

z=210-215

Kartat: 16

Valokuvat: 4

Lähteet: Kauko Heikkisen ilmoitus

Paikka sijaitsee kirkosta n. 16,5 km itään Martinjärven länsirannalla.

Paikalle vie nykyisin tie, jota ei näy peruskartalla. Hiidenvaarasta lähtevältä Sammakkovaaran tieltä kääntyy metsäautotie Martinjärvelle. Tiessä on n. 2 km:n jälkeen levike, jonka kohdalta lähtee polku rantaan. Röykkiö, joka näkyy polulle, sijaitsee n. 50 m päässä vesirajasta melko jyrkästi Martinjärvestä kohoavassa rinteessä. Paikalla kasvaa sekametsä, aluskasvillisuus on puolukkaa ja kynsisammalta, maaperä hiekkaa. Koko alueella on maassa melko vahva hiilikerros, ja maan pinnalla olevat kivet ovat palaneita. Todennäköisesti paikalla on joskus ollut metsäpalo.

Muinaisjäännös on halkaisijaltaan n. 2 m oleva kiviröykkiö. Rakennetta oli pengottu äskettäin, jonka vuoksi sen pohjoisosassa oli 1/2 m syvyinen kurkistusaukko. Aukosta näkyi, että alempana olevat kivet olivat noin nyrkinkokoisia. Päällimmäiset kivet olivat päänkokoisia. Kivien välissä oli runsaasti maata, joka oli osittain hiilensekaista. Paikalla ei ole tiettävästi koskaan ollut peltoa. Röykkiön maansekaisuus ja sijainti jyrkässä rinteessä puhuvat sitä vastaan, että kyseessä olisi peltoraunio tai kiukaanpohja. Röykkiön sijainti veden äärellä taas viittaisi mahdolliseen hauta-raunioon.

Kylä: Rasi. Tila: RNo 8:12

53. HILTULA

Peruskartta 3444 05

LYLYKYLÄ

Kivikautinen asuinpaikka

Kylä: Lylykylä

Tila: Hiltula R 8

Omistaja:

Koordinaatit: x=7201 58

y=555 10

z=n. 205

Löydöt: KM 8639 kivikirves ja KM 18852 kvartsia

Sijainti kirkosta n. 23 km itäkoilliseen, Lylyjärven pohjoisrannalla olevalla pellolla.

Tark. Erä-Esko 1972

Edellisen tarkastuskerran jälkeen maisema oli muuttunut melko paljon. Hiltulaan oli rakennettu uusi päärakennus ja navetta. Pelto, josta löydöt on tehty, oli entisellään. Pellosta oli nostettu perunaa, mutta maanpinta oli painunut traktorin pyörien alla melko kovaksi. Pellossa näkyi siellä täällä kvartsilohkareita, joita ei kuitenkaan otettu talteen.

Erä-Eskon inventointikertomuksen mukaan n. 1/2 km Hiltulasta pohjoiseen kerrottiin olevan peurahautoja. Nykyiset asukkaat eivät enää tiedäneet näitä, mutta kertoivat tien varressa olevalla kankaalla olleen jotain kuoppia. Kuopat olivat täyttyneet kaikenlaisella puunroskalla ja metalliromulla.

Suojelukohde n:o 1

54.. TAPANILA

Peruskartta 3444 05

LYLYKYLÄ

Kivikautinen löytöpaikka ?

Kylä: Lylykylä

Tila: Tapanila R 8⁸

Omistaja: Juhani ja Aila Oikarinen

Koordinaatit: x=7201 94

y=554 28

z=205 - 210

Kartta: 19

Valokuvat:

Löydöt: maatalousneuvoja Suomelalle 1930-luvulla museoon vietäväksi annettu reikäkivi, joka on joutunut hukkaan.

Paikka sijaitsee n. 23 km itäkoilliseen kirkosta, Lylyjärven pohjoisrannan pellolla.

Esine on löytynyt pellosta v. 1931 - 1933 kuokan terän syvyydestä. Arvi Oikarinen pystyi näyttämään melko tarkan löytöpaikan. Oikarisen mukaan esine oli ollut lähes sydämenmuotoinen, pituussuuntaan 13 - 15 cm, leveyssuuntaan hieman lyhyempi kivi. Esine oli ollut vaaleanruskea, tasavahvuinen ja sen keskellä oli ollut tuumainen reikä. Tarkastushetkellä pelto oli kesannolla eikä paikalla näkynyt mitään muinaisjäänteeseen viittaavaa.

55 . ANTTILA

Peruskartta 3444 05

LYLYKYLÄ

Kivikautinen löytöpaikka

Kylä: Lylykylä

Tila: Anttila R 8⁷

Omistaja: Antti Oikarisen perik.

Kartta: 19

Valokuvat:

Löydöt: Hukkaan mennyt kivitaltta tai -kirves

Paikka sijaitsee n. 23 km itäkoilliseen Lylyjärven pohjoisrannalla olevalla pellolla.

Arvi Oikarisen mukaan Anttilan tilan pellosta on 1920-luvulla löytynyt n. 20 cm pitkä kivitaltta. Esine oli annettu v. 1930 maatalousneuvoja Suomiselle museoon vietäväksi. Kyseessä voi olla Kainuun Museon n:o 33 taltta, joka löytötietojen mukaan on Puolangalta, tai Kainuun Museon n:o 32 kirves, joka on löydetty Lylykylästä. Molemmat esineet ovat tulleet museoon Kainuun maanviljelysseuran kautta. Sivert Santaholma mainitsee kirjeessään prof. A. M. Tallgrenille 20. elokuuta 1930 käyneensä Lylyjärvelä katsomassa paikkaa, josta "kaksi talttaa ja joku höylää muistuttava kiviesine hiljakkoin ovat löydetyt ja jotka eräs Suomelaniminen henkilö lienee lähettänyt museoon Helsinkiin.¹⁷ Tarkastus-
hetkellä pelto oli kesannolla, joten tarkempia havaintoja ei voitu tehdä.

56. KALMOSAARI

Peruskartta 3444 05

LYLYKYLÄ

Vanha hautauspaikka?

Kylä: Lylykylä

Tila: Saarela 8²⁰

Omistaja: Oikarinen Raimo Ari, Kuikanhuuto 1 as. 20, 87200 Kajaani

Koordinaatit: x=7201 12

y=554 54

z=n. 205

Kartta: 19

Lähteet: Mustonen, s. 759 ja 789.

Kalmosaari, joka kartalle on merkitty nimellä Venäläissaari, sijaitsee Lylyjärvässä, n. 23 km itäkoilliseen kirkosta.

Saaren länsipää kohoaa itäpäättä korkeampana kumpareena. Länsipäässä on ollut pelto, myöhemmin lammashaka, ja nykyisin paikalla on luonnonniitty. Saaren itäpuoli on mättäistä metsää, jossa on runsaasti kaikenlaisia epämääräisiä painumia. Lylykylässä kerrottiin, että saaresta oli pellon paikalta löytynyt pääkallo. Paikalla ei voitu havaita mitään muinaisjäänteeseen viittaavaa. Mukana olleella metallinilmaisimella löytyi muutama moderni rautanaula ja pullonkorkki. Silti on mahdollista, että saareissa on todella ollut kalmisto, kuten Mustonen kertoo.

Suojelukohde n:o 27

57. HAUTAKANGAS

Peruskartta 3444 05

LYLYKYLÄ

Maakuoppa

Kylä: Lylykylä

Tila: Heikinniemi R 33²

Omistaja: Mauno ja Eila Heikkinen

Koordinaatit: x=7200 52

y=553 30

z=215 - 220

Kartta: 19

Paikka sijaitsee kirkosta 21,5 km itäkoilliseen, n. 2 km päässä Lylykylästä, Kurttoon menevän tien länsipuolella olevan sorakuopan vieressä.

Sorakuopan kohdalla maa kohoaa jyrkästi tien länsipuolella. Maasto on hiekkapohjaista sammaleista kangasmetsää. N. 10 - 20 m päässä sorakuopan reunasta, kuopan eteläpuolella, oli rinteessä n. 3 m x 3 m nelikulmainen kuoppa, jonka syvyys oli n. 1,5 m. Kuoppa oli kauttaaltaan paksun sammalen ja turpeen peitossa ja sen keskellä kasvoi puita. Kuopan pohjassa tuntui reunoilla kiviä. Kuopan keskiosassa oli ainakin n. metrin mittaisella suorakulmaisella alueella kiviä, joista päällimmäiset olivat palaneita.

Arvi Oikarisen mukaan kauppaneuvos Sivert Santaholma oli käynyt 1930-luvulla miestensä kanssa kaivelemassa kuoppaa lapioidella. Santaholma oli kertonut, että kuopan nurkissa oli kivet ja keskustassa jokin liedentapainen. Kuoppaa on arveltu isonvihan aikaiseksi piilopirtin paikaksi.

58. KOMETONKALLIO

Peruskartta 3533 01

SIIKAVAARA

Luola

(tai 3533 02 OHTAKANGAS)

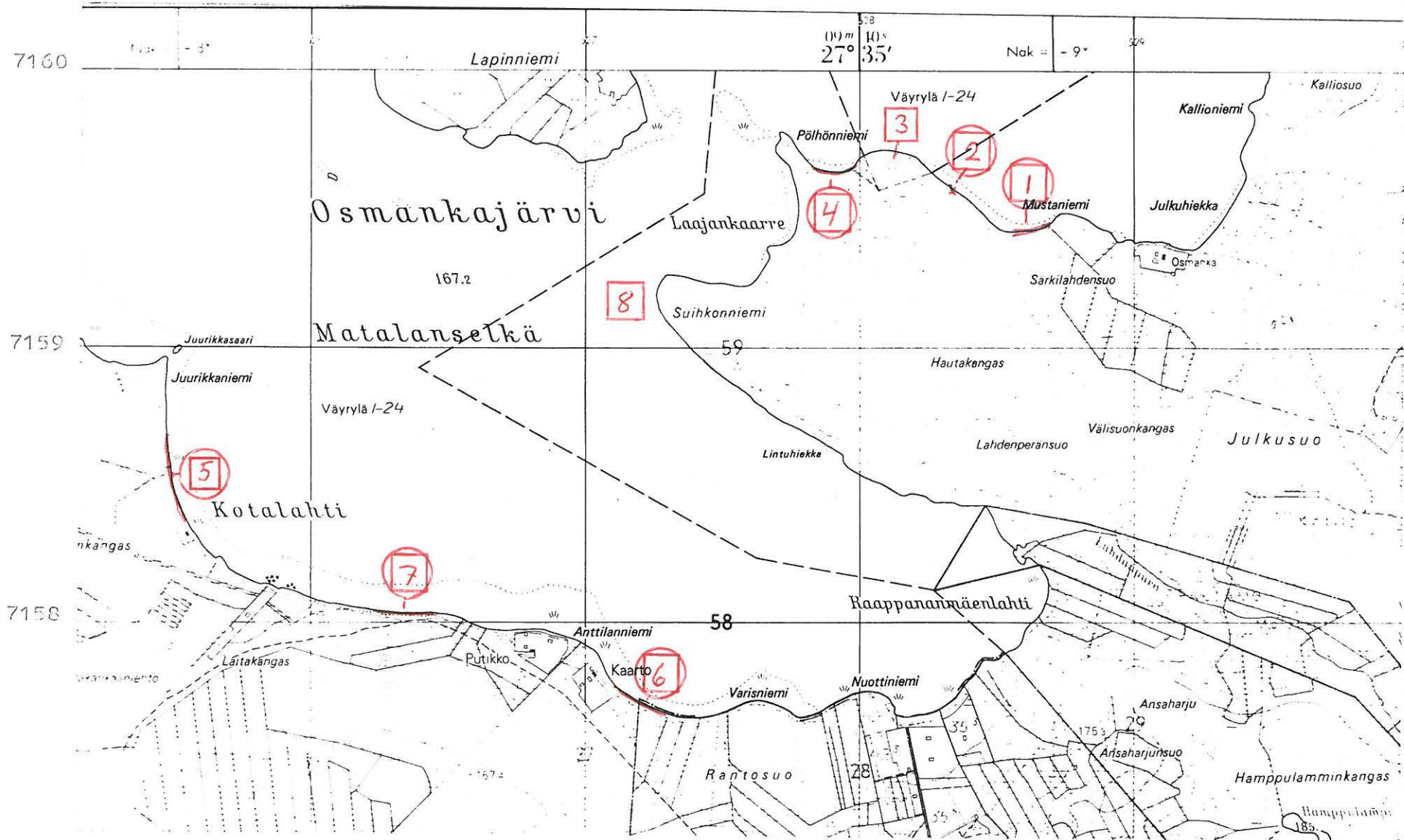
Kylä: Suolijärvi

Tila: valtionmaa, aarnialue

Arvi Moilasan kirje 13.2.1981:

Siikavaaran pohjoisosassa olevalla Kometonkalliolla on Ison Kometon rinteessä luola, jossa ilmoittajan käsityksen mukaan on asuttu joskus. Sisäänkäynti valtavan kivipaaden alta ryöminällä.

Peruskartalla Kometossa näkyy korkeita jyrkkiä rinteitä.

 suojelukohde

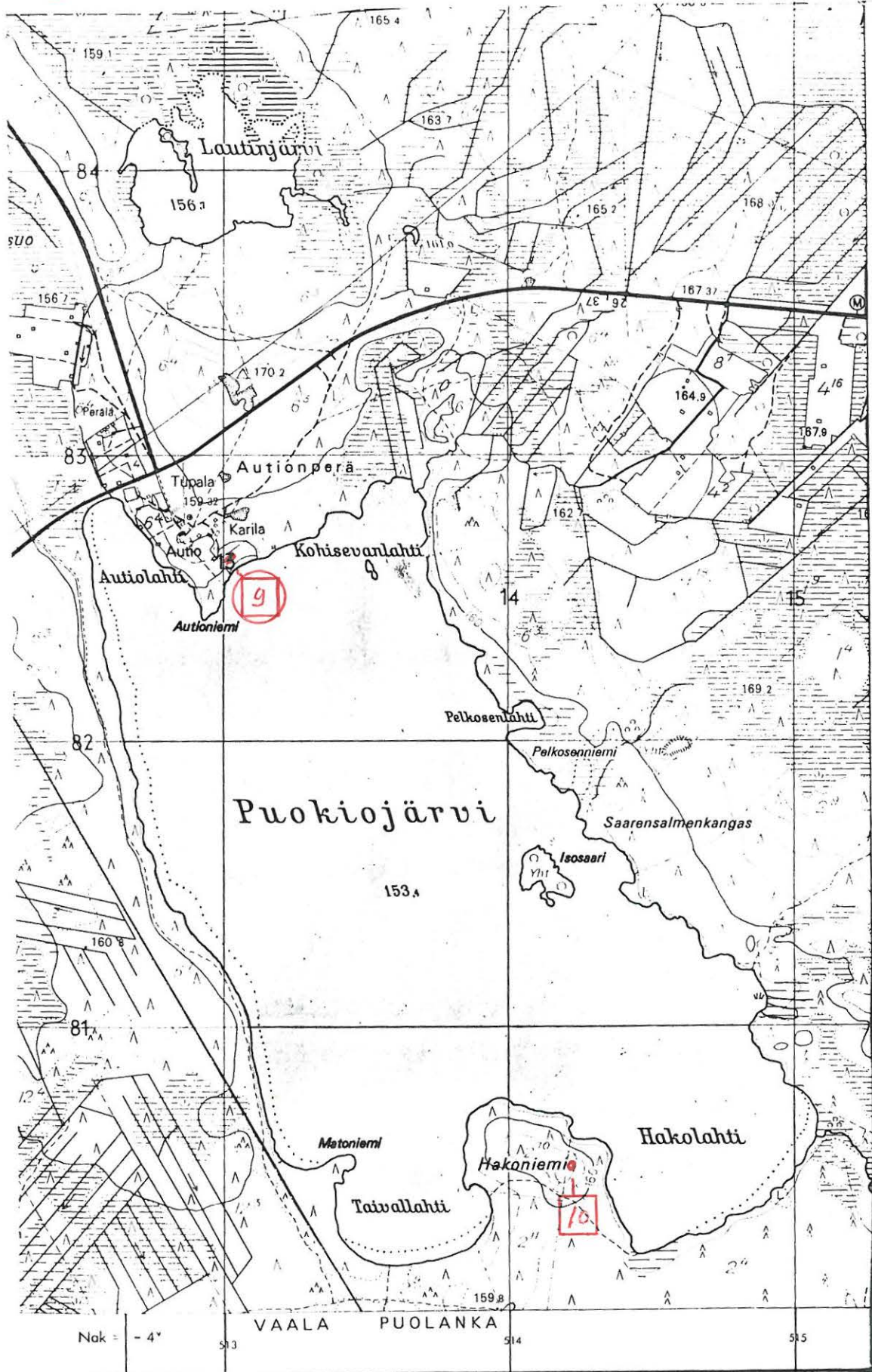
1. Mustaniemi, suojelukohde 5	4. Haapaniemen	5. Kaarto, suojelukohde 14
2. Haapaniemi 1, " 15	hietikko, suojelukohde 6	7. Putikko, " 13
3. Haapaniemi 2, -	5. Kotalahti, " 7	8. Suihkonnaemi -

3441 06 PUOKIOVAARA

Puolangan inventointi 1984

 suojelukohde

kartta 2

7184

7183

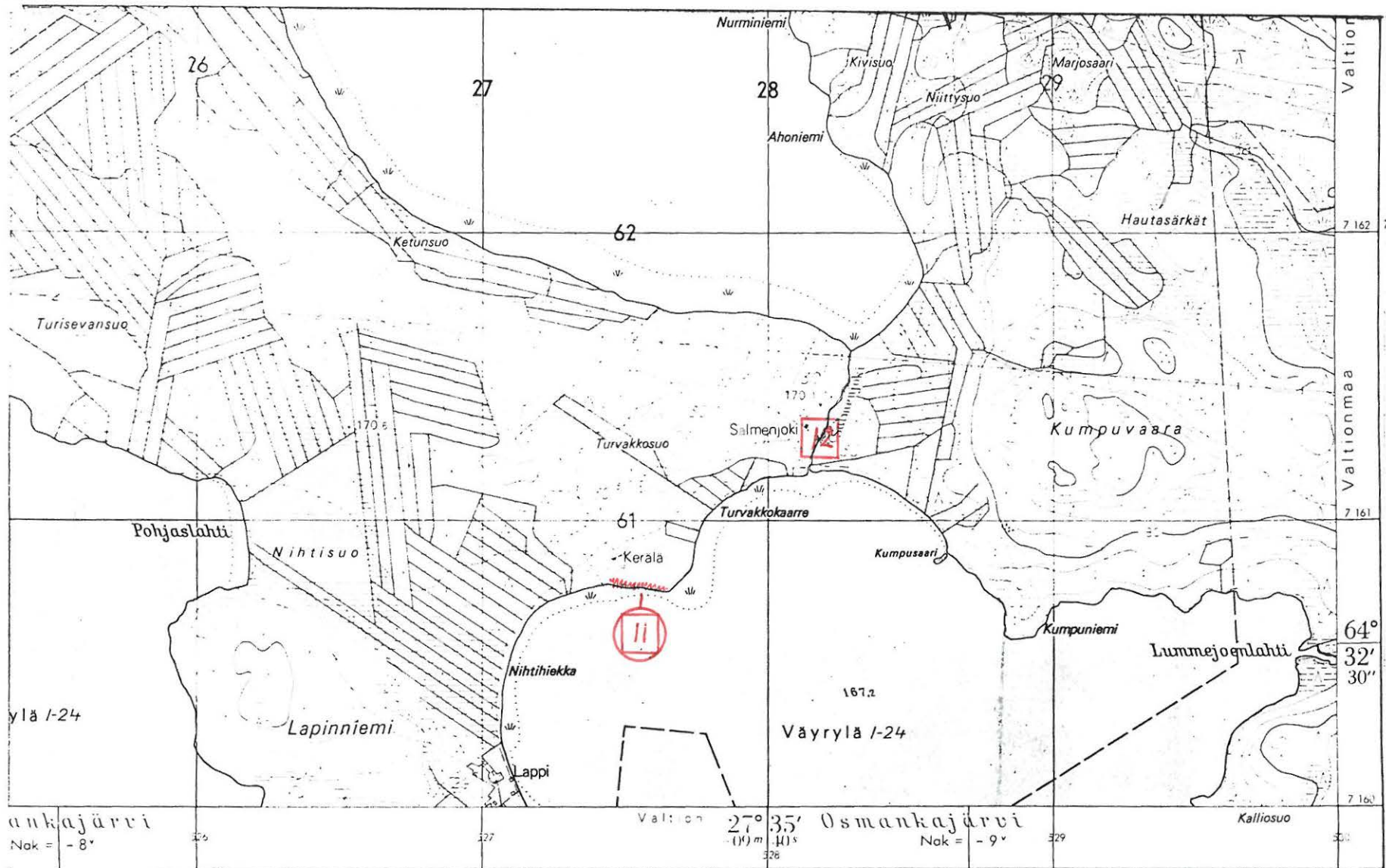
7182

7181

7180

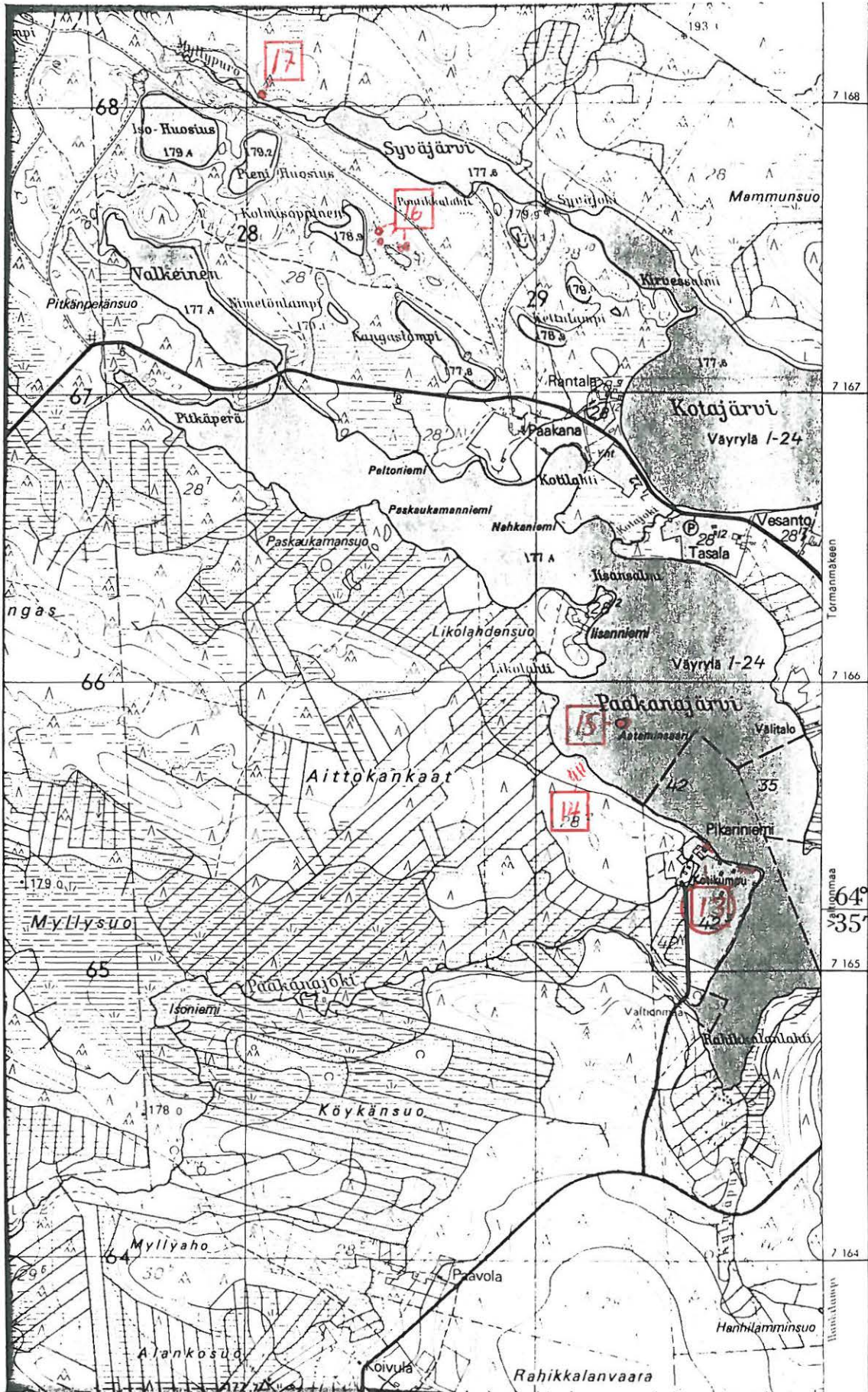
9. Karila, suojelukohde 2

10. Hakoniemi -

- 11. Kerälä, suojelukohde 8
- 12. Salmenjoki -

13. Pikariniemi, suojelukohde 12
 14. Paakanajärvi -
 15. Aataminsaari -

16. Kolmisoppinen -
 17. Myllypuro -

suojelukohde

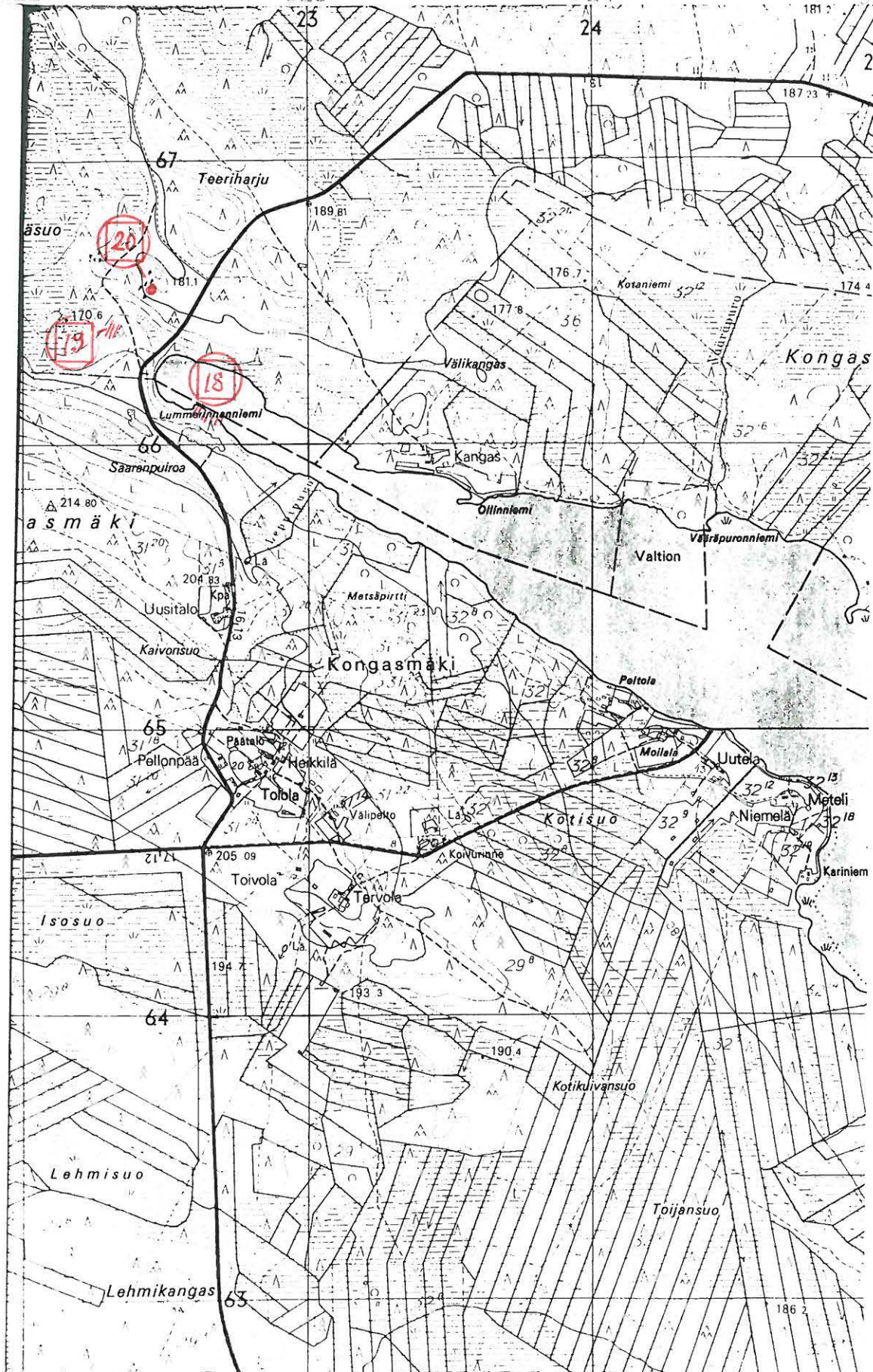
kartta 5

522

523

524

525

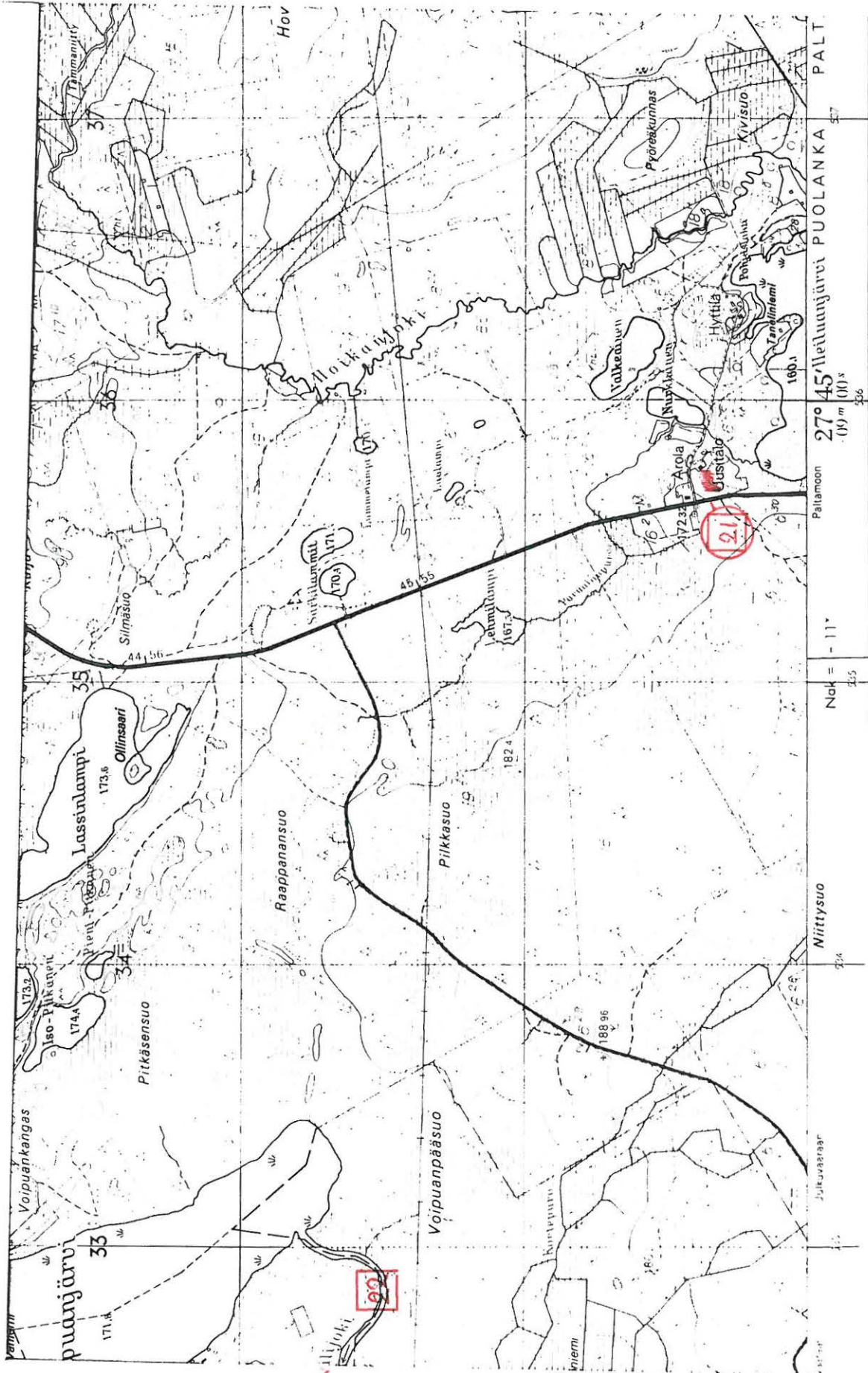
18. Lummerinnanniemi, suojelukohde 16

19. Järvenpää, " 17

20. Teeriharju, " 18

kartta 6

3441 10 TORNANTIÄKI
suojelukohde

7162

7161

7160

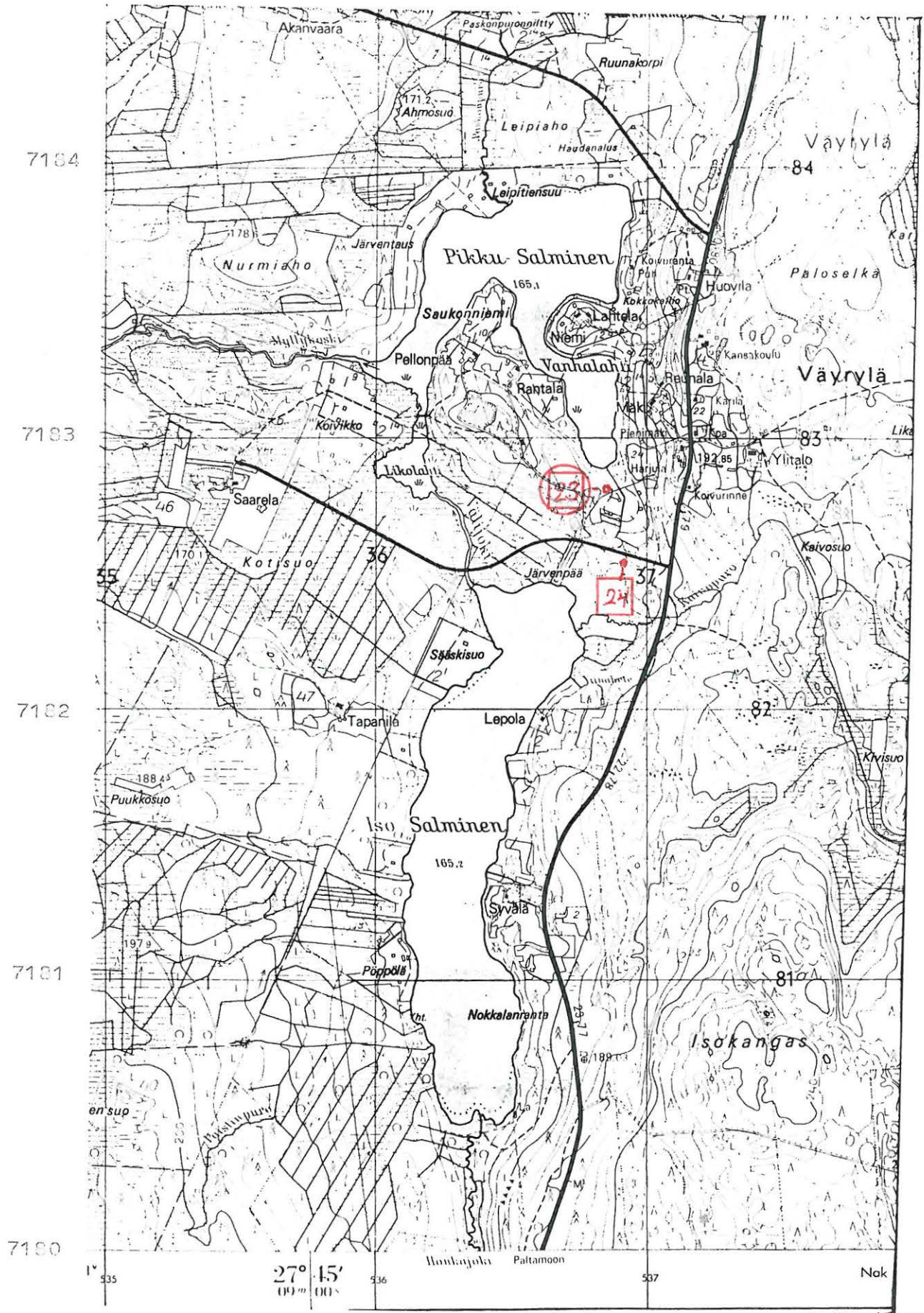
- 21. Arola, suojelukohde 4
- 22. Vällijoki, "

Niittysuo 274
 Pallamoos 235
 Nak = - 11°
 27° 45' (00) s
 57
 PUOLANKA
 PUOLANKAJÄRVI
 PALT

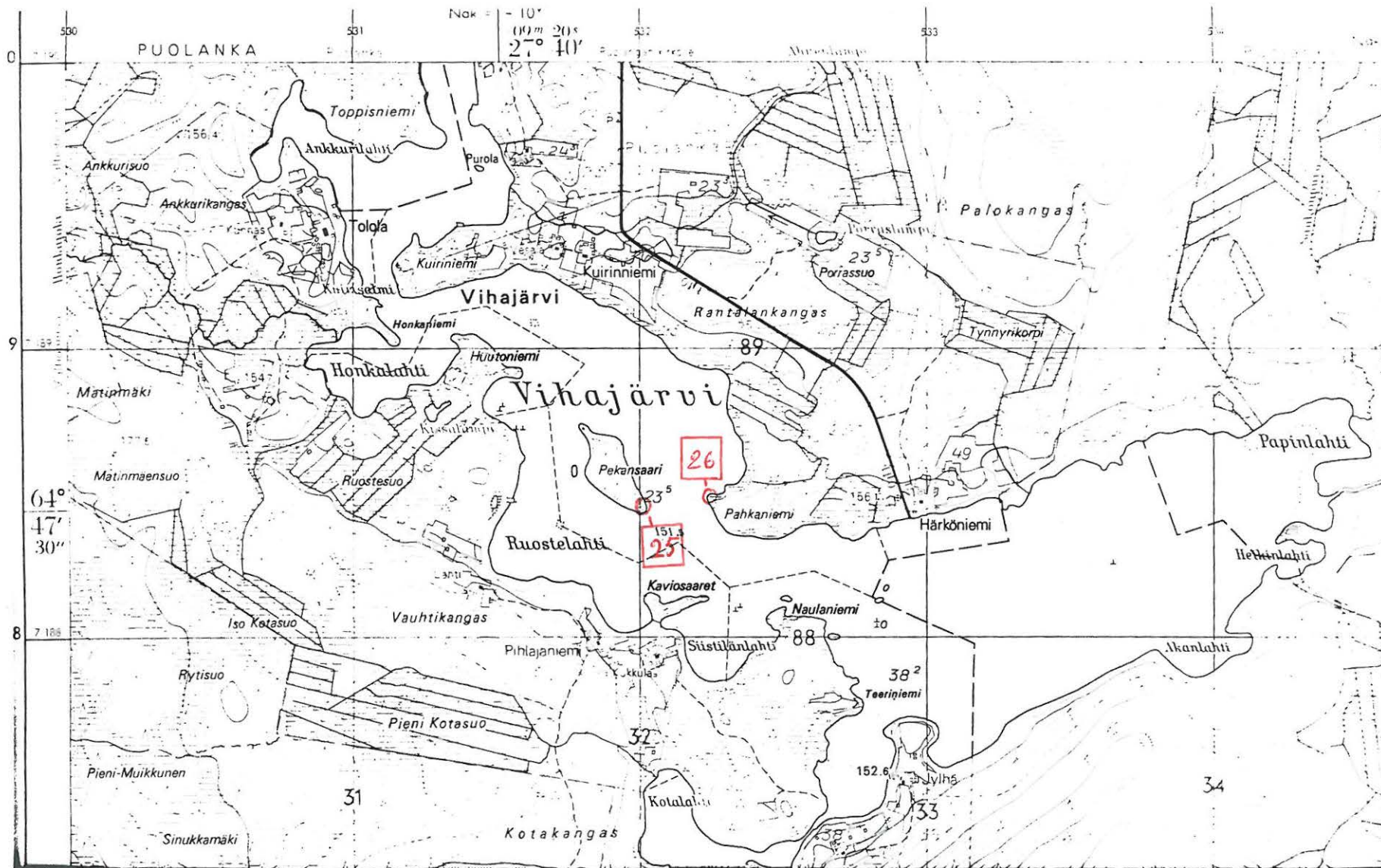

suojelukohde

kartta 7

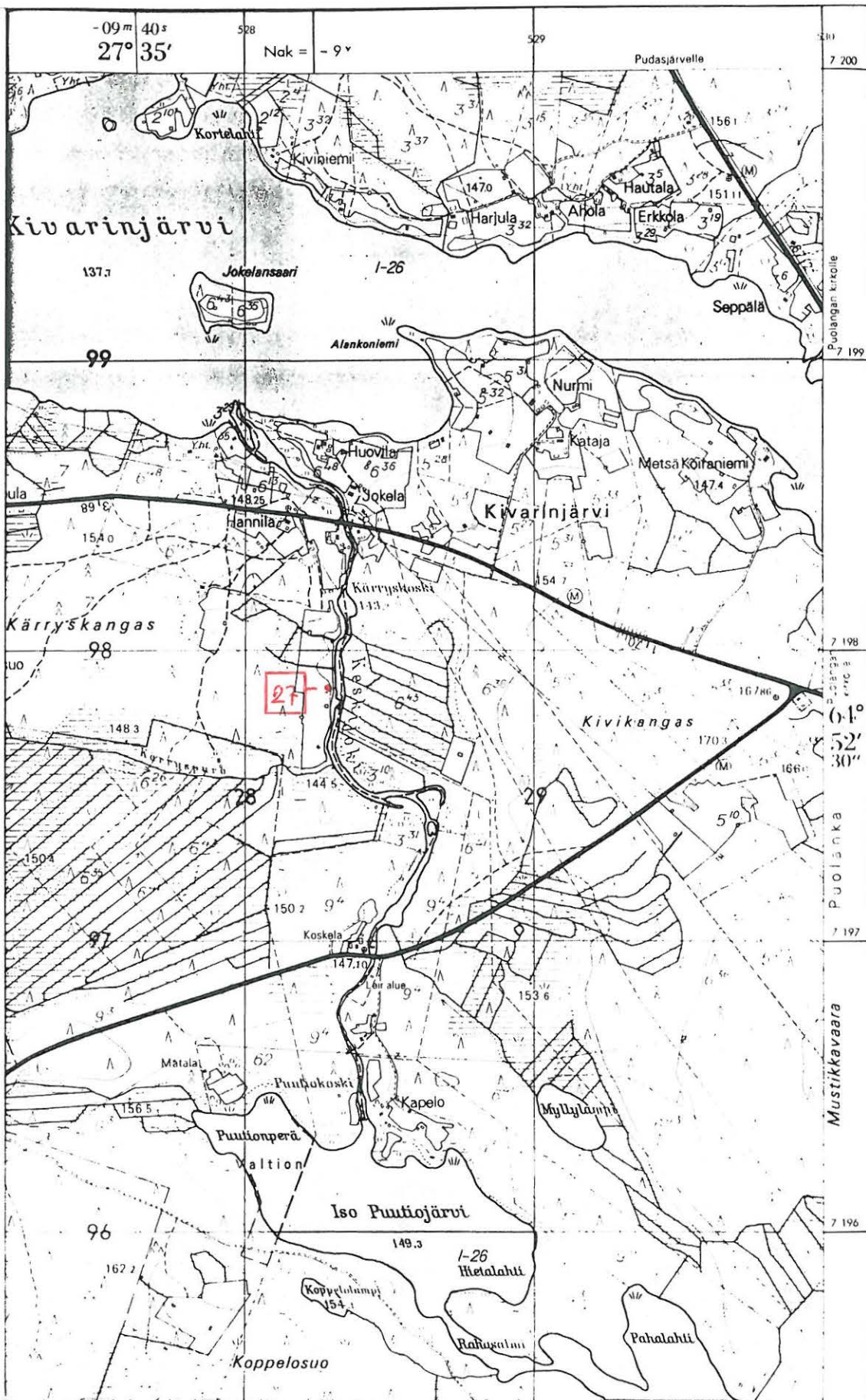

- 23. Vanhalahden, suojelukohde 19
- 24. Karila

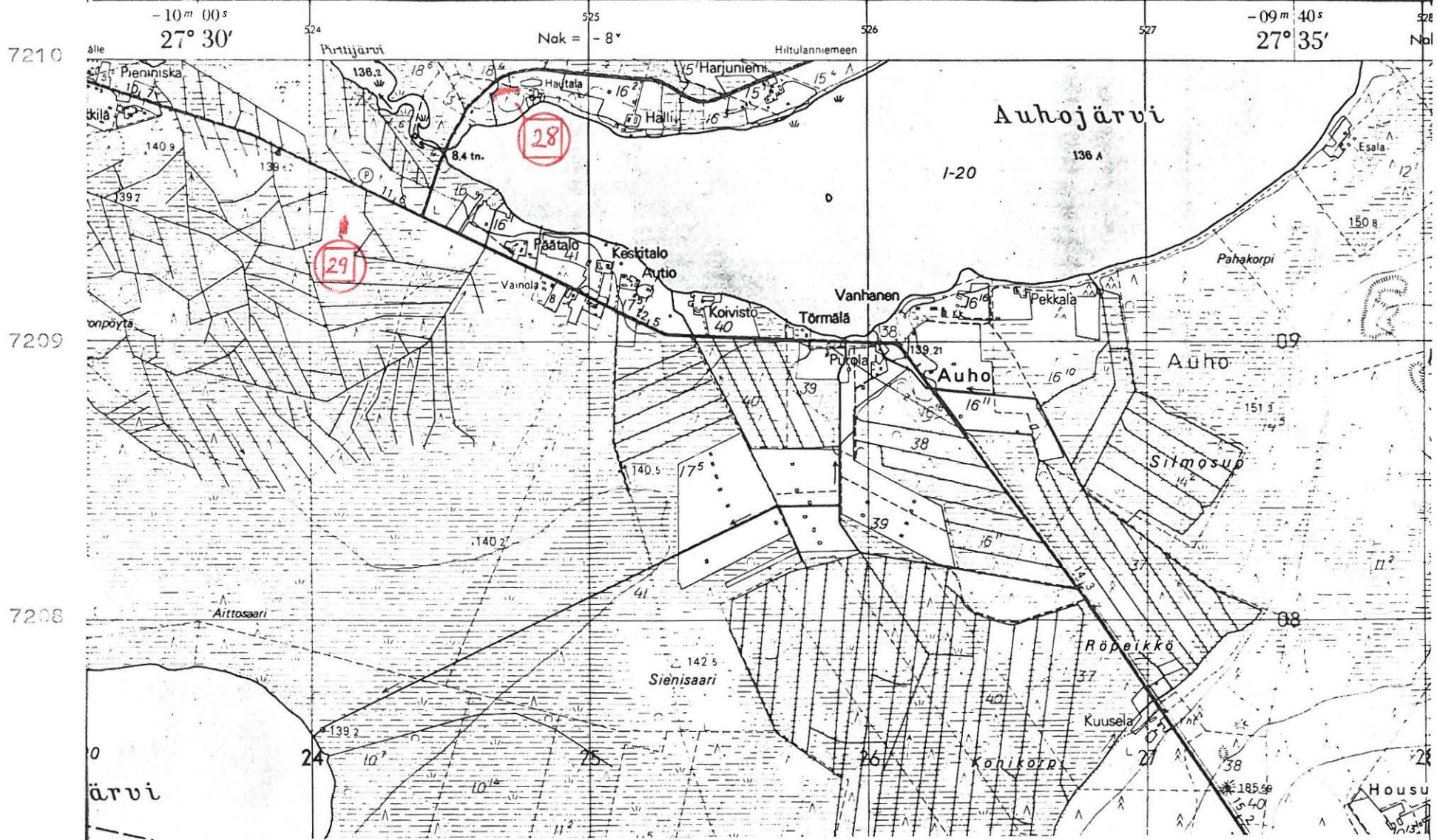
Puolangan äänentoimitus 1984
 Kartta 8

- 25. Pirunsaari -
- 26. Pahkaniemi -

3442 08 AUHO

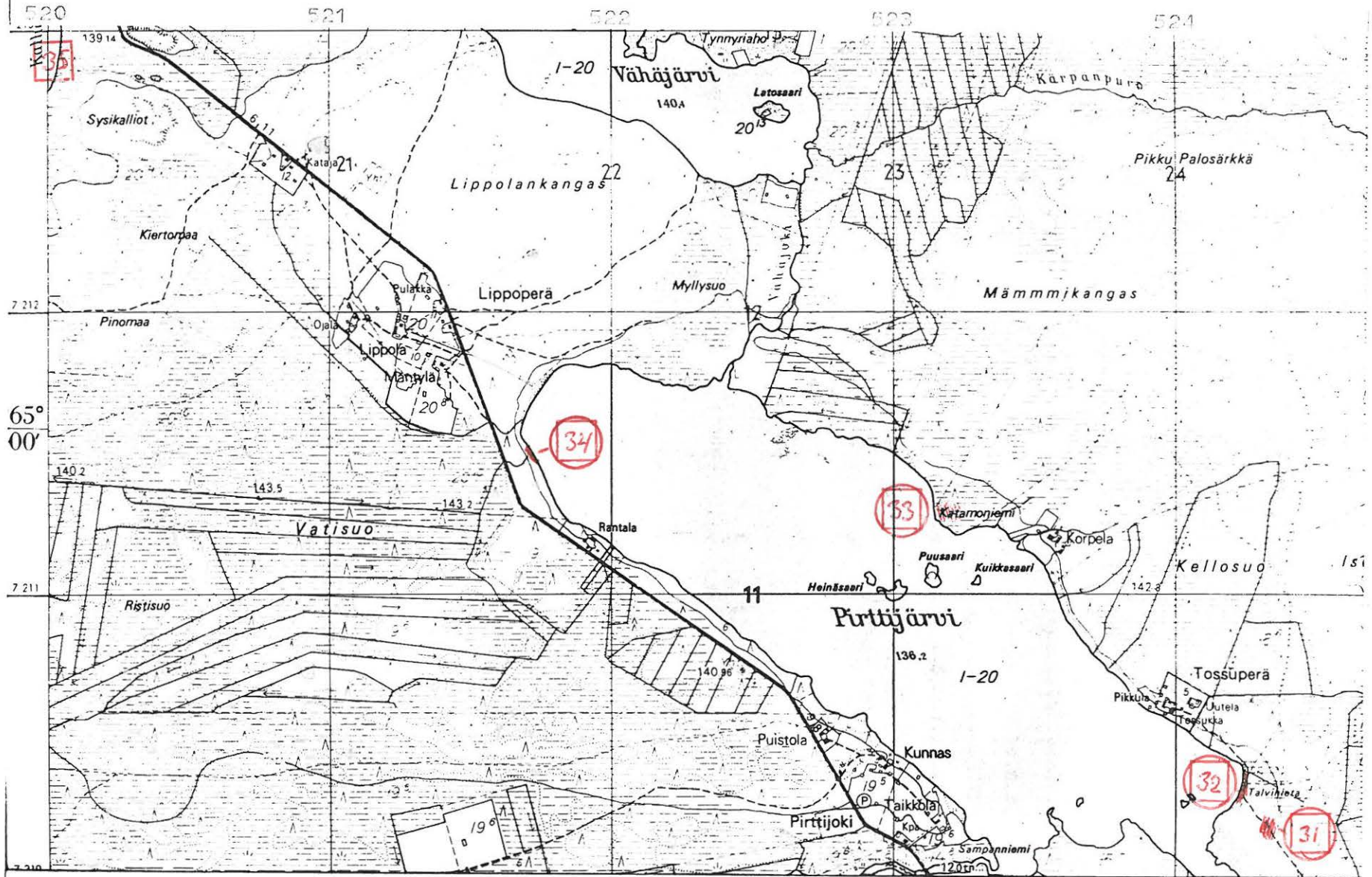
 suojelukohde

- 28. Hautala, suojelukohde 9
- 29. Hietala, " 20
- 30. Auhojärvi, ei kartalla

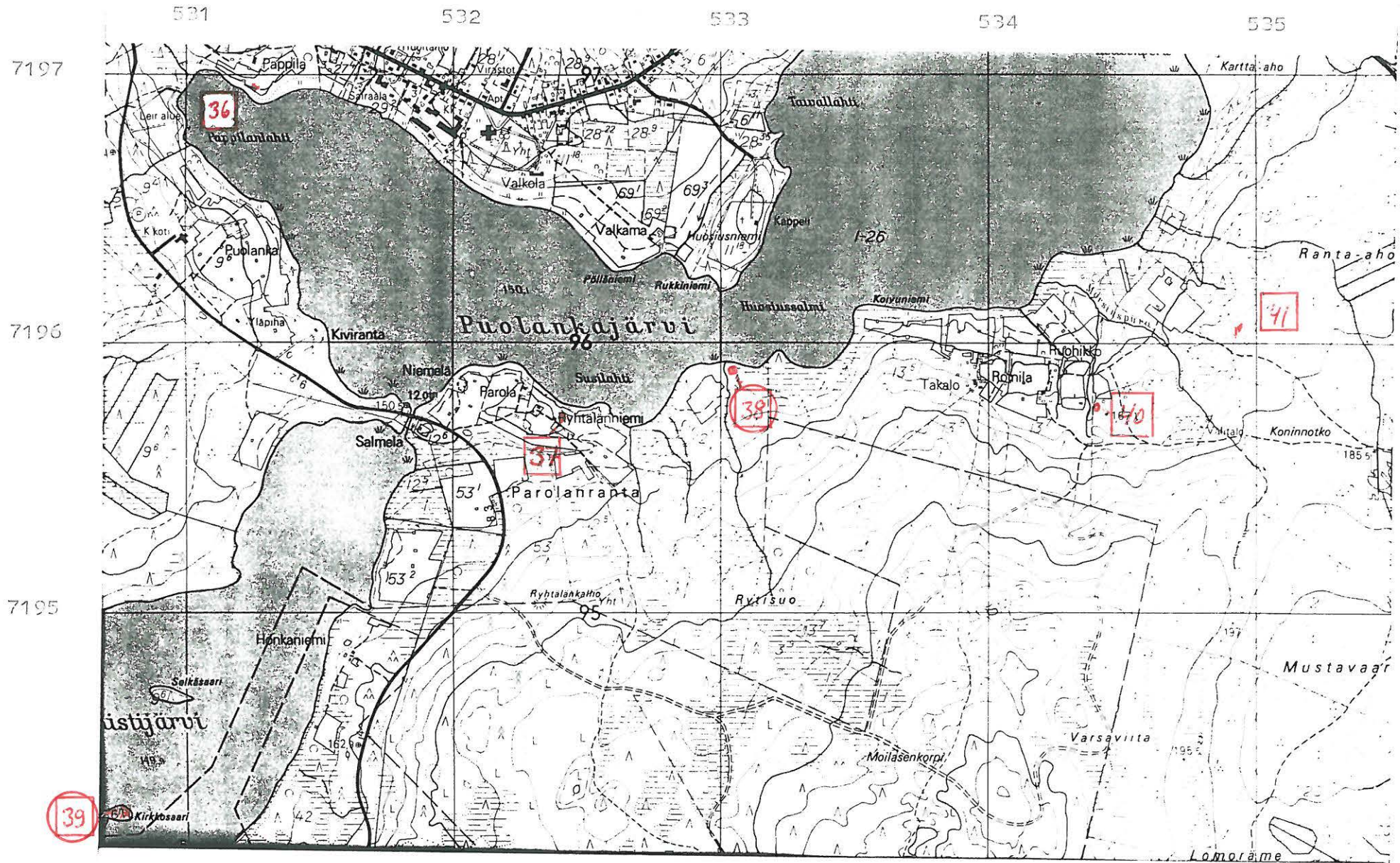
suojelukohde

31. Salmi, suojelukohde 21
 32. Talvihietä, " 10
 33. Katamonniemi, " 22

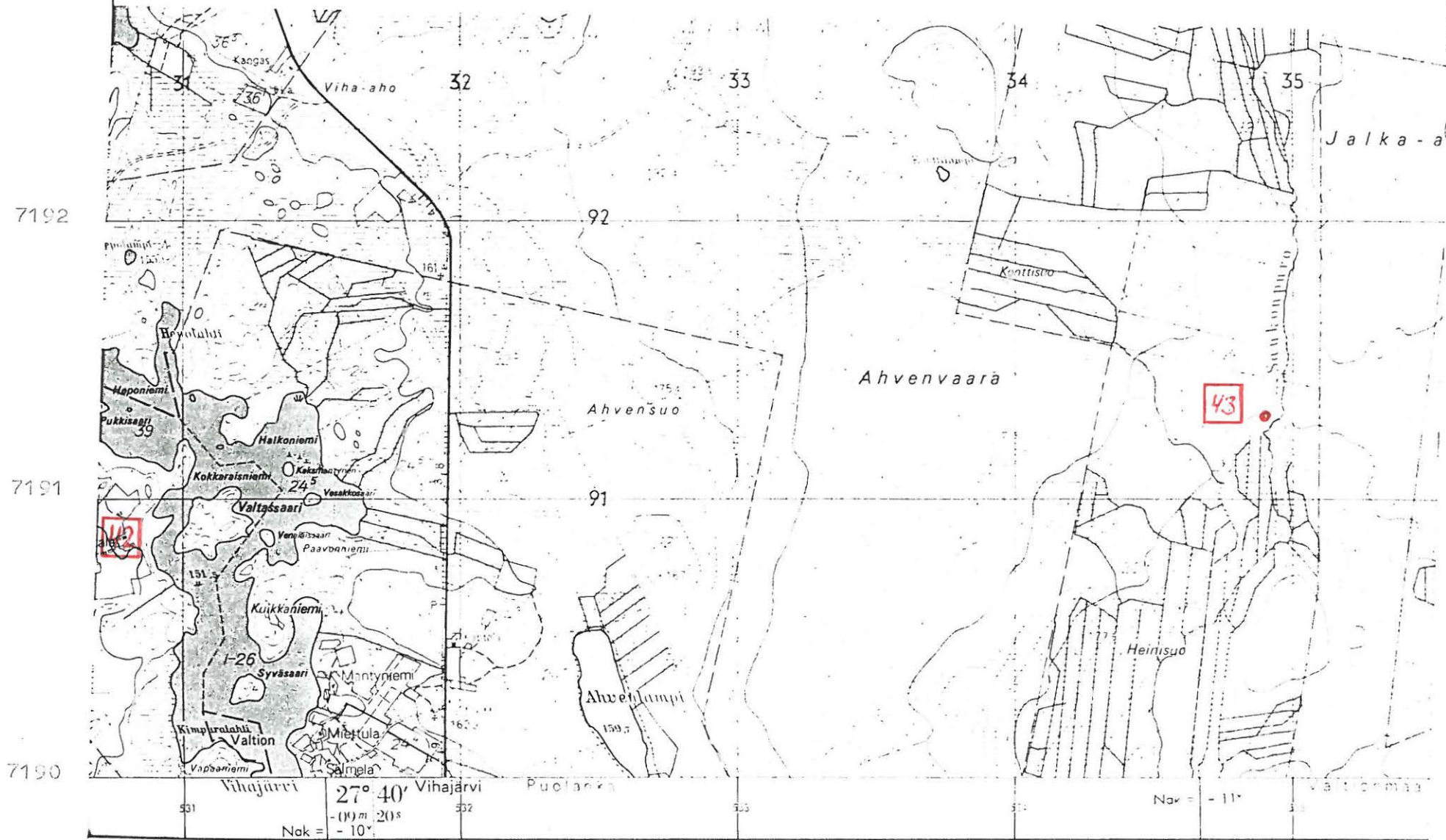
34. Rantala, suojelukohde 11
 35. Kalhamajärvi -

36. Pappila	-	38. Puoskarinniemi, suojelukohde	23	40. Roinilan outio	-
37. Ryhtälänniemi	-	39. Kirkkosaari,	"	41. Takalo	-

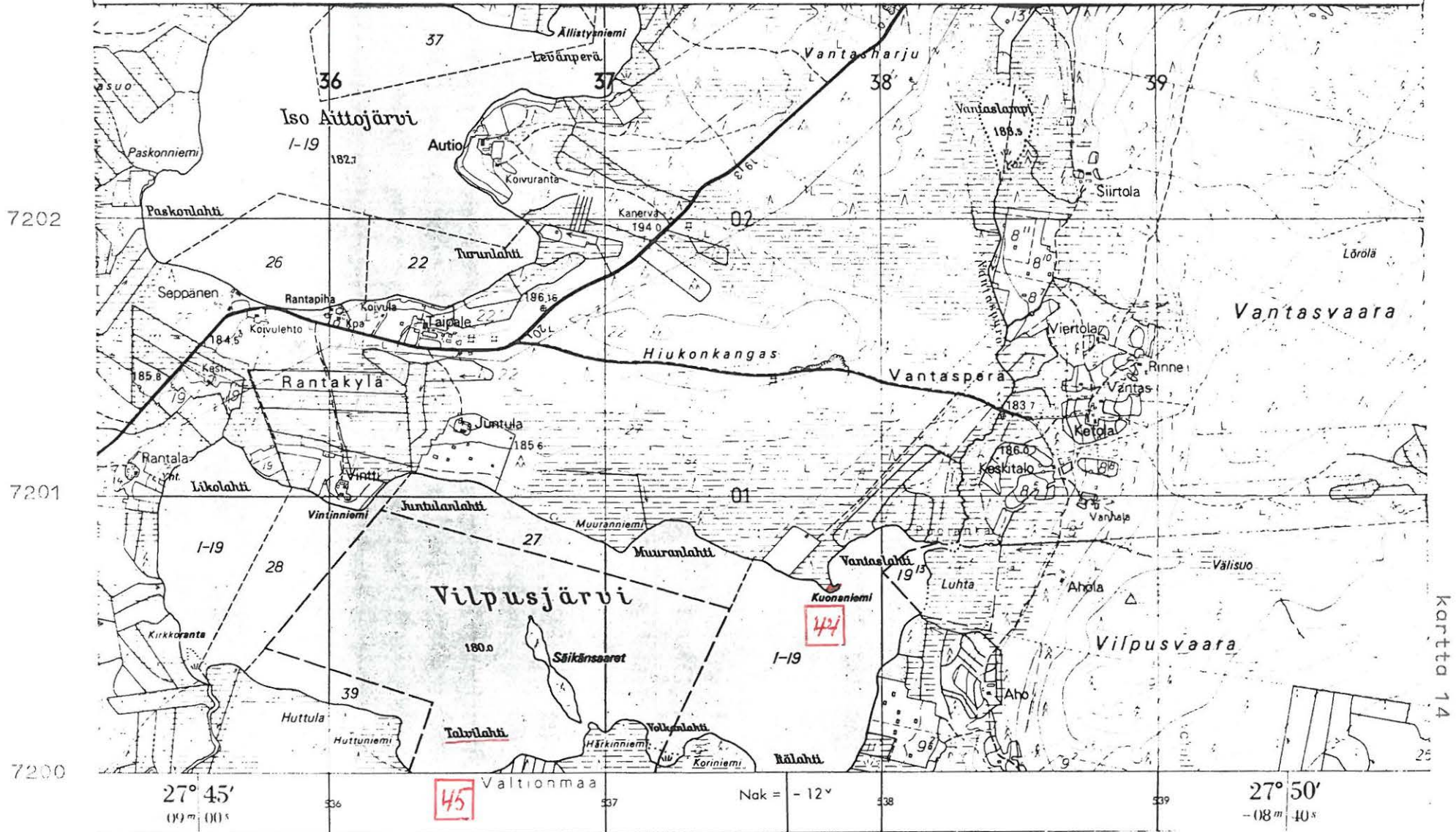
Puolanka inventointi 1984
 kartta 12

Kartta 13

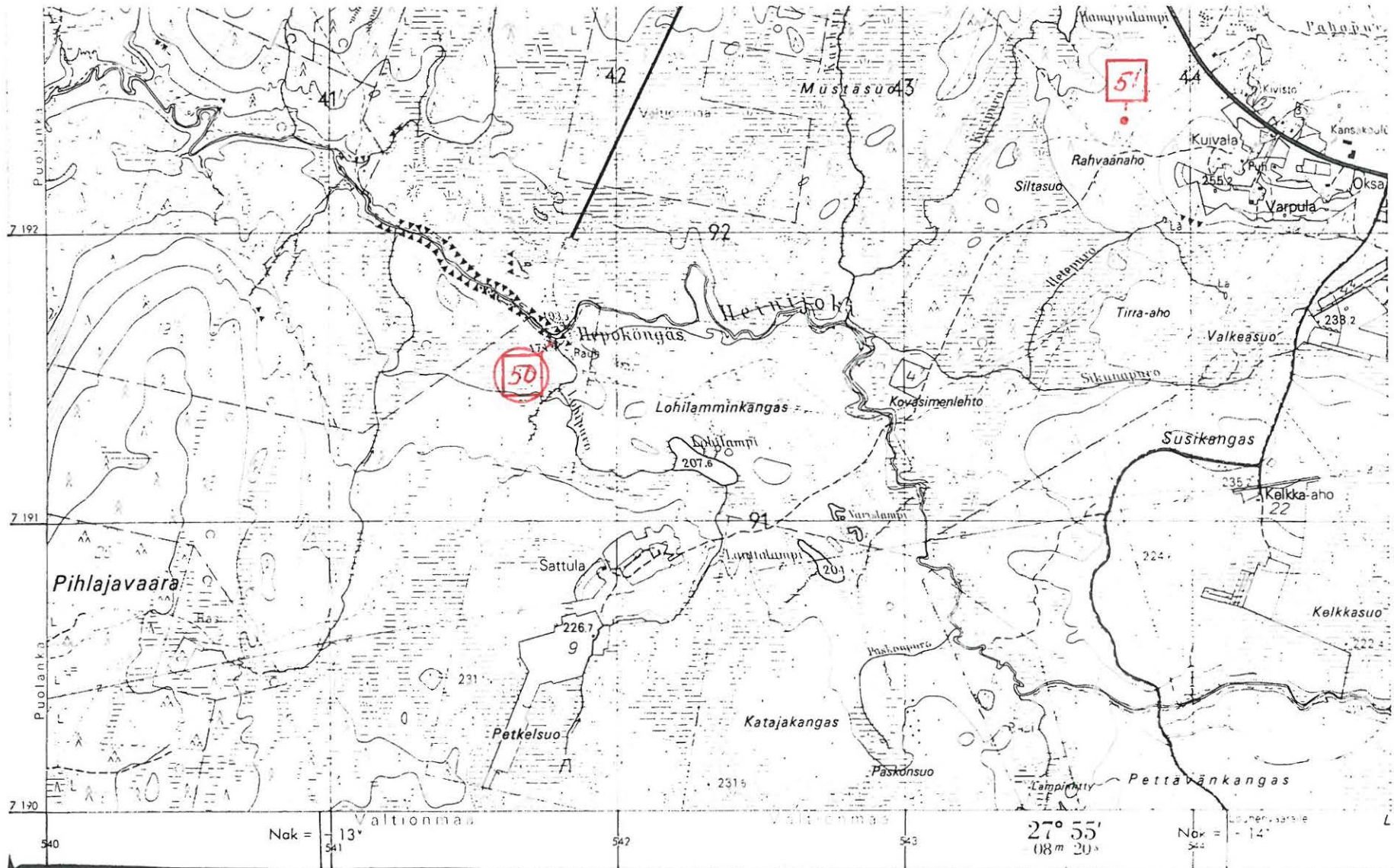
suojelualueen inventointi 1984

- 42. Valtala -
- 43. Saukonpuro -

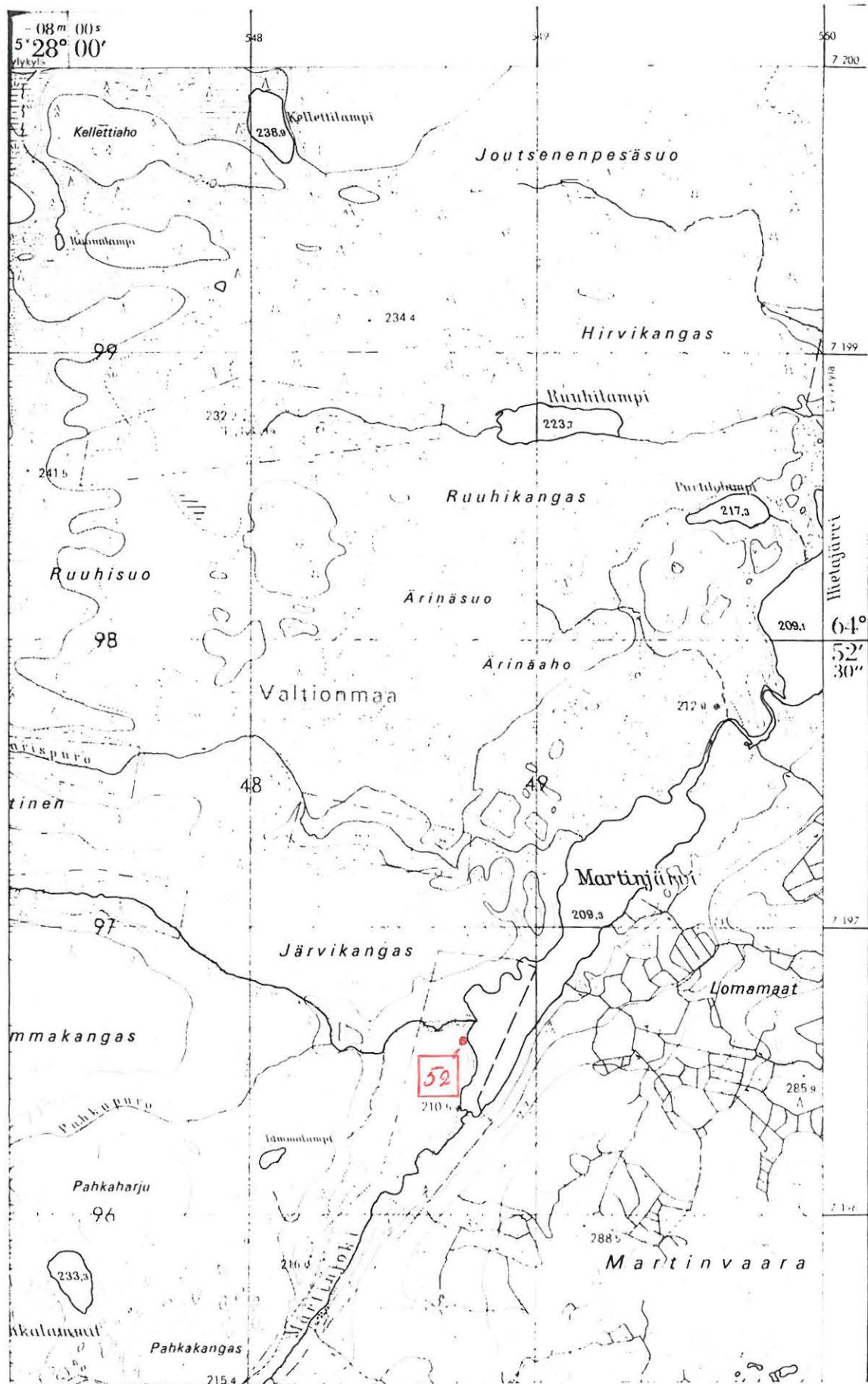
- 44. Kuonaniemi -
- 45. Talvilahti -

 suojelukohde

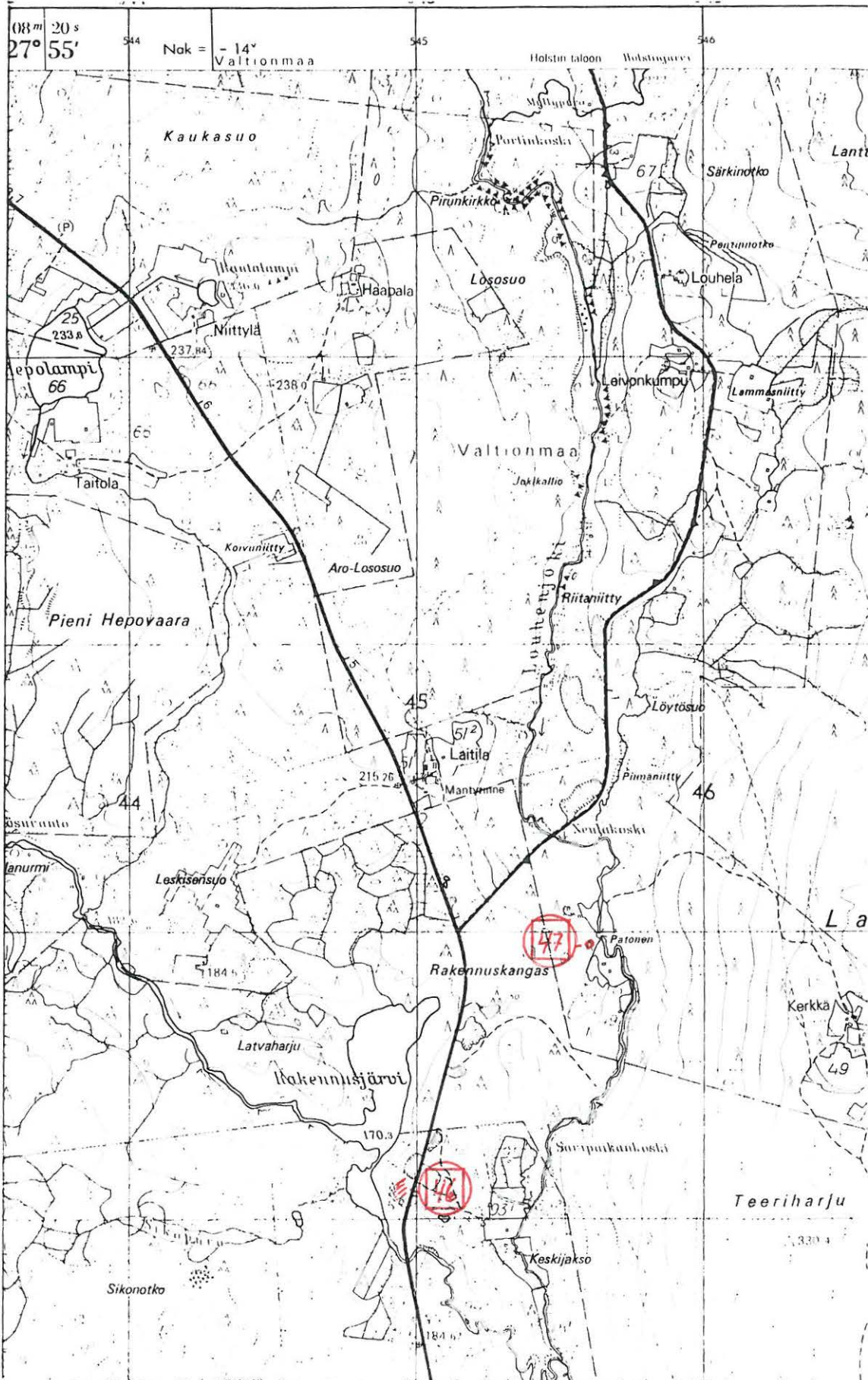
50. Heponkangas, suojelukohde 3

51. Rahvaanaho -

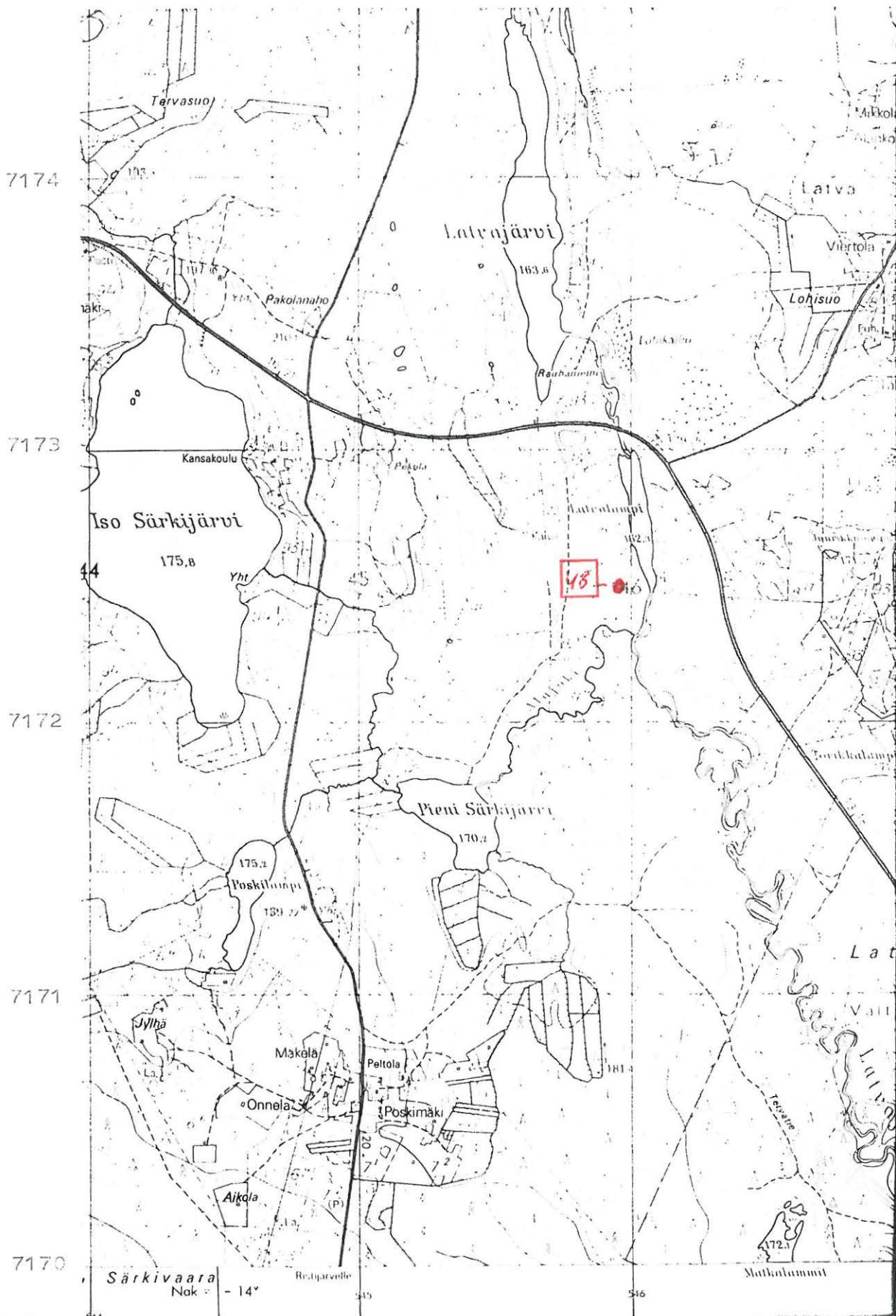

suojelukohde

49

- 46. Rakennuskangas, suojelukohde 25
- 47. Patonen, " 26
- 49. Kalinakoski -

3414 05 LYLYKYLÄ

 suojelukohde

554

555

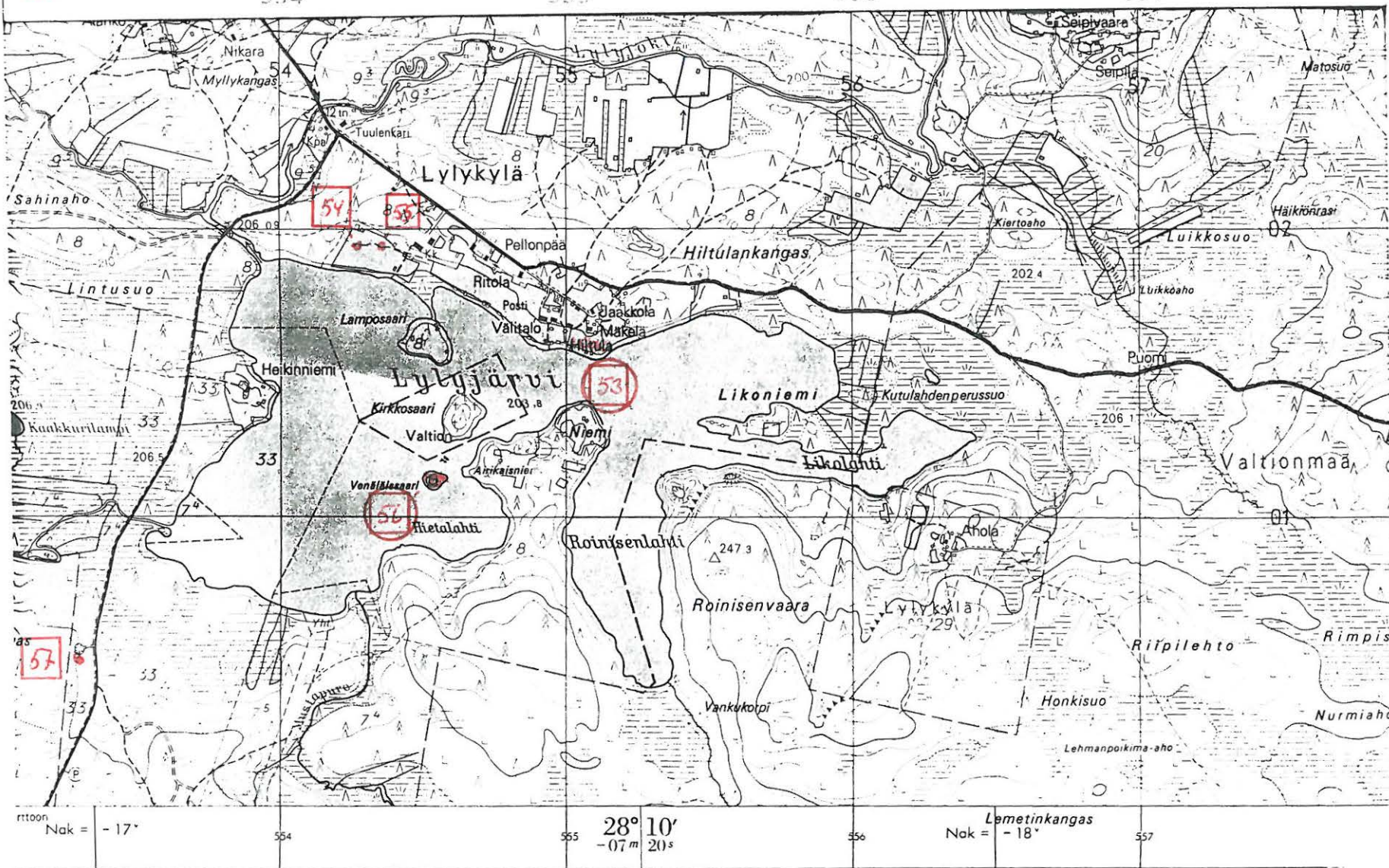
556

557

7202

7201

7200

rttoon
Nak = - 17°

554

28° 10'
- 07 m 20 s

555

556

Lemetinkangas
Nak = - 18°

557

53. Hiltula, suojelukohde 1
 54. Yapanila, -
 55. Anttila -

56. Kalnosaari, suojelukohde 27
 57. Mautakangas -

61616

61617

Kuva 1.
Mustaniemi- kivikautinen asuinpaikka
sijaitsee rantahietikolla. Taustalla Haa-
paniemi. Kuva kaakosta.

K. MÄKI
VUOTI 1984

PUOLANKA
INVENTOINTI 1984
N:o 1.

163

61588

104

Kuva 2

Haapaniemen hietikko,
kivikautinen asuinpaikka.
Kuva koillisesta.

KOHDE 4.

61615

Kuva 3

Kaarto.

Kivikautinen asuinpaikka
sijaitsee mökkien edessä
olevassa venerannassa.
Kuva otettu itäkaakosta.

KOHDE 3

PUOLANKA

INVENTOINTI 1984

N:ot 4 ja 8

K. MÄKIVUOTI 1984

61613

KUVAT

4

61612

61614

4. Kotalahden kivikautinen asuinpaikka.

ylhäällä kuva idästä, asuinpaikka sijaitsee talon jälkeen olevalla hietikolla.

5. Vasemmalla asuinpaikka pohjoisluoteesta kuvattuna.

KUVA

5

PULANKA
INVENTOINTI 1989
N:o 5

61594

61595

Kuva 6.

Karila, taustalla Puokiojärvi.
 Ihmiset kirveen ja taltan
 (PPM 4458:1-2) löytöpaikalla.
 Piinuolenkärki (KM 12487) on
 löytynyt kuvan oikeassa reu-
 nassa näkyvän kasvimaan koh-
 dalta. Kuva otettu pohjoisesta.

K. MÄKIVUORI 1984

PUOLANKA
 INVENTOINTI 1984
 N:o 9

61611

107
PUOLANKA
INVENTOINTI 1984
N:o 10

Kuva 7.
Hakoniemen rakkakuoppa
K. MÄKIVUOTI 1984.

61592

61591

Kuva 8.

Pikariniemen kivikautinen asuinpaikka
 sijaitsee keskellä olevalla kynniöspellolla.
 Niemeä ympäröi Paakanajärvi.
 Kuva otettu lännestä.

61593

Kuva 9.
Paakanajärven Aataminsaari kuvassa
vasemmalla. Kuva otettu lounaasta.

K. MÄKIVUOTI 1984

109
PUOLANKA
INVENTOINTI
1984
N:o 15

61589

Kuva 10.
Teeriharjun
kivikuoppa

61590

Kuva 11.
Teeriharjun
kivikuoppa

61586

61587

Kuva 12.

Ryhtälänniemi. Kadonneet kiviesineet ovat löytyneet perunamaan vasemmalla puolella olevasta kesantopellosta. Kuva otettu pää-
rakennuksen vierestä.

K. MÄKIVUOTI 1984

PUOLANKA
INVENTOINTI 1984
N:o 37

61610

61607

61609

Kuvat 13-15

Saukonpuron kiviröykkiöitä.

K. MÄKIVUOTO 1984

PUDANKA
INVENTOINTI 1984
N:o 43

PUOLANKA
INVENTOINTI
1984
N:o 53

61604

Kuva 16.
Lylykylää Lylyjärveltä kuvattuna.
Hittulan kivikautinen asuinpaikka
sijaitsee rantapellossa nuolen koh-
dalla.
K. MÄKIVUOTO

61596

Kuva 17.

Lylykylän
Tapanila, taustalla
Lylyjärvi.
Pellosta on löytynyt
hukkaan mennyt
kiviesine.
Kuva otettu pohjoisesta.

KOHDE 54.

61599

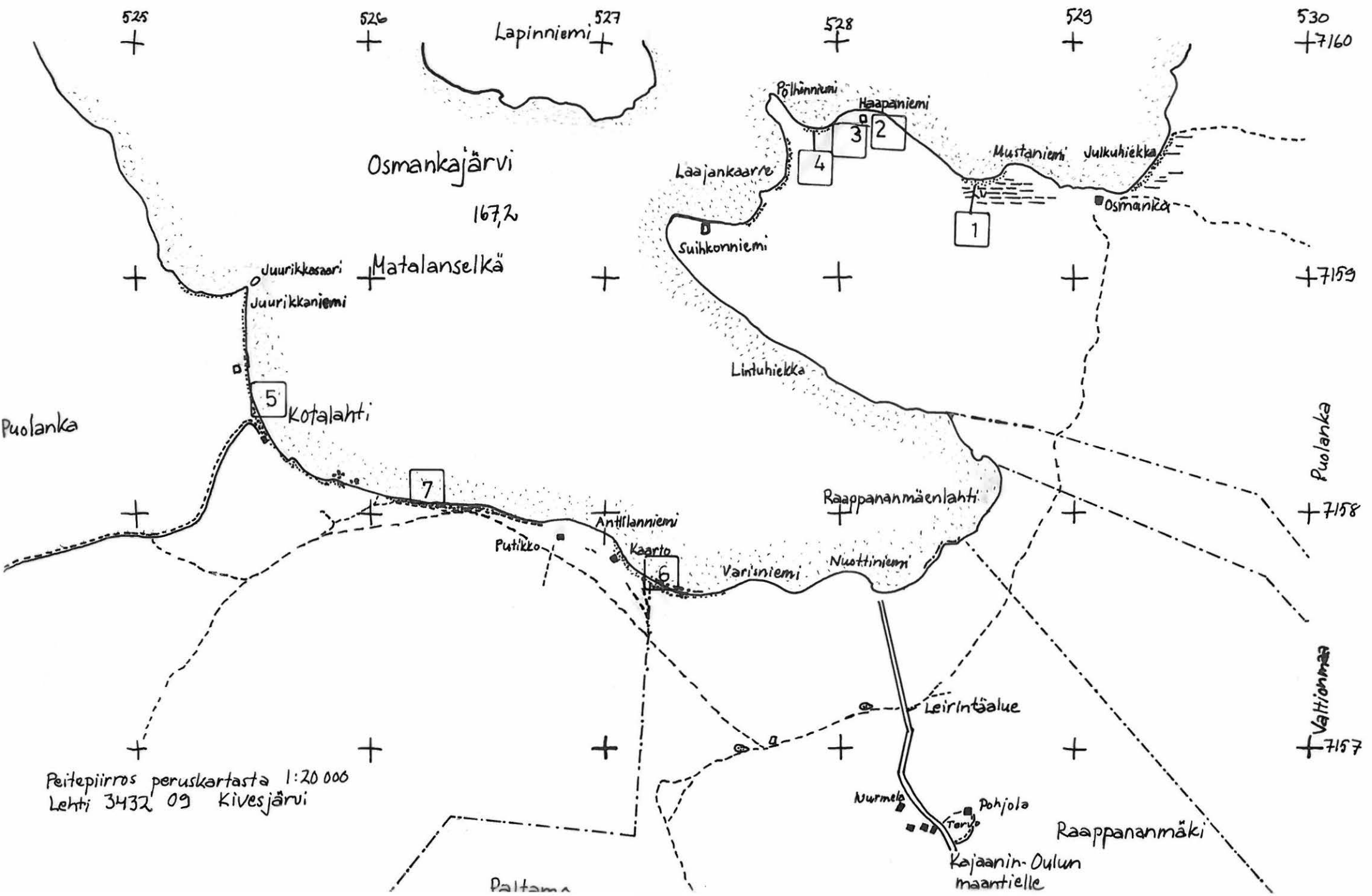

Kuva 18.

Anttila, kivikautinen
löytöpaikka.
Esine on löytynyt
mäntyjen ja mökin
välisestä pellosta.

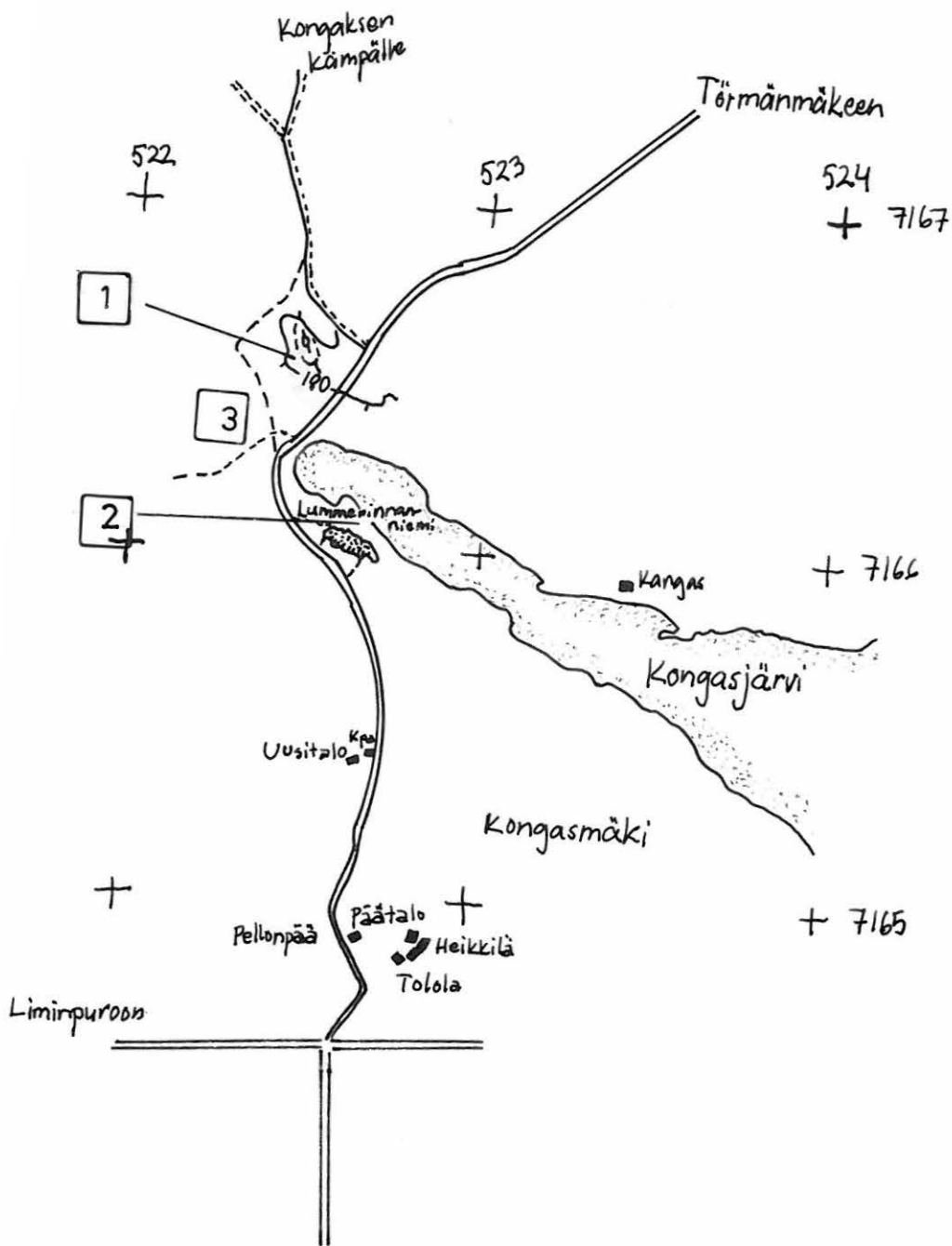
KOHDE 55

Kartta 1

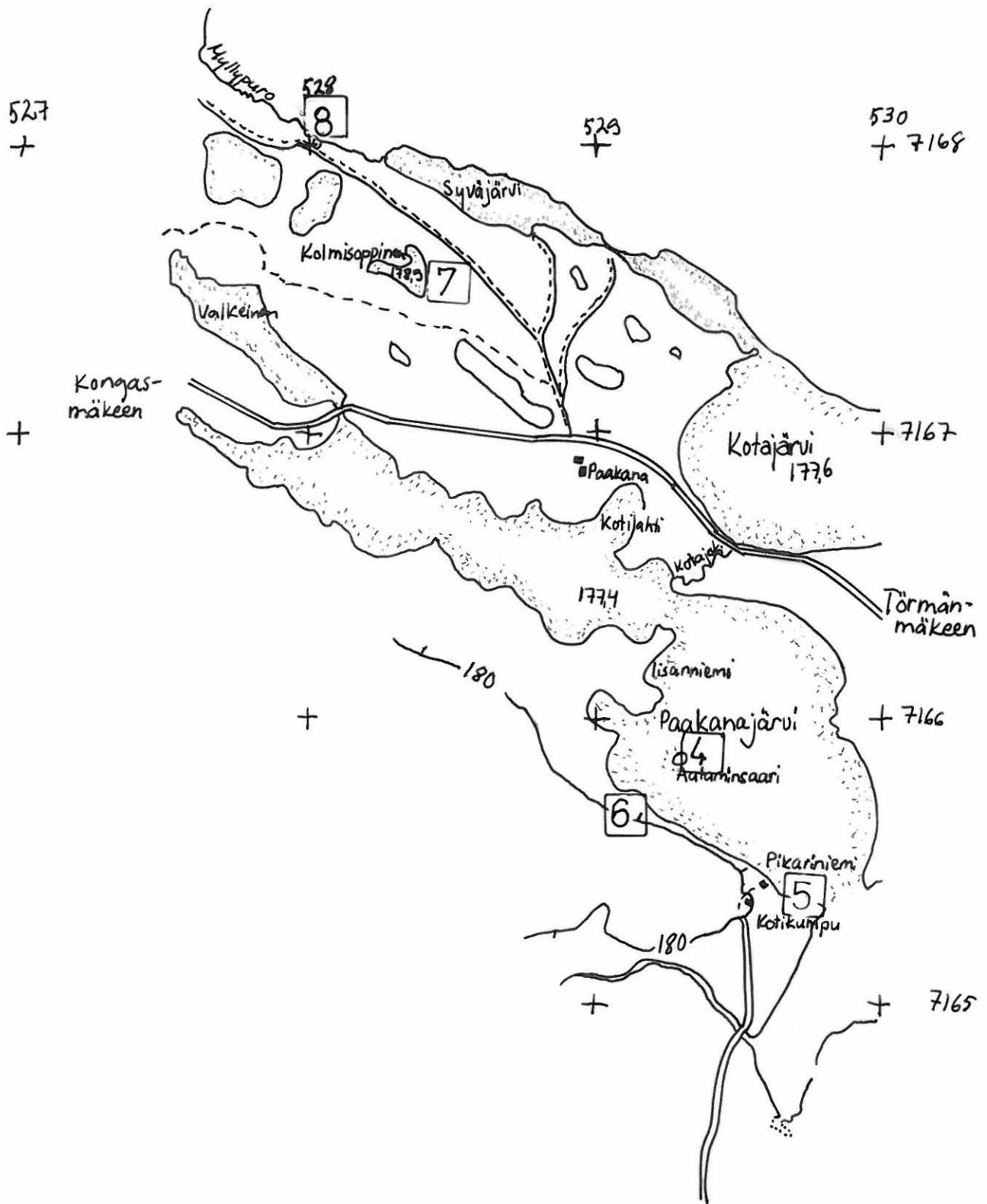
Peitepiirros peruskartasta 1:20 000
Lehti 3432 09 Kivesjärvi

Kartta 2

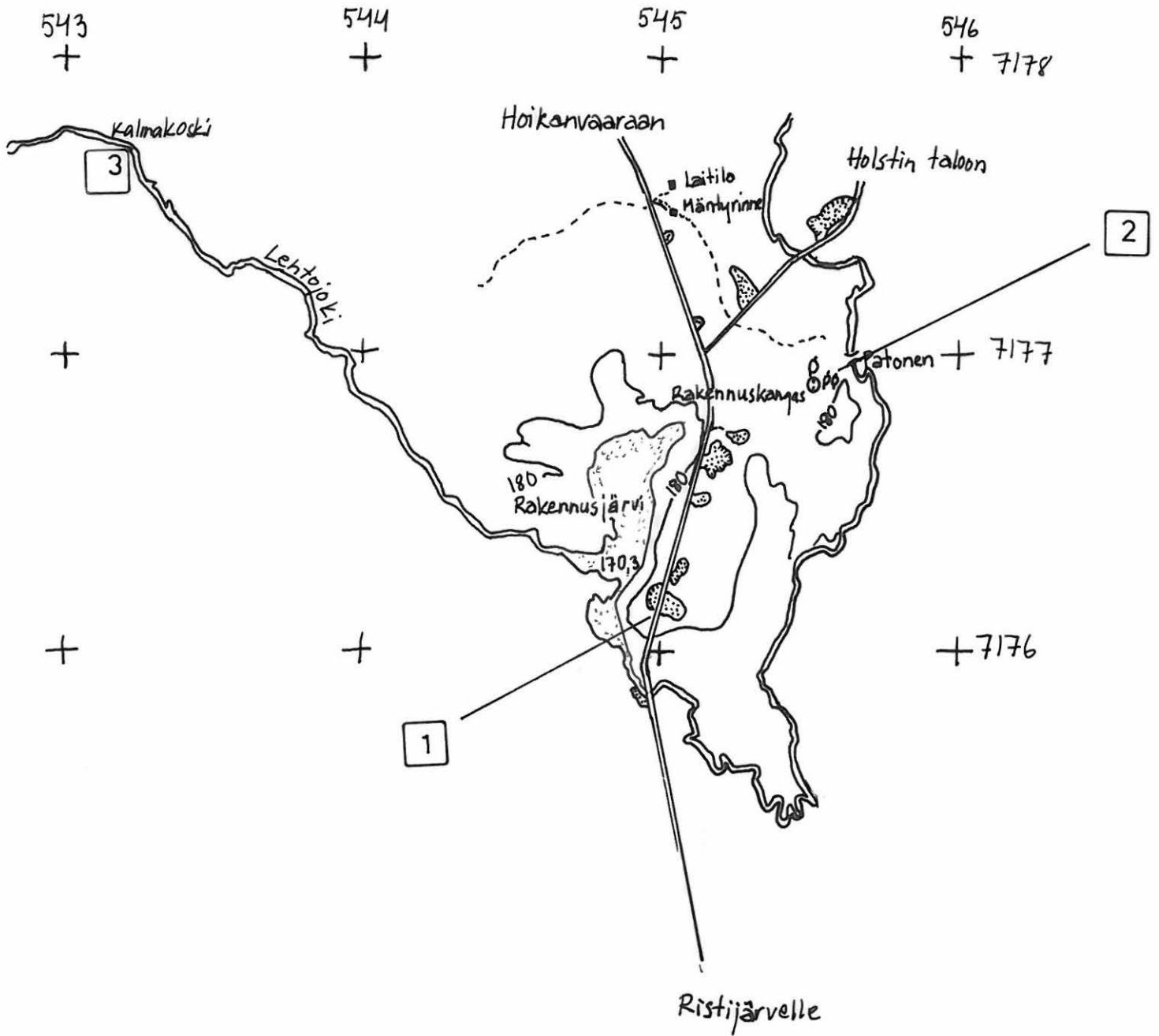
Peitepiirros peruskartasta 1:20 000
Lehti 3441 07 Kongasjärvi

Kartta 3

Peitepiirros peruskartasta 1:20 000
Lehti 3441 07 Kongasjärvi

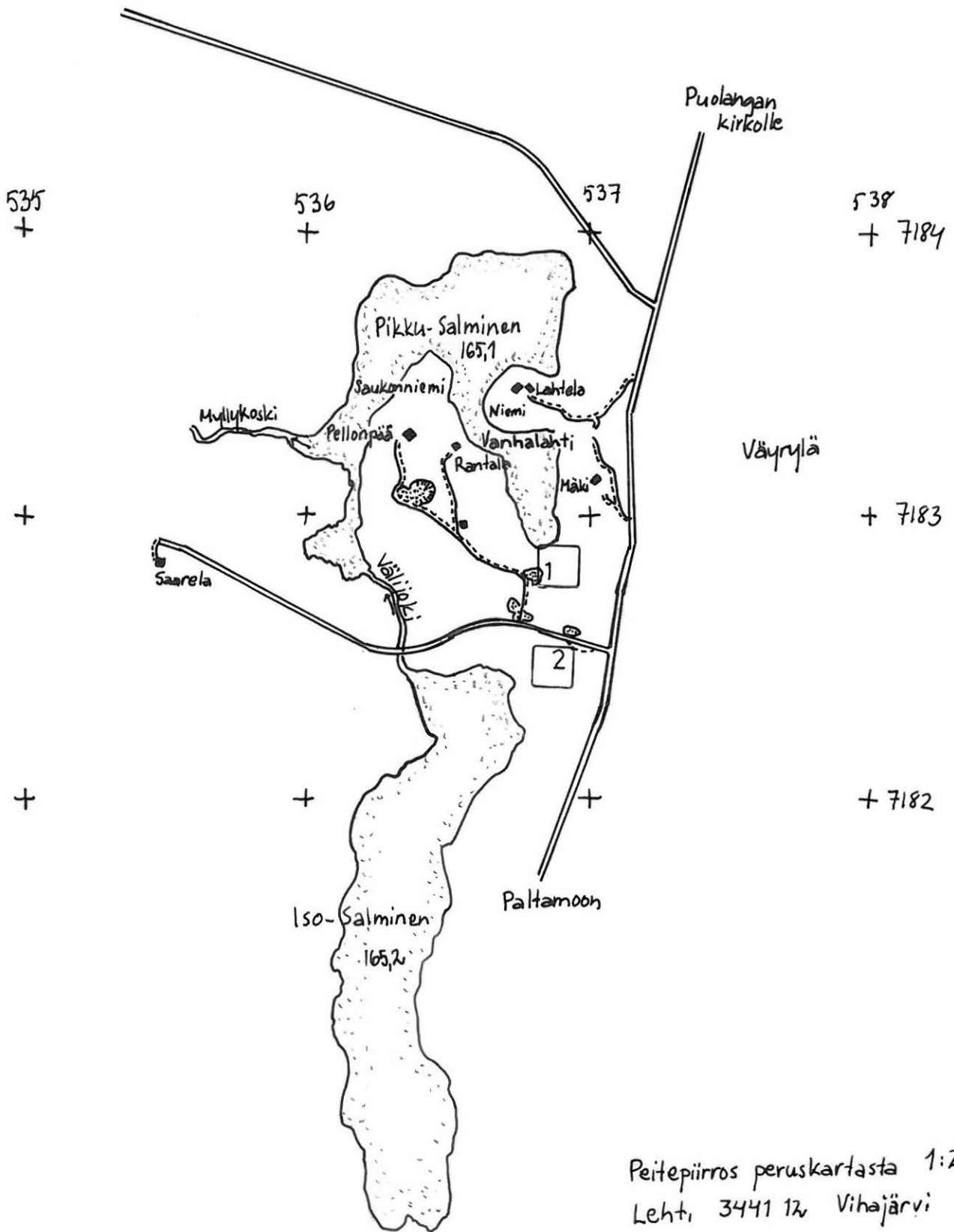
Kartta 4

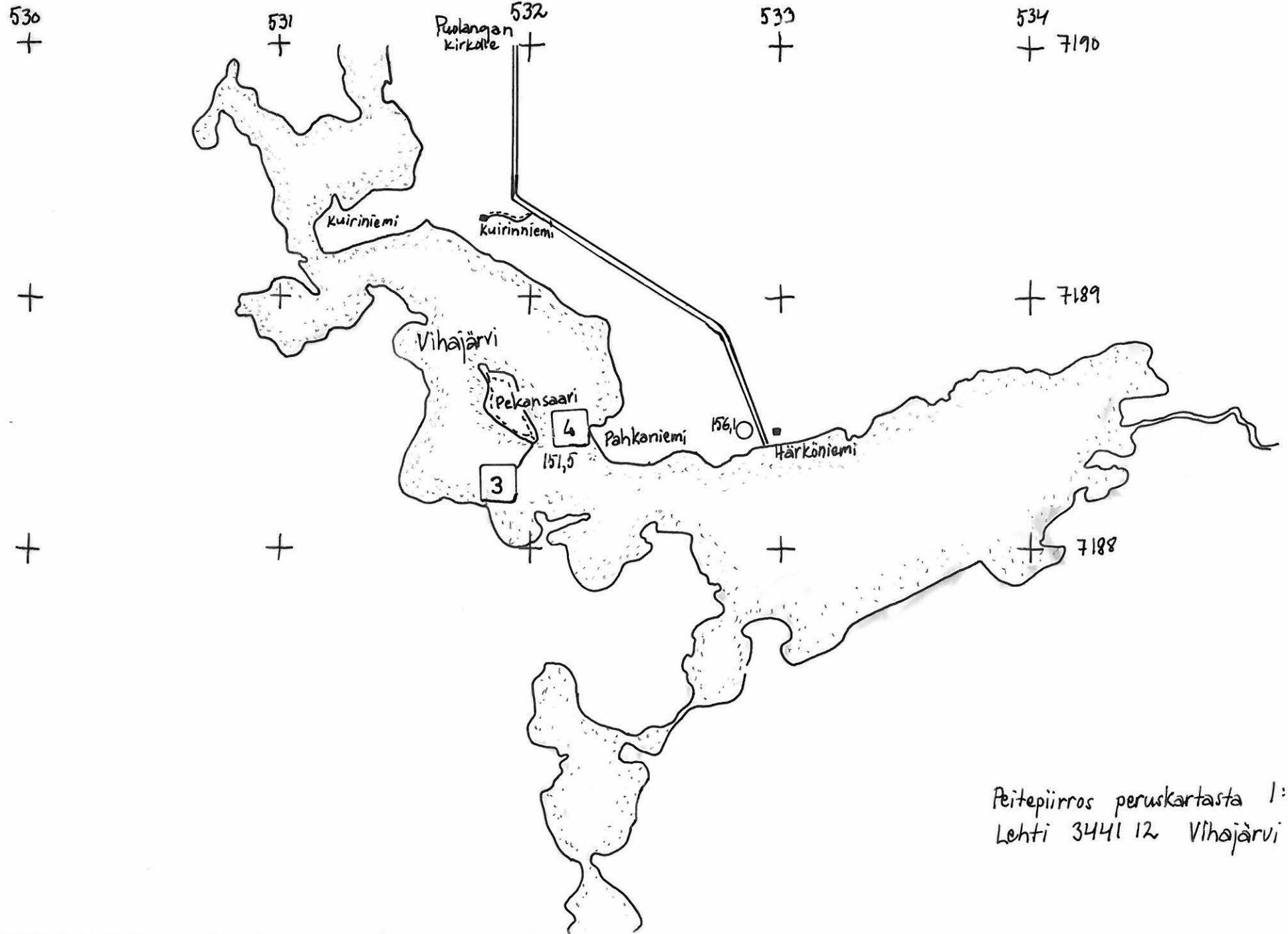
Peitepiirros peruskartasta 1:20000
Lehti 3443 02 Kotila

Kartta 5

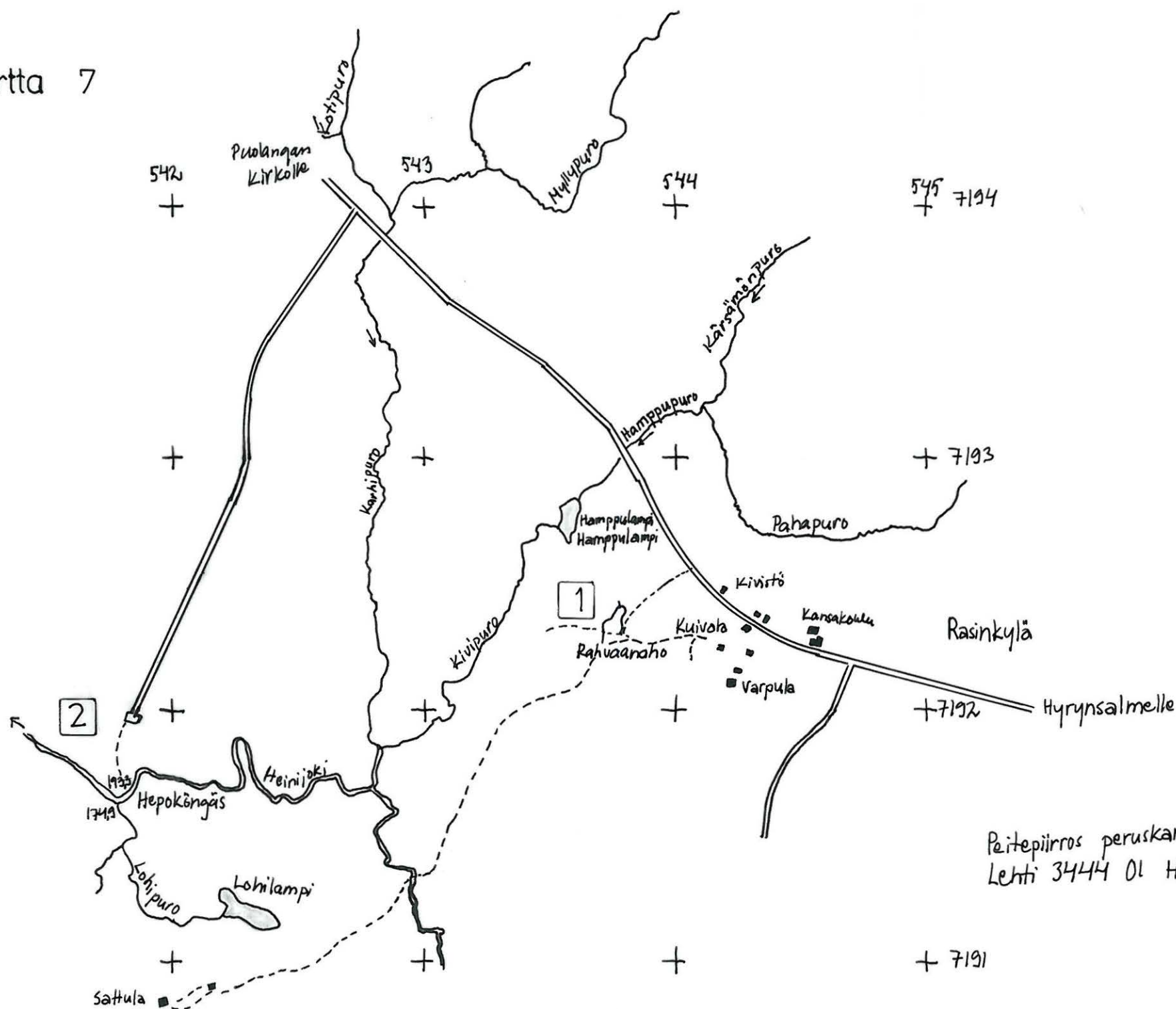

Kartta 6

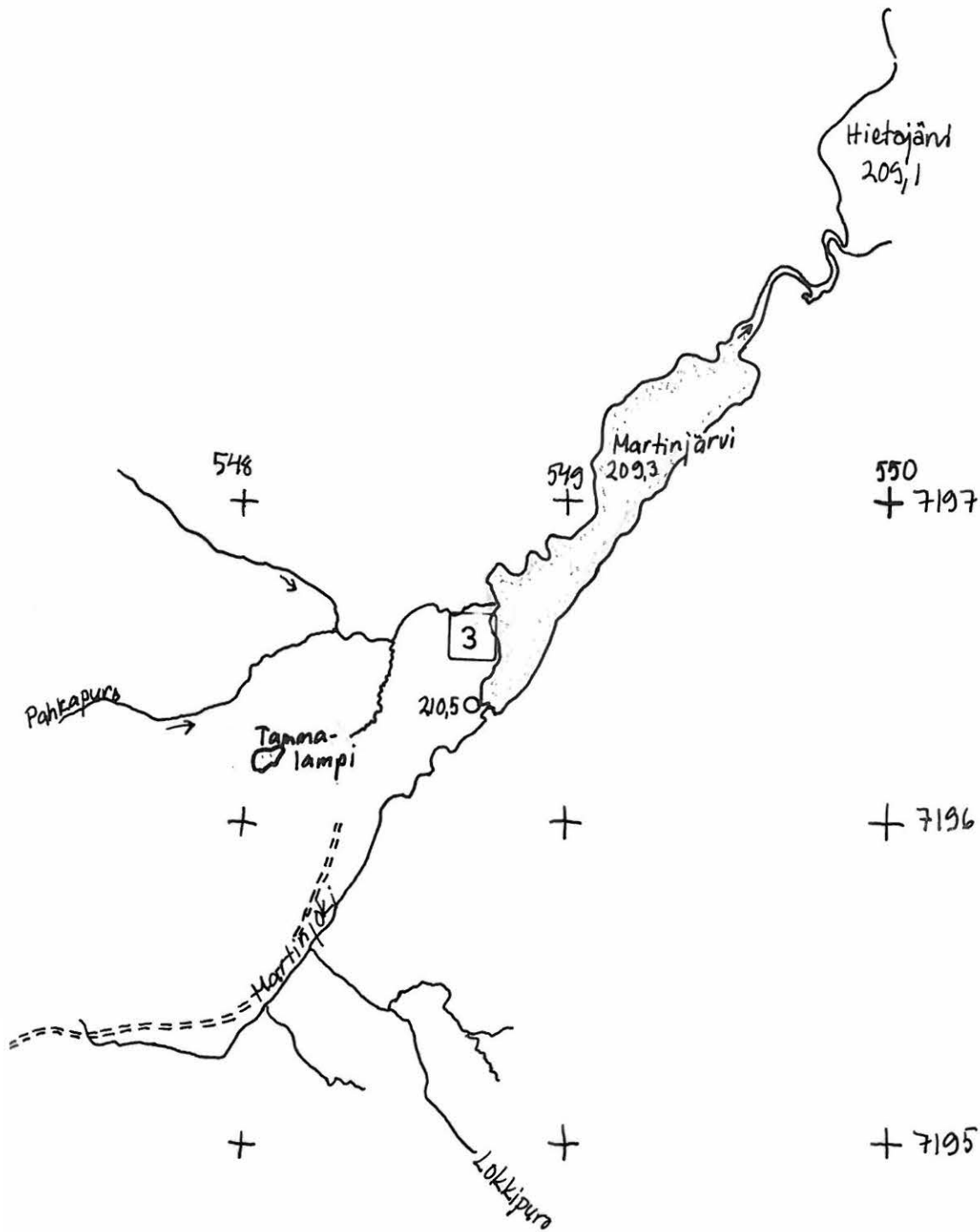
Peitepiirros peruskartasta 1:20 000
Lehti 3441 12 Vihajärvi

Kartta 7

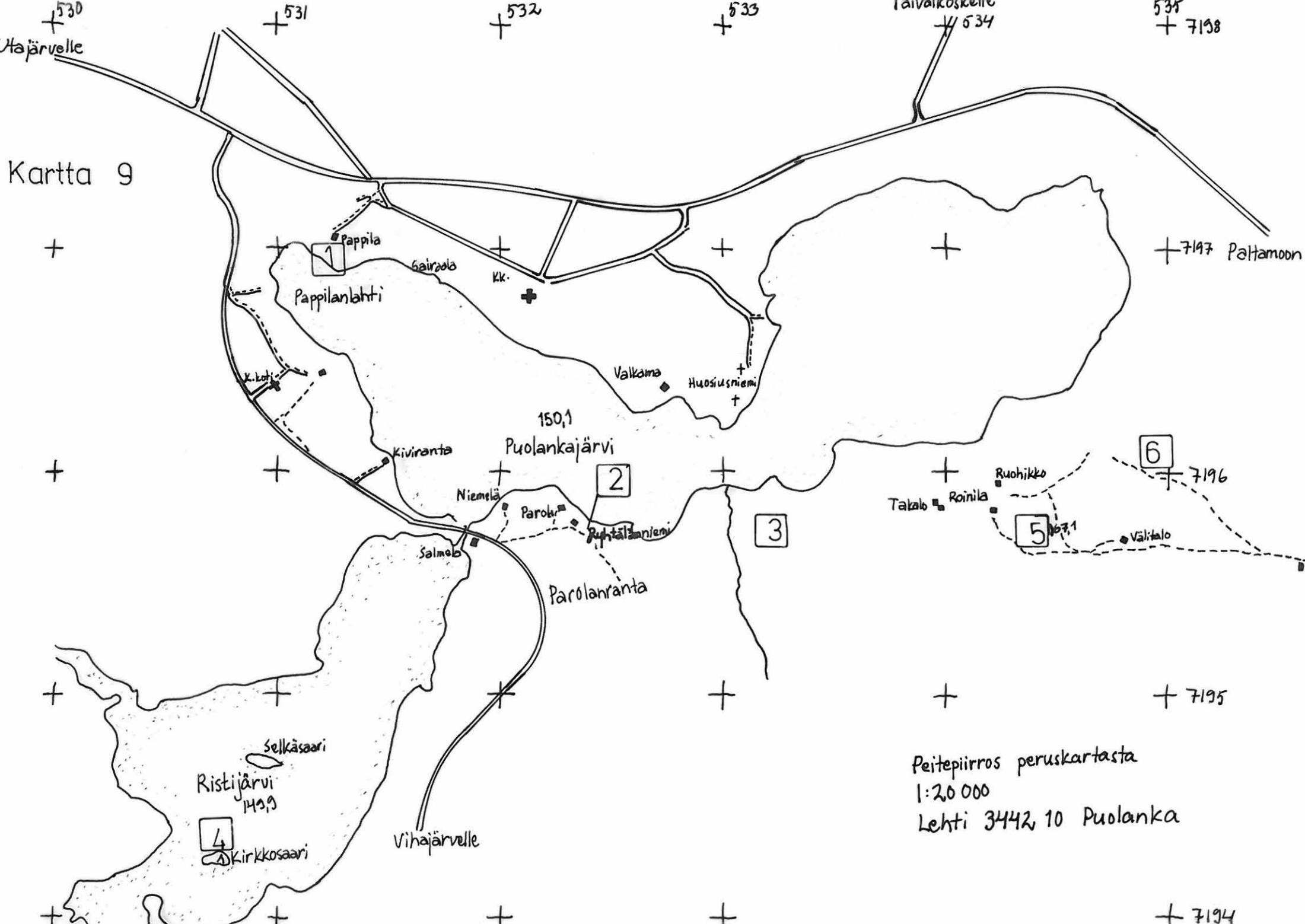
Peitepiirros peruskartasta 1:20 000
Lehti 3444 O1 Hepoköngäs

Kartta 8

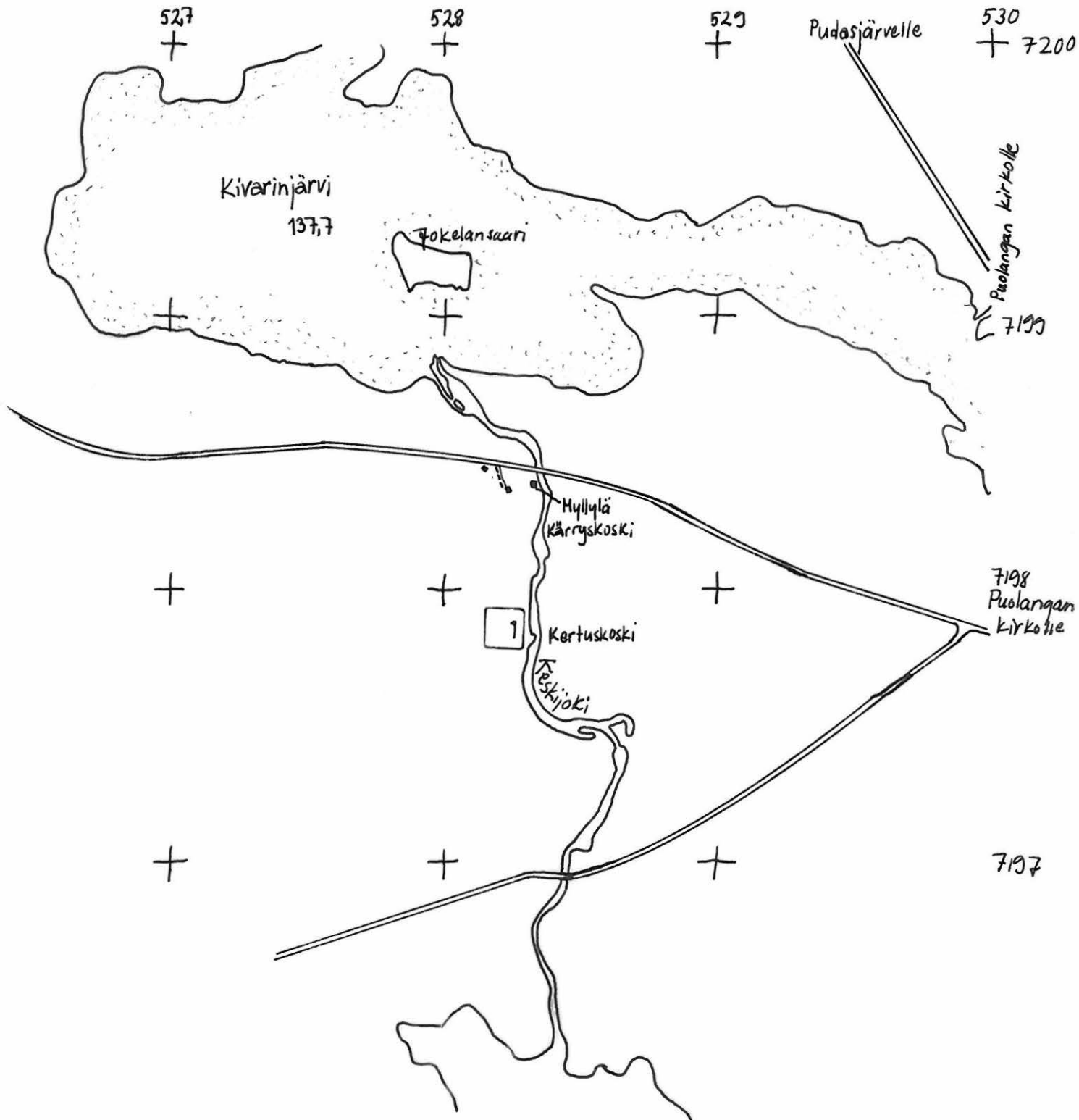
Peitepiirros peruskartasta
1:20000
Lehti 3444 01 Hepoköngäs

Kartta 9

Peitepiirros peruskartasta
 1:20 000
 Lehti 3442, 10 Puolanka

Kartta 10

Peitepiirros peruskartasta
1:20000
Lehti 3442 07
Puutiokangas

Kartta 11

Taivalkoskelle
535
+

539
+ 7202

538
+

537
+

Iso Aittojärvi
536
+ 182,7

Lylykylään

Vantasperä

+ 7201

1

Vantaslahti
Kuonaniemi

Vilpusjärvi
1800

Säikänsaaret

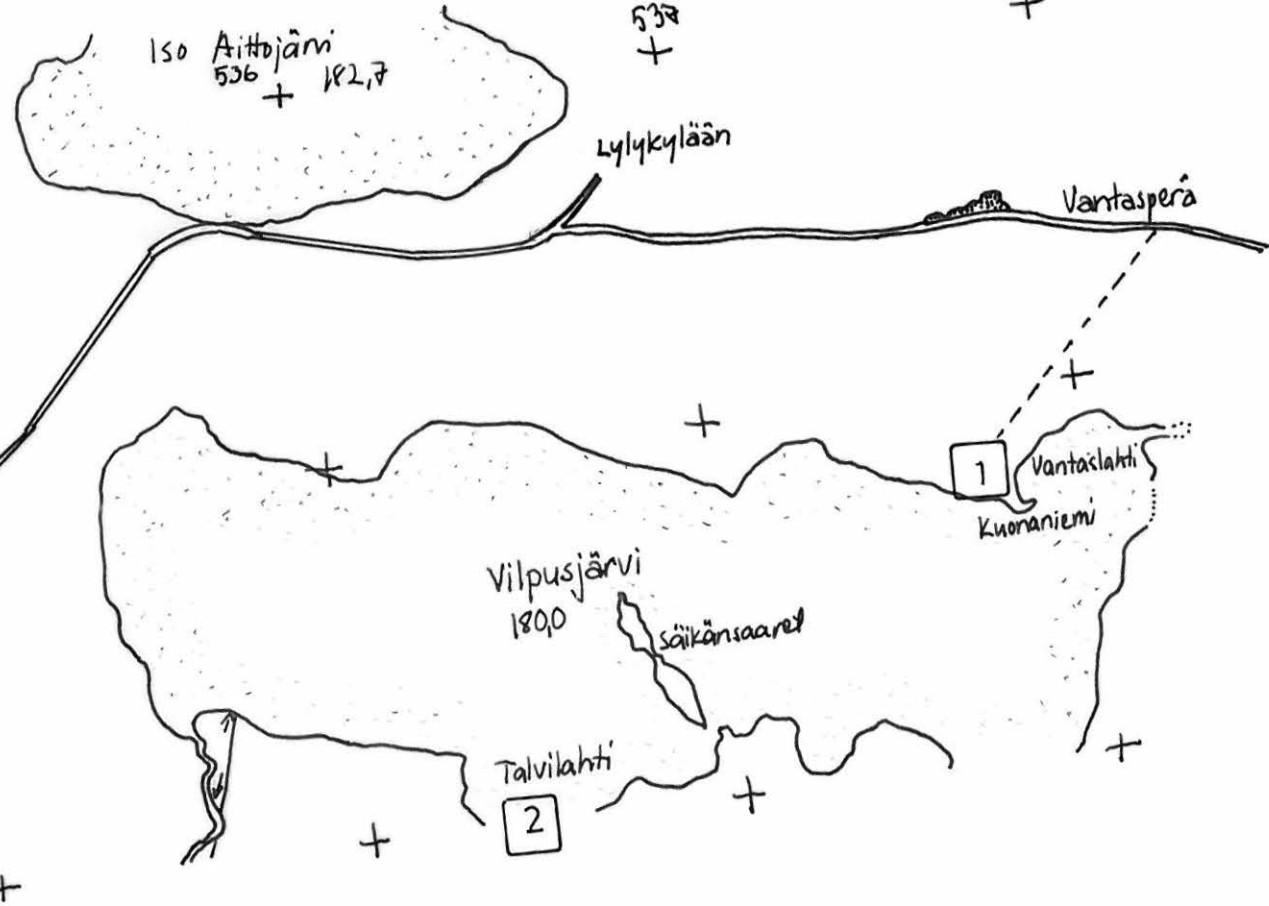
+ 7200

Talvilahti

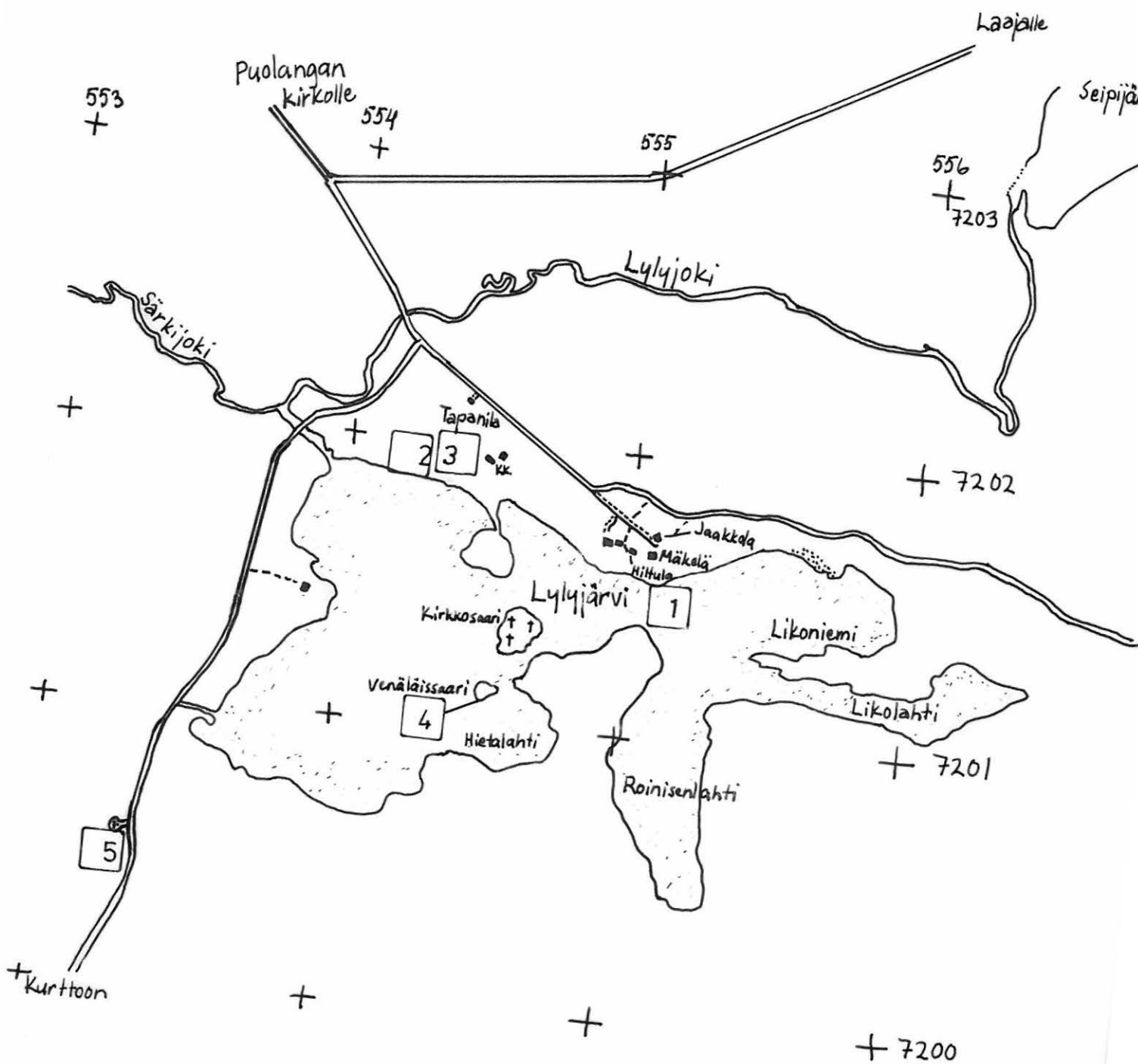
2

Puolangan
Kirkolle
+

Peitepiirros peruskartasta 1:20000
Lehti 3442 II Aittokylä

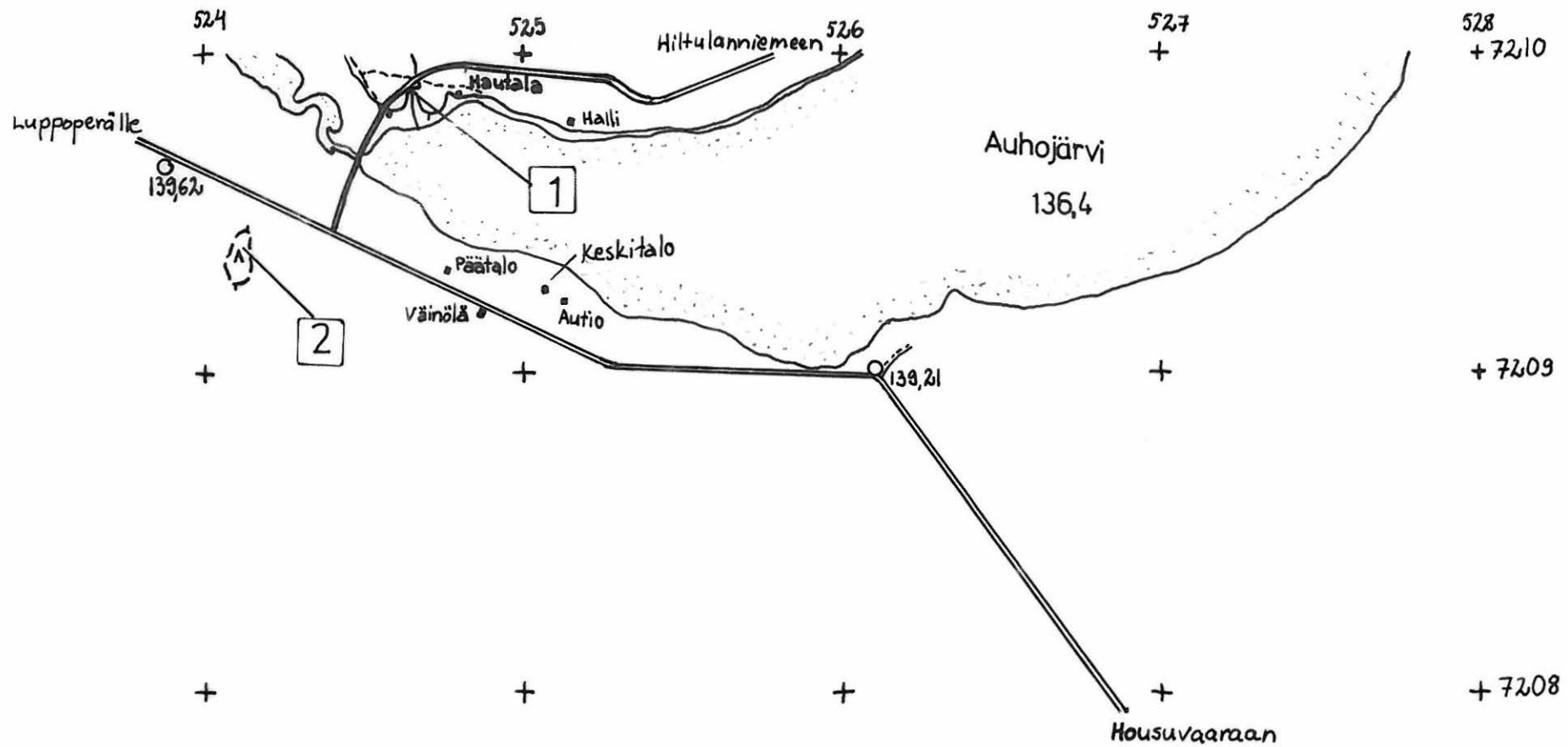
Kartta 12

Peitepiirros peruskartasta
1:20 000
Lehti 3444 05 Lylykylä

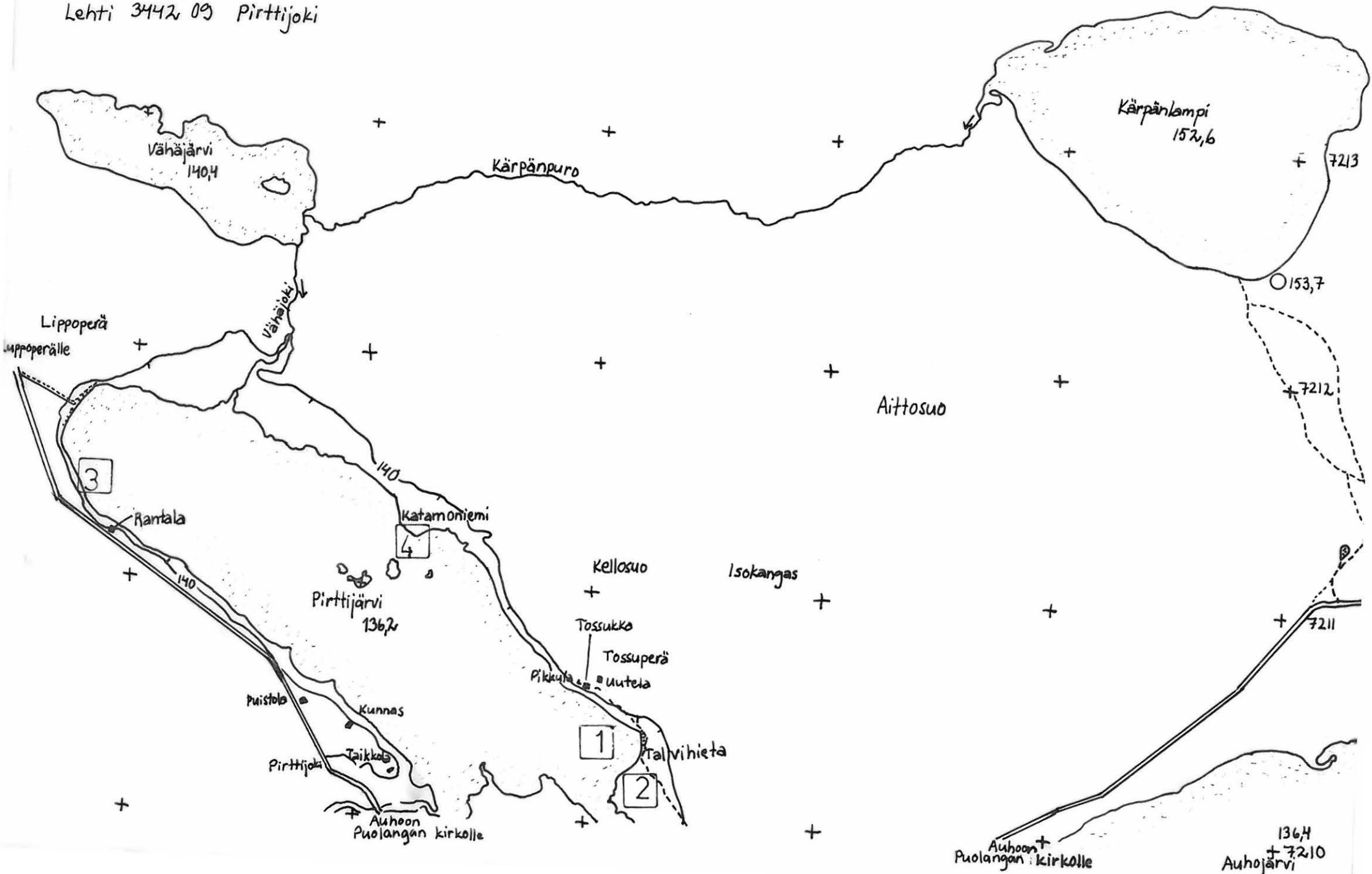
Kartta 13

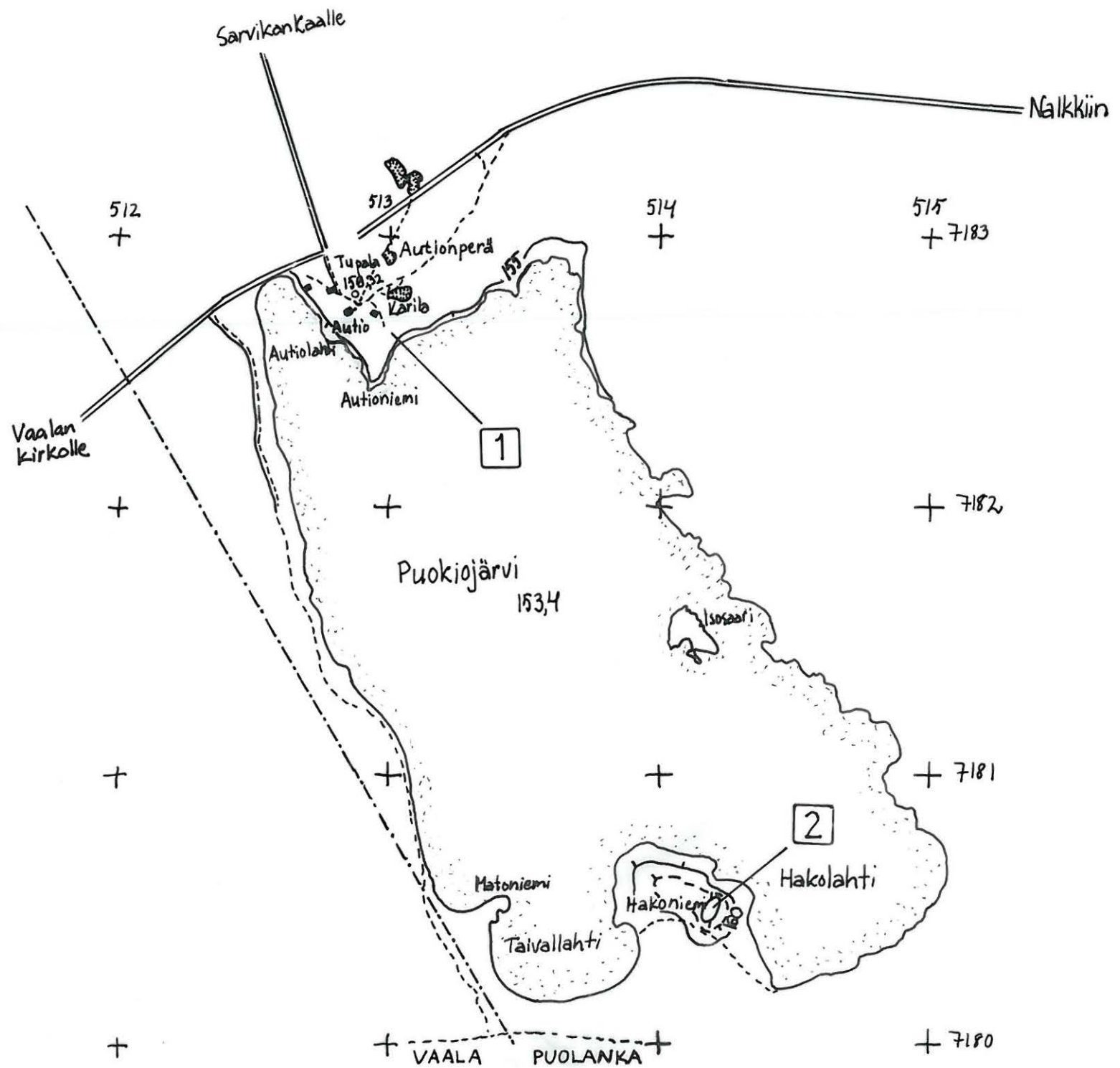
Peitepiirros peruskartasta 1:20000
Lehti 3442,08 Auho

Kartta 14

Peitepiirros peruskartasta 1:20 000
Lehti 3442 09 Pirttijoki

Kartta 15

Peitepiirros peruskartasta 1:20000
Lehti 3441 06 Puokiovaara